

ปังงา

แห่งความสุข...
สุขที่คุณสัมผัสได้

พังงาแห่งความสุข...สุขที่คุณสัมผัสได้

ดำเนินการโดย

โครงการผู้นำแห่งอนาคต
คณะวิทยาการการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

จัดทำโดย

โครงการผู้นำแห่งอนาคต
คณะวิทยาการการเรียนรู้และศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

พิมพ์ครั้งแรก กรกฎาคม 2561

จำนวนพิมพ์ 3,000 เล่ม

ISBN 978-616-8139-64-6

สงวนลิขสิทธิ์

โครงการผู้นำแห่งอนาคต
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

ที่ปรึกษา

รศ.ดร. อนุชาติ พวงสำลี
ดร. อติศร จันทรสุน
อาจารย์อริษฐานันท์ คงทรัพย์
ผศ.ดร. อธิธิโชติ จักรไพวงศ์

บรรณาธิการ

ไมตรี จงไกรจักร
ปณิตตา จันทร์อร่าม

จัดทำเนื้อหา ออกแบบ และควบคุมการผลิต

บริษัท คิดค้นคว้า จำกัด 57/357 หมู่ 1 ต.บางบัวทอง อ.บางบัวทอง
จ.นนทบุรี 11110 โทรศัพท์ 0-2270-1350 e-mail: kidkonkwa@gmail.com

พิมพ์ที่

บริษัท เอส.อาร์.พรินติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด

คำนำ

“*พังงาแห่งความสุข สุขที่คุณสัมผัสได้*” เป็นหนังสือที่จัดทำขึ้นจากการถอดบทเรียนการทำงานชุมชนร่วมกันของผู้นำชุมชนและประชาสังคมของจังหวัดพังงา ที่ทำงานร่วมกันมามากกว่า 20 ปี ในหนังสือจะเห็นการล้มลุกคลุกคลาน จุดแข็ง จุดอ่อน หรือแนวทางการทำงานของชุมชน ที่จะทำให้เพื่อน ๆ หรือคนที่อ่านหนังสือนี้แล้ว จะไม่ทำผิดซ้ำอีก

“*พังงาแห่งความสุข*” ไม่ใช่สูตรสำเร็จใดๆ ของการทำงาน ไม่ใช่ตัวอย่างของความสำเร็จ แต่หนังสือเล่มนี้คือตัวอย่างของการเริ่มต้นการนับหนึ่ง เป็นเพียงกรณีศึกษาอีกกรณีหนึ่งให้ผู้เกี่ยวข้องได้ทบทวน ทั้งชุมชน ประชาสังคม หรือหน่วยงานสนับสนุนต่างๆ ไปพร้อมกันด้วย

“*พังงาแห่งความสุข*” ไม่ใช่เรื่องบังเอิญที่เกิดขึ้น ไม่ใช่เรื่องที่เกิดขึ้นเอง แต่มีคนที่ตั้งใจให้เกิด ทั้งองค์กรสนับสนุน คนทำงาน และคณะทำงานหลักของทีมพังงา บางครั้งเราคาดหวังว่าการสนับสนุนงบประมาณให้กับชุมชนแล้วชุมชนจะเข้มแข็งนั้น ซึ่งในความจริงข้อนี้ไม่มีอยู่จริง นอกเสียจากผู้สนับสนุนเหล่านั้นจะเกาะติด หนุนเสริม แทรกแซงอย่างสร้างสรรค์ จริงๆ แล้วมันเป็นศิลปะของคนทำงานชุมชน นักพัฒนา ประชาสังคมที่ควรอยู่ในเนื้อในตัวมากกว่า

“*พังงาแห่งความสุข*” เป็นเป้าหมายร่วมกันของพลเมืองพังงา ที่สร้างฝันขึ้นมาและเดินทางค้นหาฝันด้วยกัน อย่างน้อยที่สุด 6 ปีที่ผ่านมา ทุกคนตั้งมั่น ยึดเป้าหมาย

เดียวกัน และเป็นผู้ร่วมกำหนดการทำงานไปในทางเดียวกัน **“มองต้นไม้ ต้องเห็นทั้งป่า”** คือคำที่อาจารย์ชัยวัฒน์ ภิระพันธุ์ ย้ำกับเรามาอย่างต่อเนื่อง เพราะฉะนั้นหากเราจะดูแลป่า แต่มีคนมาปลูกต้นไม้ในป่าที่เราดูแล เราต้องดูแลทั้งป่า ไม่ใช่ดูแลต้นไม้ต้นเดียวที่เขามาปลูก งบประมาณที่เขาสนับสนุน ให้เรามาซื้อปุ๋ยใส่ต้นไม้ที่เขาฝากเราดูแล แต่เราจะใส่ปุ๋ยทั้งป่าต่างหาก เพราะนี่เป็นป่าของเรา

“พลังแห่งความสุข” คือการเริ่มต้นด้วยการสร้างทีม และทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข หากเรื่องนี้สร้างไม่ได้ เราก็อย่าหวังว่า **“พลังแห่งความสุข”** จะสร้างขึ้นได้ ด้วยทีมที่ไม่มีความเป็นทีม ไม่มีความสุขที่จะทำร่วมกัน หอการค้าจังหวัดพังงา ภาคเอกชน และหน่วยงานภาครัฐ ก็เป็นส่วนสำคัญของทีม

เชื่อว่า **“พลังแห่งความสุข”** เกิดขึ้นจากปัจจัยภายนอกที่คล้ายๆ กับจังหวัดอื่นๆ ที่มีความผันผวนกัน อาจผันทีจะเป็นจังหวัดจัดการตนเอง หรืออื่นๆ ก็ตาม ทั้งนี้ จะเกิดขึ้นไม่ได้เลยหากผู้สนับสนุนไม่เข้าใจอย่างแท้จริง จะเกิดขึ้นไม่ได้เลยหากทีมทำงานไร้ซึ่งเป้าหมายร่วม เกิดขึ้นไม่ได้เลยหากคนทำงานไม่มีพื้นที่ปฏิบัติการ เพราะจะหลุดลอย และขาดการเชื่อมโยงที่แท้จริง

หนังสือเล่มนี้ เป็นเหมือนเรื่องเล่าทั้งกระบวนการทำงานในระดับจังหวัด และการทำงานในพื้นที่ การสร้างผู้นำ รวมถึงการประสานภาคีสนับสนุน ให้สอดคล้องกับการทำงานที่มีเป้าหมายของพื้นที่ รวมทั้งการเชื่อมร้อยเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคีต่างๆ ในพื้นที่ไปพร้อมกันด้วย หวังว่าคงมีประโยชน์กับผู้อ่านบ้างไม่มากนัก และหากมีการกล่าวอ้างถึง องค์กรหน่วยงานใดๆ ด้วยเจตนาเพื่อให้เป็นกรณีศึกษาเท่านั้น และหากไม่ได้กล่าวถึงหน่วยงานใด เราทราบดีว่าท่านก็เป็นส่วนหนึ่งของการสร้าง **“พลังแห่งความสุข”** แต่ด้วยองค์กรที่มีมากมาย เราจึงไม่สามารถเอ่ยได้หมด จึงต้องขอขอบคุณมา ณ ที่นี้ด้วย

เชื่อมั่นในพลังประชาชน ประชาสังคม ว่าเราเปลี่ยนแปลงได้ เพียงเปลี่ยนวิธีคิด

ไมตรี จงไกรจักร

นายกสมาคมประชาสังคมพังงาแห่งความสุข

ผู้จัดการมูลนิธิชุมชนไท

9 มิถุนายน 2561

คำนำผู้จัดพิมพ์

ตลอดระยะเวลากว่า 4 ปีที่ผ่านมา โครงการผู้นำแห่งอนาคต ภายใต้การดำเนินงานของคณะวิทยาการวิจัยและศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โดยได้รับการสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) มุ่งทำงานด้านการพัฒนาและเผยแพร่องค์ความรู้ด้านภาวะการนำกระบวนการที่คนใหม่ทั้งในเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติมาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สังคมไทยเข้าใจและเห็นคุณค่าของการนำกระบวนการที่คนใหม่ อันจะนำไปสู่จินตนาการและค่านิยมใหม่ในการเปลี่ยนแปลงประเทศ

หากผู้คนหลายผู้นำทั้งระดับบุคคล องค์กร ชุมชน ที่ได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการเรียนรู้ภาวะการนำกระบวนการที่คนใหม่ หนึ่งในหลายบุคคลที่ได้รับผลกระทบจากการเข้าร่วมพัฒนาศักยภาพของโครงการฯ อย่างเห็นเป็นรูปธรรมจนสามารถขยายผลกระทบออกไปยังวงกว้างคือ ไมตรี จงไกรจักร นายกสมาคมประชาสังคมพังงาแห่งความสุขและผู้จัดการมูลนิธิชุมชนไทยความคิดการ “นำร่วม” ก่อตัวขึ้นภายในตัวของไมตรี จนทำให้เขาเห็นหนทางในการร่วมสร้างผู้นำในระดับพื้นที่ขึ้นมาเป็นแกนนำหลักที่ได้รับการพัฒนาศักยภาพภายในบนพื้นฐานการทำงานอย่างมีความสุขอีกจำนวนมาก กลไกนี้เองที่เป็นหนึ่งในหลายส่วนสำคัญที่หนุนเสริมการสร้างสุขเข้มแข็งให้กับกลุ่มแกนหลักที่ร่วมประสานการทำงานจนเกิดเป็น พังงาแห่งความสุข

จุดเริ่มต้นพังงาแห่งความสุข...สุขที่คุณสัมผัสได้เล่มนี้มาจากแนวคิดของ ศ.นพ.ประเวศ วะสี และประชา หุตานุวัตร ที่มองเห็นว่า บทเรียนการทำงานของสมาคมประชาสังคมพังงาแห่งความสุข คือ การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในระดับฐานราก ที่มีความเป็นตัวของตัวเอง และมีศักดิ์ศรี โครงการฯ จึงเล็งเห็นความสำคัญของการตีแผ่แนวคิดและกระบวนการทำงานขับเคลื่อนสังคมของสมาคมประชาสังคมพังงาแห่งความสุขออกสู่สาธารณะชน ซึ่งเป็นตัวอย่างบทเรียนหนึ่งของการสร้างชุมชนที่เข้มแข็งอันก่อร่างขึ้นจากฐานรากอย่างแท้จริง โครงการฯ หวังว่าเรื่องราวการต่อสู้ของชุมชนชาวพังงาตลอดระยะเวลากว่า 6 ปี สู่บทเรียนที่ถูกถอดออกมาจากผู้ทำงานตัวจริง เสียงจริง อยู่ในปัญหาจริง จนแสดงให้เห็นถึงกระบวนการอุปสรรค ทักษะคติ และความสุขที่เกิดขึ้นจริงในหนังสือเล่มนี้ จะทำให้ผู้อ่านได้มุมมองสะท้อนคิดเพื่อนำไปปรับใช้กับการสร้างสรรค์ในพื้นที่การทำงานของตนเองสืบต่อไป

โครงการผู้นำแห่งอนาคต
คณะวิทยาการวิจัยและศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คำนิยม

ผมรู้จักฟังผ่านเรื่องราวความสวยงามของเกาะ เพราะมีเพื่อนเคยทำงานด้านธุรกิจที่นั่นเล่าให้ฟัง แต่ที่เรารู้ “ฟังงา” จริง ๆ ครั้งแรกนั้นมาจาก สึนามิ-อุทกภัยอันยิ่งใหญ่ในปลายเดือนธันวาคมปี พ.ศ. 2547 ไม่กี่สัปดาห์หลังจากเกิดภัยพิบัติมหาสมุทรครั้งแรกที่ประเทศไทยรู้จัก ผมมีโอกาสลงพื้นที่ที่บ้านน้ำเค็ม วัดบางม่วง และในจุดสำคัญ ๆ อื่น

สิ่งที่สะท้อนใจคือ ความร้ายแรงของภัยพิบัติ ผลกระทบต่อบ้านเรือน ชีวิตผู้คน และสภาพแวดล้อม ลักษณะนานาชาติและหลากหลายวัฒนธรรมของหมู่คนผู้ร่วมชะตากรรมเดียวกัน และเหนือไปกว่านั้นคือ ปฏิกริยาของคน และสังคมต่อเรื่องร้ายแรงเหล่านี้ ในท่ามกลางผู้คนที่ผ่านมาพบในสถานการณ์ยุ่งเหยิงและโกลาหลหลังเหตุการณ์สึนามิ มีบุคคลหลายคนที่ได้รู้จักและยังไม่เคยลืม โดยเฉพาะคุณไมตรี จงไกรจักร แห่งบ้านน้ำเค็ม เป็นคนหนึ่งที่มีความพิเศษไม่เหมือนใคร เป็น “ครู” ที่ไม่มีสังกัด แต่กลายเป็นคนสำคัญที่สุดที่กระตุ้นความรู้สึกนึกคิดของผมตอนนั้น จนผมได้ขอคิดว่าการรับมือของผู้คนและสังคมต่อเรื่องภัยพิบัติร้ายแรงเป็นประวัติการณ์นี้กระมังที่น่าจะเป็นบทเรียนชุดใหญ่ที่สำคัญยิ่งของตนเอง สิ่งสำคัญอย่างน้อย 2 เรื่องที่ตอนนั้นตัดสินใจทำคือ การนำนิสิตในวิชา “สังคมวิทยาชนบท” ที่ผมรับผิดชอบลงศึกษาภาคสนามในพื้นที่ และดำเนินโครงการวิจัย

เรื่องการรับมือสึนามิ ที่มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ (โดย นพ.สมศักดิ์ ชุณหรัศมิ์ เลขาธิการ) ตัดสินใจให้การสนับสนุนงบประมาณอย่างรวดเร็ว รัดกุม และมีประสิทธิภาพ

คนที่ไม่รู้จักความทุกข์จะเติบโตอย่างมั่นคงไม่ได้ฉันใด สังคมที่ไม่รู้จักความทุกข์ร่วมกันก็ไม่มีชีวิตในอนาคตฉันนั้น ข้อคิดนี้มาจากการที่ความเจริญและการแพทย์สมัยใหม่ ทำให้เราทั้งหลายอยู่ห่างไกลความตายกันมากขึ้น ความเจริญจากเทคโนโลยีทำให้เราได้รับความสะดวกสบายมากมายในชีวิตประจำวัน ทั้งการแพทย์และเทคโนโลยีทางวัตถุมีผลต่อเรา จนรู้สึกเคยชินไปว่า ความสะดวกสบาย “เป็นธรรมชาติ” การอยู่ไกลความตาย และห่างไกลความทุกข์ “เป็นธรรมชาติ” สภาพความเคยชินอย่างนี้ทำให้เราล้มตาย และลืมการร่วมทุกข์ในชีวิตที่ต้องเผชิญบนผืนพิภพเดียวกันไป

ประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้จากบทเรียนฟังงากับสึนามิ และที่ได้เรียนรู้จากคุณไมตรีมาหลายปีต่อเนื่องทำให้ผมสรุปว่า “ชีวิตจริง” นั้น ขึ้นอยู่กับการรู้จัก (รับมือกับ) ความทุกข์ และสังคมจะมีสุข “ได้” ต้องเติบโตไปท่ามกลางการ “ร่วมทุกข์กันได้”

คุณไมตรีเป็นคนสำคัญที่ทำให้ผมสัมผัสกับสิ่งที่วิชาการเรียกกันว่า Social Resilience (อ่านว่า โซเซียลเรซิเลียนซ์) อย่างเป็นรูปธรรม เพราะเขาสูญเสียคุณพ่อและบุคคลอันเป็นที่รักในครอบครัวใกล้ชิดไปเกือบ 30 คนในภัยพิบัติครั้งนั้น แต่ท่ามกลางความโศกเศร้าจากความสูญเสียก็ตั้งใจช่วยเหลือผู้ที่ประสบเคราะห์กรรมคนอื่น ๆ นับแต่นั้นเป็นต้นมา กล่าวได้ว่าประสบการณ์และคุณสมบัติบางประการในตัวและในชีวิตทำให้ “ผู้ตกเป็นเหยื่อ” (ผู้ถูกกระทำ) แปรสภาพตนเองกลายเป็น “ผู้กระทำ” ต่อสถานการณ์ได้อย่างน่าสังเกตและพิเคราะห์ยิ่ง ประสบการณ์ชีวิตหลาย ๆ ปีที่เลือกเอง ทำให้คุณไมตรีได้กลายเป็นอาสาสมัครระดับผู้นำ เป็นนักพัฒนาชุมชนรับมือภัยพิบัติด้วย และเป็นนักบริหารจัดการด้านสังคมคนสำคัญยิ่งในภาคประชาชนและของภาคประชาสังคมของเมืองไทย

การล้มลงแล้วลุกขึ้นได้อีกเป็นเรื่องธรรมดาของคนที่ร่างกายปกติ แต่หากบาดเจ็บสาหัสแล้วฟื้นคืนขึ้นมาได้เราถือว่า **“ไม่ธรรมดา”** ความสามารถในการฟื้นคืนขึ้นมา ความสามารถในการดำเนินชีวิตก้าวหน้าต่อไปนั้นว่ากันว่าเป็นคุณสมบัติพิเศษของ “ระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อมในธรรมชาติ” ของโลก แต่สมัยหลัง ๆ มา นี้ มีนักวิชาการขยายความคิดนี้ให้อธิบายถึงความมาถึงสังคมด้วย คือแทนที่จะสรุปไปว่า ภัยพิบัติทางกายภาพทำให้สังคมสิ้นสูญ (หรือที่มักนิยมใช้คำพูดว่า **“สิ้นชาติ”** อย่างพร่ำเพรื่อ) แต่สังคมจะอยู่หรือไปจะทุกข์สุขอย่างไรจะขึ้นอยู่กับความทนทานของสังคมนั้น ซึ่งนี่ก็คือความสามารถในการฟื้นคืนชีวิตขึ้นมาเป็นปกติของสังคม (หรือชุมชน) ซึ่งในบางกรณีก็ดำเนินไปในพื้นที่หรือภูมิประเทศที่เคยตั้งอยู่ หรือบางกรณีก็ไปพื้นที่ใหม่

ประสบการณ์ในการเดินทางไปช่วยผู้ประสบภัยพิบัติในต่างแดนของคนประสบภัยพิบัติเช่นคุณไมตรีและพี่น้องเครือข่ายอาสาสมัคร นับเป็นแง่มุมสำคัญยิ่งที่ไม่ค่อยทราบกัน เท่าที่ผมพอจะทราบบ้าง เขาไปที่อาเซอร์ไบจาน อินโดนีเซีย (สึนามิ) ศรีลังกา (สึนามิ) นิวออร์ลีนส์ (คาทารินา) เซนได ญี่ปุ่น (โรงไฟฟ้านิวเคลียร์ฟูกูชิม่า) และนาร์กิส (Nargis) เป็นชื่อมหากุศมภัยที่เกิดกับประเทศพม่าในปี พ.ศ. 2551 ที่มีผู้เสียชีวิตและสูญหายไม่ต่ำกว่า 150,000 คน เหตุการณ์ร้ายแรงนี้สร้างผลสะท้อนต่อรัฐบาลทหารของพม่าตอนนั้นอย่างลึกซึ้งจนนำมาสู่การตัดสินใจเปลี่ยนแปลงหลายอย่างรวมถึงการเปิดประเทศ โดยตอนแรกสุดสมาคมประชาชาติอาเซียนโดย ดร.สุรินทร์ พิศสุวรรณ เลขาธิการอาเซียน ประสานงานกับรัฐบาลพม่า และ UN-ESCAP จัดประชุมระหว่างประเทศขึ้น ในงานนั้นคุณไมตรีก็ไปในฐานะเป็นวิทยากร ผมอยู่ร่วมประชุมและเป็นล่ามให้แก่คุณไมตรีด้วย หลังจากนั้นผมทราบว่าทางมูลนิธิเสถียรโกเศศ-นาคะประทีป ประสานขอให้คุณไมตรีกับคณะ มีคุณปริดา คงแป้น และคุณจ่านงค์ จิตนิรัตน์ และคนอื่นด้วย ไปในพื้นที่ภัยพิบัติอีกหลายครั้ง การไปในฐานะผู้มีประสบการณ์ มีส่วนในการช่วยเหลือแนะนำในการจัดระบบชุมชนในการฟื้นฟู รวมทั้งจัดตั้งกองทุนฯลฯ อย่างสำคัญ

หนังสือ **“ฟังาแห่งความสุข...สุขที่คุณสัมผัสได้”** เล่มนี้สะท้อนพัฒนาการต่อเนื่องแห่งการสร้างพลังภาคีของคนจริงในพื้นที่จริง ที่มีคุณค่ายิ่งแก่การเรียนรู้เรื่องการพัฒนาในสังคมไทย ขณะเดียวกันคงจะไม่เป็นการเกินความจริงเลยหากจะกล่าวว่า นวัตกรรมกรรมการจัดการตนเองของภาคประชาชนอันเป็นมิติสำคัญของไทยในยุคสมัยนี้แฝงมาพร้อมกับความริเริ่มใหม่แห่ง **“การทูตภาคประชาชน” (People-to-People Diplomacy)** ดังปรากฏในประสบการณ์ร่วมทุกขั้วในสึนามิ นาร์กิส และฟูกูชิมะ ข้างต้น ในการเตรียมตัวเตรียมความคิดเพื่อให้ประเทศไทยทำหน้าที่และความรับผิดชอบ **“ประธาน”** อาเซียนในปี พ.ศ. 2562 เราคงต้องสนใจมิติแห่งการทูตสาธารณะและการทูตภาคประชาชน กันให้จริงจังและมากขึ้นด้วย

ศ.สุริชัย หวันแก้ว

ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาสันติภาพและความขัดแย้ง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

บทที่ 1 สู่เส้นทาง...พังงาแห่งความสุข	15
พังงาจากอดีตสู่ปัจจุบัน	17
การเดินทางของพังงาแห่งความสุข	22
เกาะเกี่ยวเคียวประสบการณ์จากงาน	28
คลื่นลูกใหญ่...สร้างคลื่นลูกใหม่	31
สภาองค์กรชุมชน...จุดหลอมรวมความเป็นทีม	36
หลอมรวม“หัวใจ”	38
“พังงาแห่งความสุข”	41
ปรับกระบวนท่า...หาเพื่อนร่วมทาง	47
บทที่ 2 พังงาแห่งความสุข...สุขที่คุณสัมผัสได้	51
ร่วมนำ ร่วมทำ ด้วยใจเดียวกัน	59
การจัดการพิบัติภัยที่บ้านน้ำเค็ม	62
เศรษฐกิจชุมชนที่ตำบลรมณี	78
สวัสดิการชุมชนเพื่อคนทำอยู่	90
ชีวิตที่มีชีวาของผู้สูงอายุโคกเจริญ	104
การจัดการท้องถิ่นที่เกาะยาวน้อย	116
นโยบายไร้รถถังที่ตำบลบางวัน	128

บทที่ 3 “นำร่วม” กระบวนการสร้างพังงาแห่งความสุข	139
เรียนรู้จากการลงมือทำ	141
จุดเริ่มต้นชุมชนจัดการตนเอง	144
ผู้อยู่เคียงข้างการเรียนรู้	145
เปลี่ยนนำเดี่ยว...สู่ นำร่วม	149
บทที่ 4 พังงา...หลากหลายความสุขที่คุณสัมผัสได้	153
รวมพลังอนุรักษ์ป่าชายเลนคลองเคียน	154
ตำนานของความสุขที่คุระบุรี	156
ข้าวดีที่ตากแดด	158
เกาะปันหยี่มีดีที่สวัสดิการชุมชน	160
“ทุนชุมชน” ความเข้มแข็งของบ้านนาเตย	161
ช่วยเหลือเกื้อกูล...จุดสร้างความสุขของคนบ้านหล่ออยู่	162
พลังชุมชนเพื่อชุมชนเข้มแข็ง	164

บทที่ 1
สู่เส้นทาง...
ฟังก์ชันแห่งความสุข

ผลการสำรวจสถานการณ์สุขภาพจิตคนไทยในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2551 และการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนตลอดปี พ.ศ. 2552-2553 พบว่า จังหวัดพังงาครองแชมป์จังหวัดที่มีความสุขมากที่สุดต่อเนื่องกัน 2 ปี ต่อมาในปี พ.ศ. 2554 ผลการสำรวจของเอแบคโพลล์ระบุว่า พังงาเป็นจังหวัดที่ประชาชนอยู่แล้วมีความสุขเป็นอันดับที่ 3 รองจากจังหวัดสุพรรณบุรีและอุดรธานีในปี พ.ศ. 2555 และปี พ.ศ. 2556 รองจากจังหวัดบึงกาฬและแม่ฮ่องสอน ส่วนปี พ.ศ. 2557-2558 พังงาได้เป็นอันดับสองรองจากจังหวัดแม่ฮ่องสอน¹ เหตุผลที่พื้นที่แห่งนี้ติด 1 ใน 3 ของจังหวัดที่มีความสุขมากที่สุดต่อเนื่องหลายปี ล้วนมาจากปัจจัยต่างๆ ทั้งทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ประเพณีวัฒนธรรมที่ดีงาม ผู้คนมีอาชีพมั่นคง อยู่อย่างพอเพียง และมีกระบวนการขับเคลื่อนของภาคประชาชนในจังหวัดต่อเนื่องยาวนานกว่า 10 ปี เพื่อสร้างสังคมที่ดี มีสุขภาวะให้กับคนพังงา

¹ <http://www.matichon.co.th/news/701276>

พังงาจากอดีตสู่ปัจจุบัน

จังหวัดพังงาเดิมเชื่อกันว่าชื่อ **“เมืองงูงา”** ตามชื่อเขางา เขาพังงา หรือ กราภงา หรือพังกา (ภาษามลายู แปลว่า ป่าน้ำงูงา) ตั้งอยู่ในตัวจังหวัดพังงา ปัจจุบัน ในสมัยก่อนเมืองงูงาขึ้นอยู่กับเมืองนครศรีธรรมราช ในสมัยรัชกาลที่ 2 ชื่อของเมืองงูงาได้ปรากฏอยู่ในทำเนียบข้าราชการเมืองนครศรีธรรมราช เป็นเมืองขึ้นฝ่ายกรมพระสุรัสวดีฝ่ายซ้าย เมืองงูงานี้อาจจะตั้งชื่อให้คล้องจองกับเมืองภูเก็ต และเหตุที่เมืองงูงากลายเป็นเมืองพังงานั้น สันนิษฐานกันว่า น่าจะมาจากเมืองงูงาเป็นเมืองที่มีแร่อุดมสมบูรณ์ มีชาวต่างชาติเข้ามาติดต่อซื้อขายแร่ดีบุกกันมาก และชาวต่างชาติเหล่านี้คงออกเสียงเมืองงูงาเป็นเมืองพังงา **เพราะแต่เดิมชาวต่างชาติเขียนชื่อเมืองงูงาว่า Phunga หรือ Punga อ่านว่า งูงา พังงา หรือ พังกา ก็ได้**

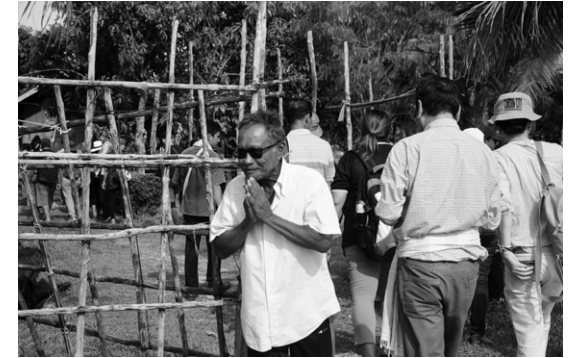
ก่อนปี พ.ศ. 2352 เมืองพังงามีฐานะเป็นเพียงแขวง ขึ้นกับเมืองตะกั่วป่า เป็นทางผ่านจากถลาง ตะกั่วทุ่ง กราภงา ข้ามเขานางหงส์ไปออกปากลาว ปากพนม แม่น้ำหลวง และเมืองไชยา หลังจากพม่าเผาทำลายเมืองถลาง ตะกั่วป่า ตะกั่วทุ่ง ในปี พ.ศ. 2352 บ้านเมืองเสียหายอย่างหนัก ชาวเมืองหลบหนีพม่าไปอาศัยอยู่ในป่าและตามเมืองต่างๆ จึงไม่สามารถจัดตั้งเมืองถลางในเกาะภูเก็ตได้ ต้องใช้วิธีรวบรวมผู้คนในเมืองพังงาก่อนการจัดตั้งเมืองถลางที่พังงาครั้งนั้นต้องพบกับปัญหาต่างๆ หลายประการ เป็นต้นว่า ปัญหาขาดแคลนข้าวบริโภค ต้องพึ่งจากเมืองไทรบุรีและกรุงเทพฯ ปัญหาการคุกคามจากพม่าซึ่งยังส่งเรือรบและกองกำลังย่อยๆ ออกมาจับผู้คน ที่ตะกั่วป่าและกะเปอร์ไปสืบข่าวคราวอยู่บ่อยๆ และปัญหาเกี่ยวกับราษฎรและกรมการเมืองที่ตั้งไว้แล้วไม่ยอมไปอยู่ประจำที่เมืองพังงา เพราะยังเป็นเมืองทุรกันดารและห่างไกล

หลังจากปี พ.ศ. 2352 ภัยจากการคุกคามของพม่าลดลง มีเพียงการส่งกองเรือลาดตระเวนออกมาจับคนเท่านั้น ไม่มีการส่งกองทัพใหญ่อีก

เนื่องจากพม่าเริ่มขัดแย้งกับบริษัทยักษ์ในอินเดีย ปี พ.ศ. 2369 พม่ารบแพ้ อังกฤษต้องสูญเสียมณฑลอาระกันและตะนาวศรีให้แก่อังกฤษ ฝ่ายรัฐบาล จึงได้ย้ายผู้คนจากพังงาไปตั้งเมืองถลางขึ้นใหม่ในปี พ.ศ. 2367 และตั้งแต่นั้นปี พ.ศ. 2383 เป็นต้นมา เมืองพังงาค่อย ๆ เจริญขึ้นตามลำดับ จากการสนับสนุน ส่งเสริมจากรัฐบาลกลาง โดยความมั่งคั่งรุ่งเรืองของเมืองพังงาเกิดขึ้นในบริเวณ ที่อุดมสมบูรณ์ด้วยแร่ดีบุกที่เมืองถลาง ภูเก็ต และตะกั่วป่า มากกว่าที่ตัวเมือง พังงา ปี พ.ศ. 2516-2517 เกิดภาวะตื่นแร่ดีบุก ทำให้คนต่างถิ่นหลั่งไหลเข้ามา กอบโกยผลประโยชน์จากทรัพยากรเหมืองแร่ในพื้นที่ ทรัพยากรของท้องถิ่น จึงถูกใช้และทำลายโดยคนภายนอก ที่สะท้อนภาพการจัดการทรัพยากรอย่าง ไม่เป็นธรรมในยุคแรก ๆ

จนกระทั่งปี พ.ศ. 2524 ราคาดีบุกในตลาดโลกตกต่ำลง ทำให้ภูเก็ต ปรับตัวเป็นเมืองท่องเที่ยวระดับโลกได้ชื่อว่า “ไข่มุกอันดามัน” และขยายตัว มาสู่พื้นที่ใกล้เคียงอื่น ๆ รวมทั้งอ่าวพังงาในช่วง 20-25 ปีที่ผ่านมา จนกระทั่ง การท่องเที่ยวได้กลายเป็นฐานเศรษฐกิจสำคัญของกลุ่มจังหวัดสามเหลี่ยม อันดามัน ซึ่งประกอบด้วยจังหวัดภูเก็ต กระบี่ และพังงา ในขณะที่ภาครัฐเอง ก็ได้เน้นยุทธศาสตร์การพัฒนา 3 จังหวัดนี้ให้เป็น “ศูนย์กลางการท่องเที่ยว ทางทะเลระดับโลก” เพื่อเป็นประตูเชื่อมโยงสู่เศรษฐกิจนานาชาติ

ล่าสุด รัฐบาลได้มียุทธศาสตร์กำหนด “เขตพัฒนาการท่องเที่ยว อันดามัน 5 จังหวัด” ซึ่งประกอบด้วย ภูเก็ต กระบี่ ตรัง สตูล และพังงา มีกฎหมายพิเศษที่รัฐบาลจะเปิดโอกาสให้นักธุรกิจต่างชาติสามารถ ลงทุนในพื้นที่และครอบครองกรรมสิทธิ์ได้นาน 99 ปี เป็นชาวที่สร้าง ความตระหนักให้แก่คนพังงาเพิ่มขึ้น ซึ่งที่ผ่านมาได้เห็นผลกระทบของการ ที่คนนอกมาใช้ทรัพยากรในพื้นที่ทำธุรกิจมีทั้งแบ่งวกและแบ่งลบที่พึงระมัดระวัง เพราะการเติบโตของธุรกิจการท่องเที่ยวได้ดึงดูดผู้คนต่างถิ่นให้เข้ามาประกอบ อาชีพในพื้นที่ ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของเมือง ชุมชนชายฝั่งหลายแห่ง ที่ห่างไกลเปลี่ยนมาเป็นชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท การเติบโตในรูปลักษณะของ

ท่ามกลางผลกระทบต่อวิถีชีวิตวัฒนธรรมของท้องถิ่น
 สิ่งที่จะทำได้ในฐานะเจ้าของพื้นที่คือการตั้งรับอย่างมีสติ
 และรู้เท่าทัน ใคร่ครวญถึงผลดีผลเสียที่จะเกิดขึ้น
 ใช้อำนาจในมือบริหารจัดการท้องถิ่นของตนเอง
 เพื่อถนอมรักษาความสุขสงบที่มีอยู่ในชีวิตให้ลดน้อยลงไป
 อย่างช้าที่สุดเท่าที่จะทำได้

เมืองท่องเที่ยวเช่นนี้ แ่งหนึ่งคือการเพิ่มโอกาสในการประกอบอาชีพแก่ผู้คน
 แต่อีกด้านหนึ่งก็ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศชายฝั่ง เช่น การสร้างท่าเทียบ
 เรือยอชต์ที่ทำลายป่าชายเลน แหล่งหญ้าทะเล ปะการัง และคุณภาพน้ำ
 รวมถึงการกระจุกตัวของรายได้จากการท่องเที่ยว คนท้องถิ่นกลายเป็นเพียง
 แรงงานรับจ้าง ตลอดจนจนปัญหาที่ดินหลุดมือ การออกเอกสารสิทธิที่ไม่ชอบด้วย
 กฎหมาย ที่เปลี่ยนสภาพป่าชายเลนและป่าสงวนให้กลายเป็นกรรมสิทธิ์ของ
 นายทุนคนนอก ท่ามกลางผลกระทบต่อวิถีชีวิตวัฒนธรรมของท้องถิ่น
 ดังกล่าว สิ่งที่จะทำได้ในฐานะเจ้าของพื้นที่คือ การตั้งรับอย่างมีสติและ
 รู้เท่าทัน ใคร่ครวญถึงผลดีผลเสียที่จะเกิดขึ้น ใช้อำนาจในมือบริหารจัดการ
 ท้องถิ่นของตนเอง เพื่อถนอมรักษาความสุขสงบที่มีอยู่ในชีวิตให้ลดน้อย
 ลงไปอย่างช้าที่สุดเท่าที่จะทำได้

การเดินทางของพังงาแห่งความสุข

ปัจจุบันจังหวัดพังงาแบ่งเขตการปกครองเป็น 8 อำเภอ 48 ตำบล 321 หมู่บ้าน มีพื้นที่ทั้งหมด 41,704 ตารางกิโลเมตร เป็นพื้นที่ทำการเกษตร ประมาณร้อยละ 43 พื้นที่ป่าไม้ร้อยละ 42 และเป็นพื้นที่อื่นๆ ร้อยละ 15 ทิศเหนือติดจังหวัดระนอง ทิศใต้ติดจังหวัดภูเก็ต ทิศตะวันออกติดจังหวัดสุราษฎร์ธานีและกระบี่ ทิศตะวันตกติดทะเลอันดามัน คนในพื้นที่ร้อยละ 79 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มียางพาราและปาล์มน้ำมันเป็นพืชเศรษฐกิจหลัก เกษตรกรร้อยละ 94 มีที่ดินสำหรับอยู่อาศัยและทำกินเป็นของตนเอง แม้ที่ดินบางส่วนจะไม่มีเอกสารสิทธิที่ดิน แต่ไม่มีหนี้สิน รองลงมาร้อยละ 12 มีอาชีพประมงและค้าขาย ทั้งชายฝั่งและชายปลึก ร้อยละ 9 ทำอาชีพเกี่ยวกับการบริการด้านการท่องเที่ยว ด้วยวิถีการทำเกษตรทำให้คนพังงาใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย เป็นนายของตนเอง มีหนี้สินน้อย มีการสืบสานประเพณีท้องถิ่น และในพื้นที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงจำนวนมากทั้งทางทะเล และป่าเขาลำเนาไพร จึงนับได้ว่า คนพังงามีความมั่นคงในอาชีพและมีคุณภาพชีวิตที่ดี

แต่อีกด้านหนึ่ง การเป็นผู้ประกอบการรายเล็กที่ทำกันเองในระดับครัวเรือน ทำให้มีการจ้างงานภายนอกเข้ามาเป็นระยะๆ เมื่อผลสมรวมกับมีแหล่งท่องเที่ยวขึ้นชื่อ จึงดึงดูดให้คนต่างถิ่นต่างชาติเข้ามาใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ ปัญหาที่ตามมาคือ คนพื้นถิ่นเริ่มขายที่ดินให้ชาวต่างชาติ และการแพร่ระบาดของยาเสพติด ที่สร้างความกังวลใจให้คนพังงาเป็นอย่างมาก

อย่างก้าวของการถนอมรักษาความเป็นเมืองแห่งความสุข นอกจากรากของวัฒนธรรมและฐานทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ในพื้นที่แล้ว คงปฏิเสธ

ไม่ได้ว่าการทำงานร่วมกันขององค์กรภาคีต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน เป็นความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลให้เกิดความเข้มแข็งของพลเมือง โดยเฉพาะภาคประชาสังคมที่เริ่มต้นเมื่อ 10 กว่าปีที่ผ่านมา เมื่อสมาชิกในทีมยุคแรก เช่น ชำนาญ พึ่งถิ่น, สมใจ ชมขวัญ, วริศรา เรืองศรี และ อรษา โภคบุตร ขับเคลื่อนงานกองทุนสวัสดิการในชุมชน ภายใต้การสนับสนุนของกองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (Social Investment Fund: SIF) ทำให้ได้เรียนรู้เกี่ยวกับการทำโครงการ การทำกิจกรรม การวิเคราะห์พื้นที่ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับชาวบ้านในแต่ละชุมชน โดยมีทีมงานของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. ในฐานะพี่เลี้ยงของชุมชน สนับสนุนการทำงานในด้านความรู้ ทักษะต่างๆ การทำงานร่วมกับ SIF ครั้งนี้จึงเป็นการเปิดโลกทัศน์ของชาวบ้านสู่การทำแผนชุมชนเพื่อชุมชนโดยชุมชน

เครื่องมือสำคัญที่ใช้ขับเคลื่อนงานของภาคประชาชนในช่วงนี้ คือ “การทำแผนชุมชน” ซึ่งเป็นกระบวนการที่ทำให้ชาวบ้านได้ย้อนทวนมากำความรู้จักกับชุมชนของตนเองอย่างจริงจัง จนกลายเป็นรากฐานของการทำงานพัฒนาในพื้นที่

“การทำงานเริ่มต้นจากลงพื้นที่ ดูว่าแต่ละพื้นที่จะทำโครงการอะไร นั่งเขียนโครงการกันใต้ต้นมะขามบ้าง ใต้ถุนบ้านบ้าง เขียนเสร็จก็นำมา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ถือเป็นจุดเริ่มต้นให้คนในชุมชนได้คิดวิเคราะห์ ได้นำเสนอ” ชำนาญ เล่า

เครื่องมือสำคัญที่ใช้ขับเคลื่อนงานของภาคประชาชนในช่วงนี้คือ “การทำแผนชุมชน” ซึ่งเป็นกระบวนการที่ทำให้ชาวบ้านได้ย้อนทวนมา ทำความรู้จักกับชุมชนของตนเองอย่างจริงจัง จนกลายเป็นรากฐานของการทำงานพัฒนาในพื้นที่ รวมทั้งการบริหารจัดการโครงการที่ชาวบ้านได้เรียนรู้เรื่องการบริหารงบประมาณด้วยตนเอง ซึ่งเป็นเรื่องใหม่ที่มีทั้งข้อดี และข้อเสีย ข้อดีคือ ชาวบ้านรู้จักการบริหารจัดการโครงการ แผนงาน และงบประมาณด้วยตนเอง ข้อเสียคือ ชาวบ้านบางคนไม่สามารถบริหารจัดการ งบประมาณได้จนเกิดความเสียหายต่อภาพรวมการทำงาน

อย่างไรก็ตามการทำงานในช่วงแรก ๆ ยังคงเป็นลักษณะต่างคนต่างทำ แต่การได้ศึกษาชุมชนทำให้ชาวบ้านที่ไม่รู้จักตัวเอง เริ่มมีข้อมูลในการทำงาน เล็กทำงานบนฐานของจินตนาการ และตระหนักถึงปัญหาต่าง ๆ ที่สะสมอยู่ในพื้นที่ ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต เช่น ปัญหาการทำประมงโดยอวนรุนอวนลาก ที่ทำลายสภาพแวดล้อมซึ่งเกิดขึ้นต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 กระบวนการทำงานเช่นนี้ผลักดันให้ชาวบ้านต้องไปเรียนรู้และปรับตัวให้เท่าทันกับสถานการณ์ ทั้งภายนอกภายในชุมชนของตนเอง

เมื่อการทำงานยังไม่มีระบบที่ชัดเจน ขาดการจัดการ ทำให้สภาพต่างคนต่างทำยังคงอยู่ แม้มีความพยายามหลอมรวมคนทำงาน ภายใต้ การให้คำปรึกษาจาก อาจารย์ชัยวัฒน์ ธีระพันธุ์ ที่นำแนวคิดการเป็น วิทยากรกระบวนการมาเติมเต็มให้แก่แกนนำ ซึ่งเป็นจุดเปลี่ยนแนวคิด ของทีมงานหลายคนให้กลายเป็นนักพัฒนา

การพูดคุยกันระหว่างแกนนำทำให้เกิด คำถามตามมาว่า มีวิธีการอย่างไรที่จะทำ ให้การโยนหินก้อนเล็กๆ แต่สร้างแรงกระเพื่อม ให้คนเข้ามาร่วมงานมากขึ้น ประกอบกับ ขณะนั้นกระแสการพัฒนากำลังเคลื่อนเข้าสู่ พื้นที่ นำไปสู่การจัดเวทีรวมพลังคนทำงาน ขยับไขลงข้างให้เคลื่อนไหว โดยเชิญคนทำงาน ในกองทุน SIF ที่กระจายตัวอยู่ในแต่ละพื้นที่ มาพบปะพูดคุยกัน และต่อยอดเวทีเหลียวหลัง แลหน้าคนพังกา ในปี พ.ศ. 2543 เพื่อทบทวน ความเป็นมาเป็นไปของจังหวัดพังการ่วมกับ สาธารณชน โดยมีเจ้าหน้าที่จากสำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติเข้าร่วมด้วย

“จำได้ว่าเวทีครั้งนั้นมีคนพังกาเข้าร่วมทั้ง จังหวัด ปัญหาที่คุยกันมากคือ พังงามีทรัพยากร มากมาย แต่ทำไมพัฒนาได้ช้า ถอดบทเรียนกัน สรุปได้ว่า ที่ผ่านมามีคนเข้ามารับตำแหน่งเป็น ผู้ว่าราชการจังหวัดที่นี่มาเพื่อรอเกษียณ รอไป เป็นอธิบดี หรือว่ารอไปเป็นผู้ว่าฯ จังหวัดใหญ่ๆ จึงเกิดเป็นข้อเสนอว่าหลังจากนี้คนที่จะมา เป็น ผู้ว่าฯ พังงาต้องมาเป็นรองผู้ว่าฯ ที่นี้ก่อน เพื่อ ทำความรู้จักพื้นที่และชาวบ้าน เมื่อขึ้นเป็นผู้ว่าฯ จะได้ลงมือทำงานต่อได้ทันที” ชำนาญ เล่า

และเวทีพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนในครั้งนั้น ได้เกิดแรงกระเพื่อมให้คนทำงานภาคประชาสังคมนำมาสานต่อ ใช้พื้นที่วัดป่าसानเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยมีกิจกรรมร่วมคือ การจัดทำกองทุนข้าวสารเพื่อรวบรวมเงินซื้อข้าวสารปลอดสารพิษจากเครือข่ายภาคประชาชนจังหวัดพัทลุงและนครศรีธรรมราช มาจำหน่าย เพื่อนำมาใช้เป็นทุนตั้งต้นในการทำงาน

มิติใหม่ในการเรียนรู้ของชุมชนในเรื่องการจัดการตนเองผ่านการทำโครงการที่กองทุน SIF สนับสนุน มีบทเรียนให้ได้เรียนรู้ ด้านดีคือ ชุมชนเข้มแข็งขึ้น รู้จักวิเคราะห์ตนเอง เอาธุระกับเรื่องของตนเอง รู้จักแก้ไขปัญหาที่ประสบด้วยตนเอง รู้จักสร้างเครือข่ายการทำงานกับเพื่อน ๆ ต่างถิ่น ส่วนด้านลบที่ทีมงานได้สัมผัสคือ บางกลุ่มบางพื้นที่รับงบประมาณสนับสนุนไปแล้วแต่ไม่ทำจริง จึงไม่เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างที่คาดหวัง เพราะขาดการบริหารจัดการที่ดี อีกทั้งกระบวนการทำงานที่หละหลวมทำให้บรรยากาศของการทำงานแบบต่างคนต่างคิด แต่ก็มีรูปธรรมการทำงานปรากฏผ่านโครงการกองทุนสวัสดิการชุมชน เศรษฐกิจชุมชน ศูนย์เด็กเล็กชุมชน ฯลฯ ซึ่งเป็นผลงานที่ก่อเกิดจากการทำแผนชุมชนภายใต้การสนับสนุนของกองทุน SIF รูปธรรมที่เกิดขึ้นอีกอย่างคือ เกิดคนทำงานภาคประชาสังคม และเกิดเครือข่ายของคนทำงาน ที่เป็นฐานในการขับเคลื่อนการพัฒนาในแต่ละพื้นที่ต่อไป

สิ่งที่ SIF ให้เราเป็นการสอนบทเรียน ความรู้เรื่องการรู้จัก เรียกร้องสิทธิตามระบบมากขึ้น สอนให้คนในชุมชนที่มีปัญหาขัดแย้งกัน รู้จักเปิดใจยอมรับฟังกันมากขึ้น รู้จักเชื่อมโยงภาคีต่างๆ ได้มากขึ้น และที่สำคัญคือเปิดตัวให้คนภายนอกได้รู้จักพวกเรา

“ช่วงปี พ.ศ. 2545-2547 สิ่งที่ SIF ให้เราเป็นการสอนบทเรียน ความรู้เรื่องการรู้จักเรียกร้องสิทธิตามระบบมากขึ้น สอนให้คนในชุมชนที่มีปัญหาขัดแย้งกัน รู้จักเปิดใจยอมรับฟังกันมากขึ้น รู้จักเชื่อมโยงภาคีต่างๆ ได้มากขึ้น และที่สำคัญคือเปิดตัวให้คนภายนอกได้รู้จักพวกเรา จนบางพื้นที่ได้กลายเป็นชุมชนต้นแบบเรื่องการท่องเที่ยวในระดับโลก เช่น เกาะยาว ที่มีการพัฒนาคนในพื้นที่ไว้รองรับ หรือบางพื้นที่ก็เป็นต้นแบบเรื่องการจัดกระบวนการองค์กรชุมชนได้อย่างเป็นระบบ บางคนที่เป็นผู้นำในชุมชนก็กลายเป็นผู้นำท้องถิ่นที่เป็นที่ยอมรับ” อรสา เล่าแนวทางการทำงานที่จุดประกายการทำงานด้านการอนุรักษ์และรักษาดูแลทรัพยากรธรรมชาติของพังงา

การเกี้ยวร้อยคนทำงานจากคนรุ่นแรกสู่คนทำงานรุ่นต่อๆ ไป เกิดจากความสัมพันธ์ส่วนตัวที่รู้จักมักคุ้นกัน แล้วชวนมาทำงาน การบอกเล่าเรื่องราวประสบการณ์ในลักษณะการประชาสัมพันธ์ปากต่อปาก ทำให้ได้เพื่อนร่วมงานมากขึ้น เช่น กำธร ชันธรรม, ชาตรี มูลสาร ในขณะเดียวกันบทบาทการทำงานช่วยเหลือสังคมของคณะทำงานก็ดึงดูดให้พื้นที่หรือชุมชนที่มีปัญหาเรียกร้องให้เข้าไปช่วยเหลือ การขยายตัวของคนทำงานจึงค่อยๆ เริ่มจากวงเล็ก ๆ ขยายเป็นวงใหญ่มากขึ้นเรื่อยๆ บรรยากาศของการทำงานร่วมกันจึงเป็นการพาทำ พาเรียนรู้ เป็นการซึมซับความรู้ทักษะ สั่งสมเป็นประสบการณ์ร่วมกัน โดยมีทีมงาน พอช.เป็นที่เลี้ยง

เกาะเกี่ยวเกี่ยวประสบการณ์จากงาน

เมื่อการทำงานของกองทุน SIF สิ้นสุดลง แต่ พอช. ยังคงเกาะติดทำงานกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง รูปแบบการทำงานจึงเปลี่ยนไปตามประเด็นของ พอช. เช่น เศรษฐกิจชุมชน ทรัพยากร วัฒนธรรม การท่องเที่ยว ใช้ “แผนชุมชน” เป็นเครื่องมือให้คนทำงานไปค้นหาโจทย์จากพื้นที่จริง มีคนทำงานในพื้นที่ร่วมเรียนรู้ในเวทีแลกเปลี่ยนอย่างสม่ำเสมอ ทำให้ทีมงานภาคประชาชนจังหวัดพังงาร่วม 30 คน ยังคงเกาะเกี่ยวสัมพันธ์กันอยู่ แม้ว่าคนทำงานในแต่ละประเด็นจะขับเคลื่อนงานของตนเองเป็นเอกเทศ ไม่มีการเชื่อมงานข้ามประเด็นกัน บรรยากาศเช่นนี้ทำให้เกิดความซุกมุ่นวุ่นวายพอสมควร เพราะต้องแย่งชิงงบประมาณในการทำงาน โชคดีที่พังงาไม่ได้มีความเหลื่อมล้ำรุนแรง เนื่องจากมีพระอาจารย์ตุ่น หรือพระครูสุวัตติธรรมรัตน์ เป็นศูนย์รวมจิตใจ

“เราไม่ได้เกรงใจพระ แต่หลักคิดของเราคือ เกียงกันอย่างไรก็ต้องจบในเวที ในจังหวัดของเรา ไม่มีการแค้นข้ามปีข้ามชาติเหมือนที่อื่น ๆ และอีโก้ของแต่ละคนยังไม่เยอะ จึงสามารถเคลียร์กันได้ภายในจังหวัด ถือเป็นความโชคดีที่เราคุยกันได้” วัชรรา กล่าว

แม้ระบบความสัมพันธ์ของภาคประชาสังคมจะเหนียวแน่น แต่รูปแบบการทำงานแบบแยกส่วนตามประเด็น ทำให้ขาดเป้าหมายร่วม และแยกคนทำงานออกจากกัน แต่ละคนมุ่งทำงานตามประเด็นที่กำหนดไว้ ไม่ได้ใช้โจทย์ร่วมของพื้นที่เป็นตัวตั้ง ภาพการทำงานจึงเป็นแบบต่างคนต่างทำ แล้วค่อยๆ ห่างหายกันไป...บทเรียนนี้ทำให้ทีมงานต้องกลับมาทบทวนตนเองแล้วปรับตัวสู่การทำงานที่ใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง

แม้ระบบความสัมพันธ์ของภาคประชาสังคมจะเหนียวแน่น แต่รูปแบบการทำงานแบบแยกส่วนตามประเด็น ทำให้ขาดเป้าหมายร่วม และแยกคนทำงานออกจากกัน แต่ละคนมุ่งทำงานตามประเด็นที่กำหนดไว้ ไม่ได้ใช้โจทย์ร่วมของพื้นที่เป็นตัวตั้ง ภาพการทำงานจึงเป็นแบบต่างคนต่างทำ แล้วค่อยๆ ห่างหายกันไป เช่น คนทำงานระดับภาคก็หิวกระเป๋ามาไประดับภาค คนทำงานระดับประเทศก็หิวกระเป๋ามาไปเคลื่อนงานระดับประเทศ บทเรียนนี้ทำให้ทีมงานต้องกลับมาทบทวนตนเองแล้วปรับตัวสู่การทำงานที่ใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งในที่สุด

“เมื่อเห็นช่องโหว่ของปัญหา ทีมงานจึงมีการถอดบทเรียนร่วมกัน เพื่อหาแนวทางแก้ไขเรื่องคนหาย คนทะเลาะกัน ได้ข้อสรุปว่า เราจะเป็จังหวัดที่มีโครงสร้างแบบหลวม ๆ ไม่แข็งอย่างจังหวัดอื่น ๆ ไม่มีหัว ไม่มีหาง ทุกคนเท่าเทียมกัน” ปรีชา จตุราบัณฑิต สะท้อน

นอกจากการทำงานที่ใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งแล้ว คณะทำงานแต่ละคนเริ่มเกิดความชัดเจนต่อการขับเคลื่อนงานตามความถนัดของตน มีการจำแนกงานเป็นประเด็นร้อน ประเด็นเย็น ที่แยกกันทำ แต่ทุกคนรับรู้ร่วมกันว่าใครทำอะไรเรื่องอะไร

“เราไม่ได้ขวางกัน บางเรื่องที่ต้องใช้กำลังคน กำลังความคิด เช่น เรื่องการวางแผนนโยบาย ทุกคนก็จะเข้ามาเชื่อมงานกัน แต่เวลาปฏิบัติงานในพื้นที่ต่างคนต่างแยกย้ายกันไปทำ” อรสา เล่า

สภาพการทำงานในช่วงรอยต่อนี้ มีองค์กรต่างๆ เข้ามาสัมพันธ์กับคนทำงานในพื้นที่หลายหน่วยงาน เช่น สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (LDI) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และ พอช. รวมทั้งงานในส่วนของความเป็นอาสาสมัครของรัฐ เช่น อสม. คนทำงานจึงแยกย้ายกันไปทำงานตามเป้าหมายของแหล่งทุน แม้จะมีจุดดีที่ต่างได้เรียนรู้ แต่ก็มีจุดอ่อนคือ การทำงานเป็นไปตามกรอบที่แหล่งทุนตั้งไว้

พื้นที่กลางจึงมีสภาพเป็นวงพูดคุย รับรู้การเคลื่อนไหวงานของกันและกัน โดยยังไม่ได้มีการสร้างอุดมการณ์ร่วม หรือกำหนดเป้าหมายร่วม แม้ว่าทุกคนจะรับรู้ถึงสภาพที่เป็นอยู่ และรู้สึกถึงความท้าทายของโจทย์ในการสร้างอุดมการณ์ร่วม เป้าหมายร่วม แต่ก็ยังไม่มี การดำเนินการใด ๆ เพื่อไปสู่จุดนั้น

คลื่นลูกใหญ่...สร้างคลื่นลูกใหม่

การเกิดพิบัติภัยสึนามิบริเวณชายฝั่งอันดามันในช่วงปลายปี พ.ศ. 2547 กลายเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของภาคประชาสังคมจังหวัดพังงา ทุกคนประสพภัยเหมือนกัน จึงหันหน้าเข้ามาร่วมกันคิดร่วมกันทำ มีผู้หลักผู้ใหญ่หลายคนในประเทศและนักพัฒนาหลายคนได้เข้ามาสัมผัสและเข้ามาสนับสนุน ทำให้ทีมงานเห็นแง่มุมที่หลากหลาย และที่สำคัญคือเกิดคนทำงานเพื่อสังคมหลายคนขึ้นในบ้านน้ำเค็ม อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา เช่น ไมตรีและประยูร จงไกรจักร, ศักดา พรหมรังสี, ประธาน ลายลักษณ์, บรรลือ ชูศิลป์ และวันชัย จิตต์เจริญ เป็นต้น

คนเหล่านี้ด้านหนึ่งคือ ทีมงานที่ทำงานด้านประชาสังคมมาอย่างยาวนาน ผ่านฐานอาสาของรัฐ งานกองทุนสวัสดิการชุมชน อีกด้านคือ ผู้ประสพภัยสึนามิที่รอดชีวิต แล้วเปลี่ยนวิถีคิดสู่การเป็นผู้นำชุมชน ท่ามกลางความซบเซา วุ่นวายของการค้นหาบุคคลอันเป็นที่รัก การแสวงหาปัจจัยสี่เพื่อดำรงชีพ และการเข้ามาขององค์กร หน่วยงาน ผู้หวังดีมากมายหลายตาที่ปรารถนาจะช่วยเหลือ แต่เมื่อขาดระบบการจัดการ ภาพความสับสนจึงเกิดขึ้นซ้ำ ๆ โชคดีที่พีต้วง-ปริดา คงแป้น อาจารย์จ่านงค์ จิตนิรัตน์ และทีมงานมูลนิธิชุมชนไท เข้ามาบ้านน้ำเค็ม มาเจอกับไมตรี ซึ่งตอนนั้นเป็นนักการเมืองท้องถิ่น อยู่ที่อบต.บางม่วง เมื่อพีต้วงและอาจารย์จ่านงค์เห็นภาพความเสียหายและความโกลาหลที่เป็นอยู่ จึงยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือ มีไมตรีคอยอำนวยความสะดวก นายท.อบต.ที่กำลังวุ่นอยู่กับการบริหารจัดการของบริจาคน

“ตอนนั้นผมไม่รู้ว่่าพีต้วงเป็นใคร แก่เข้ามาชวนผมคุย ถามผมว่าเสียหายอะไรบ้าง แล้วจะแก้ไขอย่างไร ด้วยความเป็นนักการเมือง ผมก็ตอบไปว่า “เอาคนมารวมกัน” ตอนนั้นคิดแค่ว่าถ้าเอาคนมารวมกัน เวลาเมื่อไรเขาจะได้อะไรผมเป็น อบต. อีกครั้ง” ไมตรี เล่าเบื้องหลังความคิด

เมื่อถูกถามต่อว่า จะมีวิธีอย่างไรให้คนมารวมกันได้ ไมตรีเสนอให้ทำห้องสุขาบริเวณพื้นที่ว่างในชุมชน เพราะยามที่เกิดภัยพิบัติ สุขภาพที่ถูกละเลยจะเป็นสิ่งที่ขาดแคลนที่สุด วันถัดมาทีมที่ด้วงกลับมาพร้อมกับอุปกรณ์การทำห้องสุขา พร้อมให้ไมตรีติดต่อขอใช้พื้นที่จากอำเภอ และหาคนมาช่วยกันก่อสร้างห้องสุขา

“จริง ๆ ญาติของเราก็เสียเยอะนะ พ่อผมก็เสียต้องฝากศพพ่อไปเผาที่นครศรีธรรมราช แต่คิดว่าเราทั้งชาวบ้านไม่ได้ เราต้องอยู่ก่อน ให้พี่ประยูรไปทำศพพ่อ ผมไปตอนใกล้วันเผาแล้ว” ไมตรี เล่า

ไมตรีอยู่ประสานงานขอใช้พื้นที่ของกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ จนได้รับอนุญาตจากนายอำเภอ จึงเริ่มต้นก่อสร้างศูนย์พักพิงผู้ประสบภัยสึนามิบางม่วง โดยใช้พื้นที่และเครื่องจักรของหน่วยงาน แต่ก็ถูกขัดขวางจากหน่วยงานในระดับจังหวัด ร้อนถึงพี่ด้วงต้องต่อสายตรงถึงรัฐมนตรีกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ในขณะนั้น จากที่มีปัญหาติดขัด พ่อพี่ด้วงช่วยเคลียร์ให้ทุกอย่างจึงราบรื่น ขอน้ำไฟได้หมดใน 24 ชั่วโมง

การทำงานช่วยเหลือผู้ประสบภัยสึนามิคือ จุดเริ่มต้นที่บ่มเพาะให้ไมตรีกลายเป็นนักต่อสู้ นักพัฒนา เป็นคนทำงานภาคประชาสังคมในประเด็นที่ดิน สิทธิชุมชน และบ้านมั่นคง ของเครือข่ายสึนามิกลุ่มจังหวัดอันดามัน และก้าวสู่การเป็นกรรมการ อนุกรรมการ กรรมการในคณะทำงานระดับภาคระดับประเทศ **ที่สร้างความอึดอึดจนกลายเป็นบุคลิกการทำงานที่ดูดันใช้วิธีการไฮปาร์ค เสนอข้อเรียกร้อง ประท้วงทวงสิทธิในประเด็นต่างๆ บุคลิกของการทำงานเช่นนี้ จึงกลายเป็นภาพจำในสายตาคนอื่นๆ** เป็นนักประท้วง คนทำงานในจังหวัดต่างรู้สึกขยาดกับวิธีการทำงานจนไม่อยากจะเกี่ยวข้องด้วย

ด้วยเหตุนี้หลังพิบัติภัยสึนามิ คนทำงานภาคประชาสังคมของจังหวัดพังงา จึงแบ่งออกเป็น 2 สายใหญ่ ๆ คือ ทีมเดิมในนามเครือข่ายองค์กรชุมชนที่ขับเคลื่อนงานกองทุนสวัสดิการชุมชน ซึ่งเป็นงานเย็นในพื้นที่ และทีมเครือข่าย

ผู้ประสบภัยสึนามิ ที่เน้นงานด้านสิทธิชุมชน การแก้ปัญหาผู้ประสบภัย และการเข้าถึงนโยบายการแก้ปัญหา หรือการจับงานร้อนที่เกี่ยวข้องกับการเรียกร้องสิทธิในด้านต่าง ๆ

สมใจ เล่าว่า หลังเกิดเหตุสิ่งทีพบคือทุกคนตื่นตระหนกมาก ขาดภาวะผู้นำ ไม่มีใครรู้ว่าต้องทำอะไรอย่างไร ภาคประชาชนที่มีพระอาจารย์ต้นเป็นแกนนำจึงพาทีมงานเก็บข้อมูลเรื่องคนที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นใครจำนวนเท่าไร ไม่ใช่ข้อมูลเชิงลึก แต่เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ให้เห็นว่า อะไรบ้างที่เกิดความเสียหาย เป็นการสำรวจข้อมูลเบื้องต้น โดยระหว่างนั้นเครือข่ายสึนามิได้จัดระบบการให้ความช่วยเหลือ นำผู้ประสบภัยมาอยู่รวมกันที่ศูนย์ฯ มีการลงทะเบียน จัดการชุมชนเป็นกลุ่มคล้ายหมู่ลูกเสือ พร้อมตั้งกฎกติกาในการอยู่ร่วมกัน ในขณะที่หน่วยงานต่าง ๆ ก็เริ่มเข้ามาเก็บข้อมูล การทำงานจึงซ้ำซ้อนกัน เพราะแต่ละหน่วยงานจะมีแบบฟอร์มของตนเอง

“ปัญหาตอนนั้นคือว่า ทุกหน่วยงานอยากได้ข้อมูลหมด แต่แบบฟอร์มต้องเป็นของเขา แบบฟอร์มกลางที่เราให้ก็ไม่เอา ข้อมูลที่เราให้ก็ไม่เชื่อเลยกลายเป็นว่า ชาวบ้านเขียนให้หน่วยงานไหนก็ได้เงินของหน่วยงานนั้นไป ตอนนั้นการให้เงินค่าชดเชยไม่มีมาตรฐานเลย” ไมตรี กล่าว

ระหว่างรอจัดระบบข้อมูล ศูนย์พักพิงผู้ประสบภัยฯ จึงเริ่มทำกิจกรรมที่เน้นให้ผู้ประสบภัยลุกขึ้นมาจัดการตนเอง มีการมอบหมายหน้าที่ต่าง ๆ ให้ช่วยกันคิดช่วยกันทำ ไม่จมอยู่กับความโศกเศร้า พร้อม ๆ กับการตั้งหลักพิจารณาความช่วยเหลือรูปแบบต่าง ๆ ทั้งที่เหมาะสมและไม่เหมาะสมกับการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของผู้ประสบภัย เช่น บ้านชั่วคราวที่ไม่เหมาะสมจะอยู่อาศัยในระยะยาว ซึ่งกลายเป็นประเด็นขับเคลื่อนของเครือข่ายฯ ในยุคต่อมา จนเข้าไปเกาะเกี่ยวสัมพันธ์กับเครือข่ายองค์กรชุมชนที่กำลังเคลื่อนไหวเรื่องสวัสดิการชุมชน

ไมตรี เล่าว่า การสร้างบ้านมีปัญหามาก เพราะชาวบ้านส่วนหนึ่งไม่ใช่คนในพื้นที่ ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง จึงไม่ได้รับการช่วยเหลือจากรัฐบาล ทีมจึงรวบรวมข้อมูลเพื่อหาทางสร้างบ้านมั่นคง กระทั่งภายหลังรัฐบาลประกาศมอบบ้านที่สร้างโดยเงินบริจาคผ่านสถานีโทรทัศน์ไอทีวีให้แก่ผู้ที่ไม่มียี่สิบดิน คนกลุ่มนี้จึงออกจากศูนย์ฯ ไป เหลือเพียง 100 คนที่ระบุว่ายังคงอยากอาศัยอยู่ที่บ้านน้ำเค็ม เพราะมีอาชีพทำประมง พี่ดั่งและอาจารย์จ่านงค์จึงประสานขอความช่วยเหลือจากประเทศเดนมาร์ก ซื้อที่ดินส่วนกลาง และได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก พอช. EU โสสะมูลนิธิ และองค์กรต่าง ๆ เพื่อสร้างที่พักอาศัยให้แก่ผู้ประสบภัยที่ไม่มีสิทธิ์รับความช่วยเหลือจากราชการ

นอกจากนี้ยังได้รับความช่วยเหลือจากมูลนิธิรักษะไทย มูลนิธิอานดามัน องค์กรแอคชั่นเอด ประเทศไทย เป็นต้น ในการสร้างชุดความรู้เรื่องการเตรียมชุมชนให้พร้อมรับมือกับภัยพิบัติ ซึ่งกลายเป็นต้นแบบของการเตรียมรับมือภัยพิบัติที่ทางราชการนำไปต่อยอดขยายผลเป็นชุดความรู้และเป็นนโยบาย ส่วนแนวทางการต่อสู้เรื่องที่อยู่อาศัยซึ่งมีกระบวนการทำข้อมูล ทำแผนที่ทำมือ จนสามารถแก้ปัญหาที่ดินได้ และกลายเป็นแนวทางการแก้ปัญหาที่ดินของรัฐบาลต่อไป

สภาองค์กรชุมชน...จุดหลอมรวมความเป็นทีม

เมื่อต้องทำงานในเครือข่ายสันติภาพ โดยเน้นงานขับเคลื่อนระดับนโยบาย เจรจากับรัฐบาล แก้ปัญหาที่ดินทำกิน ที่อยู่อาศัย ทำเรื่องบ้านมั่นคง ทั้งยัง เคลื่อนงานในเครือข่ายชุมชนเพื่อการปฏิรูปสังคมและการเมือง สายตาของ 'ไมตรี' จึงจับจ้องอยู่ที่การบริหารงานของรัฐบาล เพราะต้องการผลักดันให้องค์กรชุมชนได้รับการยอมรับทางกฎหมายมากขึ้น จึงพยายามเข้าร่วมเป็นคณะทำงาน ผลักดันร่าง พ.ร.บ.สภาพัฒนาการเมือง และ พ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชน จนเกิด พ.ร.บ. ทั้ง 2 ฉบับนี้ในที่สุด และกลายเป็นจุดเริ่มต้นให้ไมตรีต้องเข้าร่วมขบวนการภาคประชาสังคมในจังหวัด

ในปี พ.ศ. 2549 เครือข่ายองค์กรชุมชนกับเครือข่ายสันติภาพต้องทำงานร่วมกันในการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน ให้ได้อย่างน้อยร้อยละ 10 ของจำนวนตำบลในจังหวัด เพื่อจัดตั้งที่ประชุมสภาจังหวัด และคัดเลือกสมาชิกไปเป็นสมาชิกสภาพัฒนาการเมือง โดยเครือข่ายสันติภาพขับเคลื่อนงานเรื่องที่ดินทำกินและสภาพัฒนาการเมืองในระดับนโยบายและระดับภาค 'ไมตรี' จึงได้รับมอบหมายให้มาเคลื่อนไหวงานในระดับจังหวัดด้วย เพราะหากไม่ทำงานในระดับจังหวัดมาก่อนคงไม่ชอบธรรมที่จะขับเคลื่อนงานระดับภาค ดังนั้นจึงเป็นภาคบังคับให้ต้องประสานงานกับเครือข่ายกองทุนสวัสดิการชุมชนที่กำลังขับเคลื่อนงานจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนในพื้นที่เครือข่ายฯ จนบรรลุเป้าหมายสามารถจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนได้ 13 แห่ง

การก่อตั้งสภาองค์กรชุมชน 13 พื้นที่จึงเป็นจุดเปลี่ยนของภาคประชาสังคมของพังงาอีกครั้ง เพราะเมื่อมีสภาองค์กรชุมชนแล้วก็ต้องมี "พื้นที่กลาง" ในการประชุมพูดคุยแลกเปลี่ยนเพื่อร่วมกันขับเคลื่อนภารกิจ คณะทำงานจึงใช้ศูนย์ฯ บางม่วงเป็นที่พูดคุยแลกเปลี่ยนการทำงานระหว่างกัน

กำธร เล่าว่า ขับรถไปคุยกันที่บางม่วงทุกเดือน ตอนนั้นวางโครงสร้างการทำงานไว้หลวม ๆ ไม่มีระบบอะไรมากนัก ต่างคนต่างทำงาน พื้นที่ใครพื้นที่มัน แต่รับรู้การขับเคลื่อนงานของกันและกัน ภายใต้อาหารร่วมคือ ต้องก่อตั้งสภาองค์กรชุมชนขึ้นมาให้ได้

ชาติรี เสริมว่า เป้าหมายการทำงานช่วงนั้นคือ 1. ต้องตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลให้ครบทุกพื้นที่ 2. ต้องขยายพื้นที่จัดตั้งจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนเพิ่ม

การมีพื้นที่กลางไว้พูดคุย นอกจากจะทำให้ทีมได้พบปะพูดคุยกันมากขึ้นแล้ว ยังหลอมรวมให้คนทำงานกลายเป็นทีมเดียวกัน และเริ่มมีทีมงานหน้าใหม่เข้าสู่วงการหลายคน เช่น ชาติรีซึ่งเคยมีประสบการณ์ทำงานกองทุนหมู่บ้าน เมื่อถูกชวนมาทำเรื่องกองทุนสวัสดิการชุมชน เห็นรุ่นพี่ ๆ ทำงานเก่ง ก็อยากเก่งบ้าง จึงเข้ามาเรียนรู้การทำงานอย่างต่อเนื่อง จนสามารถจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลตากแดดได้เป็นแห่งแรกในจังหวัดพังงา และกระบวนการเรียนรู้จากการลงมือทำนี้เองที่ทำให้ชาติรีกลายเป็นคนขับเคลื่อนงานด้านสังคมเต็มตัว โดยได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบงาน พอช. ต่อเนื่อง จนได้งบประมาณมาขับเคลื่อนงานในพื้นที่ พร้อมๆ กับการเชิญชวนสมาชิกใหม่ เช่น โกสินทร์ สังสัน, วนิดา ชูสุวรรณ และคนอื่น ๆ เข้ามาทำงานร่วมกัน

หลอมรวม“หัวใจ”

จวบจนปี พ.ศ. 2552 การทำงานของเครือข่ายฯ เริ่มขยายวงมากขึ้น ต้องมีการประสานงานกับบุคคล และหน่วยงานทั้งภายในภายนอกจังหวัด คณะทำงานทั้งหมดตัดสินใจตั้งสำนักงานกลางของเครือข่ายสภาองค์กรชุมชน ขึ้นที่อำเภอเมืองพังงา เพื่อความสะดวกในการประสานงาน มีการเซ็ระบบ การบริหารจัดการ ที่กลายเป็นการจุดชนวนความขัดแย้งที่สั่งสมอยู่ใน ความรู้สึกให้ปะทุออกมา เพราะต่างคนต่างก็มีหน้างานและงบประมาณ ของตนเอง มีความเป็นเจ้าของในงานที่รับผิดชอบ ด้วยเนื้อหา งานที่แตกต่างกัน บางคนจึงรู้สึกอึดอัดอยู่ลึกๆ ต่อการทำงานของไมตรีที่มี ภาพลักษณ์เป็นนักประท้วง มีบุคลิกคิดเร็ว ทำเร็ว ตัดสินใจเร็ว

“วันนั้นหลังจากที่พี่ไมตรีพูดเสร็จ เขาเขียนขึ้นฟลิปชาร์ตเลยว่า ใครเป็น ประธาน ใครเป็นเลขา จะต้องทำอะไรที่ไหน เมื่อไร เหมือนกับการสั่งการ คนที่ไม่ชอบก็มี แต่เขาไม่พูด คนที่อยู่ก็รับฟังแล้วเริ่มแสดงอาการ แต่เรากับ พี่กักรู้สึกไม่ชอบที่เขามาสั่งให้เราทำ เลยพูดตอบโต้ไป จากนั้นพี่กักรักก็ลาก เรากลับบ้าน วันนั้นเลยไม่รู้ว่ามีประชุมต่อหรือไม่” ชาตรี เล่า

ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นประจวบกับจังหวะที่วิศราต้องหยุดทำงานเพื่อ รักษาตัว ชาตรีซึ่งทำงานคู่ขนานกับวิศราจึงต้องสานงานต่อ ด้วยว่าชื่อเสียง ของไมตรีและประยูรในขณะนั้น เป็นที่รับรู้กันว่าเป็นนักประท้วงจึงไม่สามารถ ประสานงานกับหน่วยงานราชการหรือบางชุมชนได้ ต้องอาศัยตัวกลางคือ สมใจ ชาตรี ขำนาญ หรือกักร ดังนั้นแม้จะขุ่นเคืองใจกันอยู่บ้าง แต่งาน ยังต้องขับเคลื่อนต่อ ชาตรีจึงได้ทบทวนตนเองและยอมรับว่า เธอก็มี ส่วนผิดที่ปล่อยให้อารมณ์ขุ่นเคืองครอบงำอยู่เหนือเป้าหมายของงาน

“ตอนนั้นถ้าเอ่ยชื่อไมตรี ประยูร คนทำงานพัฒนาไม่มี ใครเอาเลย คิดว่าถ้าจะเดินงานต่อต้องทำให้คนยอมรับ 2 คน นี้ให้ได้ ตอนที่พี่ไมตรีขอให้ช่วยประสานงานเชิญหน่วยงาน ร่วมประชุม เราเลยทำหน้าที่เป็นกาวใจขอให้พี่กักรช่วย ประสานงานให้อีกแรง” ชาตรี เล่า

ทุกคนจึงได้กลับทำงานร่วมกัน โดยใช้เวทีประชุม ประจำเดือนในการสมานความสัมพันธ์ พุดคุยเรื่อง สัพเพเหระกันมากขึ้น เพื่อรู้จักกันให้ลึกซึ้งมากขึ้น พร้อม ปรับทำที่ยอมรับในจุดแข็งจุดอ่อนของแต่ละคน และ ทำงานบนฐานของความสัมพันธ์แนวราบ

ขณะที่ทรงวุฒิ อินทรสวัสดิ์ นายก อบต.บางวัน อำเภอคุระบุรี จังหวัดพังงา บอกว่า ทุกคนยอมถอย คนละก้าว เพราะรู้ว่าไม่ใช่เพื่อนที่เป็นปัญหา ตัวเองก็เป็น ปัญหาด้วย การที่พวกเราทำงานมาถึงทุกวันนี้ได้ เพราะ ไม่ยึดอัตตาตัวเอง แต่ยึดถือทีมเป็นหลัก ถ้าวันนั้นทุกคน ไม่ยอมถอย เราคงไม่มีวันนี้

ทั้งนี้ไมตรีสารภาพว่า ตอนที่เรารู้ว่า เพื่อนไม่พอใจ ไม่เข้าใจ แต่ไม่เคยโกรธ รู้ดีว่าตนเองก็ไม่ได้เป็นที่ยอมรับของ คนทุกคน เพราะเคยมีบทเรียนมาแล้วจากการลงสมัครสมาชิก สภาจังหวัด (สจ.) คู่แข่งถึงขั้นแบ่งเขตใหม่เพื่อกีดกันไม่ให้ตน ได้รับเลือก

ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นทำให้คณะทำงานเริ่มเห็นว่า การทำงานโดยขาดเป้าหมายร่วม ต่างคนต่างทำส่งผลเช่นไร จึงได้จัดอบรมเพื่อหลอมรวมความเป็นทีม เชิญอาจารย์ชัยวัฒน์ ธีระพันธ์ มาเป็นวิทยากรจัดกระบวนการให้คณะทำงานได้เปิดใจพูดคุย ทำความรู้จักกันอย่างลึกซึ้ง และร่วมกันค้นหาเป้าหมายการทำงานร่วมกัน จนนำไปสู่การขับเคลื่อนจังหวัดจัดการตนเอง บนวาทกรรม **“พังงาแห่งความสุข”** ซึ่งสอดคล้องกับผลการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนปี พ.ศ. 2552-2553 พบว่า จังหวัดพังงาครองแชมป์ความสุขมากที่สุดต่อเนื่องกัน 2 ปี

ชาติรี เล่าว่า ประเด็นการพูดคุยเน้นไปที่การสร้างเป้าหมายร่วมเรื่องพังงาแห่งความสุข ที่ทุกคนต้องเข้าใจการทำงานในทิศทางเดียวกัน แบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานให้ชัดเจน ไม่มีการขัดแย้งขัดขวางกัน ตรงไหนพีเมตรีอยู่ไม่ได้ ก็ไม่ต้องให้แกไป คนที่จะเข้าจังหวัดได้มีพีช่านาญ พีสมใจ พวกเราไม่ได้มีแค่คนเดียว ฉะนั้นต้องวางบทบาทหน้าที่กันว่าใครจะไปตรงไหน บุคตรงไหน ยึดตรงไหนก่อน **เมื่อทุกคนถอดหัวใจของตัวเองมากองไว้ การหลอมรวมทีมจึงเกิด**

“พังงาแห่งความสุข”

ปี พ.ศ. 2553-2554 คณะทำงานจัดงานสัมมนาสวัสดิการชุมชน เพื่อนำเสนอผลการขับเคลื่อนงานสวัสดิการชุมชนในจังหวัดพังงา พร้อมทั้งมีข้อเสนอในการต่อยอดการทำงานแก่หน่วยงานระดับจังหวัด ซึ่งแม้จะมีหน่วยงานราชการเข้าร่วมรับฟัง แต่กลับไม่ได้รับการตอบสนองแต่อย่างใด เมื่อถอดบทเรียนการทำงานจึงพบว่า การทำงานที่ผ่านมาเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายเฉพาะกลุ่มเครือข่ายสวัสดิการชุมชนเท่านั้น แต่ไม่มีกลุ่มเป้าหมายอื่นๆ เข้าร่วมด้วย หน่วยงานราชการไม่เชื่อมั่นการทำงานของเครือข่ายสวัสดิการชุมชน คณะทำงานจึงหยุดจัดงานสัมมนาฯ 1 ปี เพื่อทบทวนตนเอง

สมัชชาปฏิรูป ซึ่งมีแนวคิดเรื่องการปฏิรูประดับพื้นที่ โดยมี **ดร.วณิ ปิ่นประทีป** ได้ลงพื้นที่จังหวัดพังงา เพื่อจัดเวทีพูดคุยเพื่อสร้างความเข้าใจแนวคิด และร่วมกันขับเคลื่อนจังหวัดพังงา ซึ่งกระบวนการดังกล่าว ได้เชิญ **อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดพังงา นายสมัชชา โพธิถาวร และอดีตนายแพทย์สาธารณสุขจังหวัด นพ.อุทัย จินดาพล** มาเป็นประธาน ทำให้มีภาคีความร่วมมือจากหลายภาคส่วนเข้าร่วมแนวคิด **“พังงาแห่งความสุข”** จึงเกิดขึ้นครั้งแรกในเวที

และในช่วงนั้นแนวคิดเรื่อง **“จังหวัดจัดการตนเอง”** เมื่อผสมรวมกับผลสำรวจว่า พังงาเป็นจังหวัดที่ประชาชนอยู่แล้วมีความสุขเป็นอันดับหนึ่งของประเทศ 2 ปีซ้อน คณะทำงานจึงได้ใช้วาทกรรม **“พังงาแห่งความสุข”** เป็นการสะท้อนแนวคิดการจัดการตนเองเพื่อดำเนินชีวิตอย่างสงบสุข และได้ปรับกลยุทธ์การทำงานใหม่ เน้นขายไอเดีย **“พังงาแห่ง**

ความสุข” ให้กับภาคีเครือข่ายในจังหวัด โดยแบ่งกันรับผิดชอบตามสายงาน เช่น ชำนาญรับผิดชอบเชื่อมกับหอการค้า กำธรและประยูรรับผิดชอบหน่วยราชการ ไมตรีรับผิดชอบในสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพังงา และสมัชชาสุขภาพที่เขาเป็นประธานอยู่ ชาตรีรับผิดชอบ อบจ. ฯลฯ พยายามค้นหาจุดร่วมของความต้องการระหว่างหน่วยงานองค์กรต่างๆ กับความต้องการของทีมงาน เพื่อเชื่อมโยงการทำงานระหว่างภาครัฐ เอกชน และองค์กรชุมชนให้เป็นเนื้อเดียวกัน รวมทั้งปรับท่าทีในการเข้าไปสัมพันธ์กับหน่วยงานในท้องถิ่นมากขึ้น

ที่ผ่านมาเวลาผู้ว่าฯ มาใหม่ เราประท้วงอย่างเดียว ผลคือไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง ผู้ว่าฯ ก็ยังทำงานเหมือนเดิม แต่พอครั้งนี้เราเปลี่ยนวิธีคิด วิธีทำใหม่ จัดสมัชชาต้อนรับ ใช้วิธีนุ่มนวล แสดงพลังร่วมของคนพังงาให้ผู้ว่าฯ รับรู้ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นคือ เราได้งบประมาณมากทำงาน

จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2556 คณะทำงานได้จัดงานสมัชชาพังงาแห่งความสุขครั้งที่ 1 ขึ้น เพื่อต้อนรับผู้ว่าราชการจังหวัดและประกาศให้คนพังงารับรู้แนวคิดพังงาแห่งความสุข ด้วยการประสานงาน 3 ฝ่าย คือ สสจ. อบจ. และเครือข่ายองค์กรชุมชนร่วมกันลงขันจัดงาน โดยเน้นแนวคิดและรูปแบบงานที่สร้างความประทับใจแก่ผู้ร่วมงานหลากหลายสาขา ทั้งเครือข่ายคนทำงานด้านที่ดิน คนทำงานด้านสวัสดิการ อสม. เครือข่ายคนพิการ และหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่

“เราจะไม่ทำ MOU อะไรกับใครทั้งสิ้น แต่จะให้คนที่ได้เข้ามาร่วมงานประทับใจ มีพื้นผ้าสีขาวผืนหนึ่งยาวมาก ให้คนเขียนว่า อยากเห็นอะไรในจังหวัดพังงา อะไรคือความฝันของคนพังงา เป็นการสร้างเป้าหมายร่วมกันของคนทั้งจังหวัด” ชาตรี เล่า

เมื่อผู้ว่าราชการจังหวัดพังงามาถึงงาน ก็ได้เห็นความฝัน และความปรารถนาของคนพังงาที่ร่วมกันสะท้อนอยู่เต็มผืนผ้า จนตั้งงบประมาณด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยวมาสนับสนุนการขับเคลื่อน “พังงาแห่งความสุข” ซึ่งเป็นจุดพลิกผันสำคัญอีกครั้งของการขับเคลื่อนงาน

“ที่ผ่านมาเวลาผู้ว่าฯ มาใหม่ เราประท้วงอย่างเดียว ผลคือไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง ผู้ว่าฯ ก็ยังทำงานเหมือนเดิม แต่พอครั้งนี้เราเปลี่ยนวิธีคิด วิธีทำใหม่ จัดสมัชชาต้อนรับแทน ใช้วิธีนุ่มนวล แสดงพลังร่วมของคนพังงาให้ผู้ว่าฯ รับรู้ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นคือ เราได้งบประมาณมากทำงาน” ไมตรี เล่าถึงการเปลี่ยนวิธีการทำงาน

งบประมาณที่ผู้ว่าฯ จัดสรรมาให้ถูกนำไปใช้จัดเวทีรับฟังความคิดเห็น เรื่องความสุข ความทุกข์ และข้อกังวลใจของคนพังงา ในพื้นที่ 8 ตำบล ครอบคลุม 8 อำเภอ แล้วนำมาวิเคราะห์กำหนดเป็นร่างยุทธศาสตร์ซึ่งนำไปสู่การร่างธรรมนูญตำบลต่อไป

ในปีต่อมา คณะทำงานยังคงได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก ยุทธศาสตร์จังหวัด จัดเวทีรับฟังความคิดเห็นในพื้นที่เพิ่มอีก 8 ตำบล รวมเป็น 16 ตำบล ใน 8 อำเภอ ซึ่งผลการสำรวจก็คล้ายคลึงกับปีก่อน เป็นเพราะแต่ละพื้นที่มีความคล้ายคลึงกันทั้งเรื่องบริบทพื้นที่ อาชีพ และสภาพแวดล้อม ข้อเสนอที่ได้จาก 2 ตำบลในแต่ละอำเภอจึงถูกยกระดับเป็นข้อตกลงของแต่ละอำเภอ และนำมายกระดับเป็นร่างยุทธศาสตร์ 10 ข้อ เพื่อให้เป็น “พังงาแห่งความสุข” คือ

1. การสร้างระบบเศรษฐกิจที่ยั่งยืน กระจายรายได้อย่างเป็นธรรม ทั้งการท่องเที่ยว เกษตร ประมง และอุตสาหกรรม
2. การสร้างระบบการศึกษาตลอดชีวิตและการศึกษาตามวิถีชุมชน
3. การสร้างความมั่นคงในที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยอย่างเป็นธรรม
4. การสร้างระบบการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน รวมทั้งนโยบายการแก้ปัญหาการกัดเซาะชายฝั่ง
5. การสร้างระบบการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูจาริต ประเพณี วัฒนธรรม ตามความหลากหลาย รวมกลุ่มชาติพันธุ์และอัตลักษณ์คนพังงา
6. การสร้างระบบความร่วมมือสู่พังงาเมืองปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
7. การสร้างระบบการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเพื่อลดอบายมุข ยาเสพติด สร้างครอบครัวแห่งความสุข
8. การส่งเสริมสวัสดิการชุมชนสู่สวัสดิการสังคมโดยความร่วมมือ 4 ฝ่าย (ชุมชน ท้องถิ่น รัฐ เอกชน)
9. การส่งเสริมระบบป้องกันผลกระทบต่อสุขภาพ สร้างความเท่าเทียมในระบบการดูแลสุขภาพอย่างมีส่วนร่วม
10. การสร้างระบบการเมืองภาคพลเมือง ประชาธิปไตยชุมชน การมีส่วนร่วมให้เกิดธรรมาภิบาล

หลังจากนั้นจึงได้จัดสัมมนาพังงาแห่งความสุขครั้งที่ 4 ซึ่งมีผู้ร่วมงาน ทั้งผู้พิการ อสม. เครือข่ายที่ดิน กลุ่มชาวเล ข้าราชการ และประชาชน นำเสนอ 10 ยุทธศาสตร์พังงาแห่งความสุขสู่สาธารณชน และผู้ว่าราชการจังหวัด แต่ที่น่าเสียดายที่หลังจากนั้นไม่นานผู้ว่าฯ ก็ย้าย ยุทธศาสตร์ที่นำเสนอจึงยังไม่ถูกนำไปขับเคลื่อนเต็มที่นัก อีกทั้งการสำรวจความคิดเห็นของประชาชน ต้องหยุดชะงักลง เนื่องจากอยู่ระหว่างรอยต่อของการบรรจุเป็นแผนของ อบจ. ซึ่งกลายเป็นภารกิจซ้ำซ้อนกับงานเดิมที่ อบจ. ต้องทำอยู่แล้ว

โชคดีที่ช่วงนั้นเกิดสภาพการเมืองที่มีนโยบายหลอมรวมกับภาคเอกชน และภาคราชการ คณะทำงานได้เชิญชวนหอการค้าจังหวัด และหน่วยงานต่างๆ เข้าร่วมขบวน ทำให้ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) จัดทำแผนแม่บทพัฒนาพังงาภายในระยะเวลา 3 ปี (2561-2563) โดยมีเป้าหมายคือ สร้างรูปธรรมความสุขในรูปแบบต่างๆ เช่น องค์กรปลอดโฟม 13 พื้นที่ 13 องค์กร, องค์กรพลังงานสะอาดใช้โซลาร์เซลล์ 13 องค์กร และเกษตรอินทรีย์ 13 พื้นที่

ปรับกระบวนการ...หาเพื่อนร่วมทาง

คู่ขนานไปกับการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์พังงาแห่งความสุข กระบวนการทำงานที่ต้องไปสัมพันธ์กับหน่วยงานรัฐ องค์กรเอกชน ส่งผลให้คณะทำงานเช่น ไมตรี และประยูร ต้องปรับท่าทีการทำงานใหม่ จากที่เคยประท้วงอย่างเดียว ก็ปรับเปลี่ยนไปเน้นสร้างความสัมพันธ์ ใช้คนกับข้อมูลมาเป็นฐานการเคลื่อนไหวแทน

“เมื่อก่อนผู้ว่าฯ มาใหม่เมื่อไร ประท้วงทันที เพราะคิดว่าทำแบบนี้มันใช่ แต่เดี๋ยวนี้เปลี่ยนวิธีคิดใหม่ เราเป็นเจ้าของบ้าน เมื่อมีแขกมาก็ต้องต้อนรับ บอกให้เขารู้ว่าเราเป็นใคร กำลังทำอะไร เอาข้อมูลการทำงานมาคุยกัน ไม่ใช่การสยบยอมพินอบพิเทา” ไมตรี เล่า

ผลจากการเปลี่ยนวิธีคิด วิธีทำงานใหม่ ส่งผลให้หน่วยงานราชการ ยอมรับการทำงานของคุณะทำงานมากขึ้น ข้อเสนอจากเวทีระดมความคิดเห็นจากชุมชนได้รับการจัดการอย่างเป็นระบบก่อนนำเสนอ การตรวจสอบภูมิหลังของผู้ว่าราชการจังหวัดคนใหม่ ทำให้คณะทำงานสามารถกำหนดรูปแบบวิธีการเข้าหา เข้าถึงเพื่อสร้างความเข้าใจ อีกทั้ง การวางจังหวะก้าวของการขับเคลื่อนงานก็ต้องพิจารณาให้สอดคล้องกับ จังหวะความเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในจังหวัดด้วย เช่น จากเดิมจัดงาน สัมมนาช่วงเดือนกันยายนทุกปี ซึ่งผู้ว่าฯ จะย้ายหรือไม่ก็ยังไม่รู้ เลยเปลี่ยนมา จัดในเดือนตุลาคมแทน ไม่ว่าจะผู้ว่าฯ เก่าหรือใหม่ก็ได้เจอพวกเราแน่ ๆ

กระบวนการเรียนรู้ผ่านการลงมือทำ สร้างการเปลี่ยนแปลงให้กับทีมงานเป็นอย่างมาก ทั้งการวิธีคิด วิธีทำงานใหม่ โดยเฉพาะท่าทีการทำงานที่ไม่นำเดี่ยว แต่อิงอยู่บนพื้นฐานของการให้เกียรติ รับผิดชอบซึ่งกันและกัน จนสามารถสร้างการมีส่วนร่วมของคนทั้งจังหวัด

“วิธีการต่อสู้ของภาคประชาชนไม่จำเป็นต้องประท้วงอย่างเดียว”
ไมตรี ตอกย้ำแนวคิด

กระบวนการเรียนรู้ผ่านการลงมือทำ สร้างการเปลี่ยนแปลงให้กับทีมงานเป็นอย่างมาก ทั้งการวิธีคิด วิธีทำงานใหม่ โดยเฉพาะท่าทีการทำงานที่ไม่นำเดี่ยว แต่อิงอยู่บนพื้นฐานของการให้เกียรติ รับผิดชอบซึ่งกันและกัน จนสามารถสร้างการมีส่วนร่วมของคนทั้งจังหวัดได้แล้ว เพื่อให้การทำงานตอบสนองกับ “ยุทธศาสตร์พื้งาแห่งความสุข” จึงมีการวางกลไกการทำงานไว้หลวมๆ คือ ทุกคนยังคงเคลื่อนงานในหน้าที่ของตนเองเหมือนเดิม แต่หากมีสถานการณ์ที่ไม่ปกติ หรือมีเรื่องต้องขอความร่วมมือกันคนหลายฝ่าย งานติดขัดมีปัญหา อยากได้ความรู้เพิ่มเติม จะใช้ “กลไกจังหวัด” เป็นวงพูดคุยและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน ทำให้การขับเคลื่อนงานพื้งาแห่งความสุขเดินหน้าไปด้วยดี

บทที่ 2

ฟังก์ชันแห่งความสุข...
สุขที่คุณสัมผัสได้

6 เมื่อสร้างความเข้าใจระหว่างกันของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนได้ในระดับหนึ่ง คณะทำงานได้ตั้งหลักการทำงานใหม่ เน้นขับเคลื่อนงาน ใน 2 ประเด็นคือ 1. รื้อฟื้นสภาพเมืองที่ซบเซาให้กลับมา เป็นหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่นอีกครั้ง 2. โครงการพังกาแห่งความสุข

เหตุผลที่ต้องการรื้อฟื้นสภาพเมืองที่ซบเซาให้ กลับมาเป็นหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่นอีกครั้ง เนื่องจากคณะทำงานต่างคนต่างขับเคลื่อนงานของตนเอง จึงต้องตั้งเป้าหมายเชื่อมกระบวนการขับเคลื่อนระหว่าง ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ให้เข้มข้นมากขึ้น ผ่านเวทีสภาพเมือง ที่แม้รูปแบบของการทำงานจะไม่เปลี่ยนไปจากเดิมคือ คนทำงานแต่ละประเด็นก็ทำงาน ของตนต่อไป แต่เพิ่มการรับรู้และการทำงานหนุนเสริม ระหว่างกันมากขึ้น อีกทั้งยังต้องจดทะเบียนเป็นสมาคม เพื่อที่จะได้เป็นนิติบุคคลที่สามารถรับงบประมาณจาก หน่วยงานได้

“รูปแบบของงานของเราไม่ได้เปลี่ยน สิ่งที่เปลี่ยนคือ ทีมทำงานที่เข้ามาหนุนเสริมการทำงานที่ฟังกันมากขึ้น ใครที่ ทำงานร่วมกับราชการไม่ได้ ก็ต้องปรับตัวเอง เพื่อให้ทำงาน ร่วมกันคนอื่นได้” ประยูร เล่า

ชาติรี บอกว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ทีมงานกว่า 40 คนยังเกาะเกี่ยว ความสัมพันธ์กันได้เป็นอย่างดี เป็นเพราะเราไม่มีการแข่งขัน ไม่มี การโหวต มีแต่ความร่วมมือ ใครมีศักยภาพความสามารถด้านไหน ก็รับ หน้าที่นั้นไป ใช้วิธีนำเสนอแล้วยกมือรับรองให้เป็นมติ เป็นการสร้างทีม ด้วยใจที่ทุกคนยอมรับในความสามารถของกันและกัน เมื่อรู้ว่าไปได้ก็ เดินต่อ หากถึงทางตันก็รู้จักถอย ให้คนอื่นเข้ามาช่วยเหลือ

การที่ทุกคนรวมใจกันได้เช่นนี้ เพราะต่างรู้ว่าสิ่งที่ทำไม่ใช่ประโยชน์ ของตัวเอง แต่เป็นเรื่องของทุกคน การมีอุดมการณ์ที่จะทำงานเพื่อสังคม จึงสามารถก้าวข้ามความเป็นตัวตน และผลประโยชน์ไปได้ การทำงาน ยังได้เกี่ยวร้อยความสัมพันธ์ให้หน่วยงานอาหารกันเหมือนพี่น้อง และ ให้เกียรติกัน ความเป็นทีมจึงมีความเหนียวแน่นมั่นคงเป็นพื้นฐาน

เป้าหมายใหญ่ของการขับเคลื่อนงานคือ การสร้างความมั่นคงใน ที่อยู่อาศัย และความมั่นคงในทรัพยากรของคนพังกา เพราะนี่คือรากฐาน ของชีวิต ที่คณะทำงานมองว่า หากคนไม่มีความมั่นคงในที่อยู่อาศัยและ ปัจจัยการผลิต คงไม่สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข ดังนั้นเป้าหมาย การพัฒนาจังหวัดพังกาให้เป็นหนึ่งในเขตพัฒนาการท่องเที่ยวอันดามันจึงเป็น สิ่งที่น่าห่วง เพราะหากเน้นส่งเสริมอาชีพด้านการท่องเที่ยวเป็นหลัก ในทุกพื้นที่ในจังหวัด คนที่อยู่ในฐานการผลิตด้านเกษตรแบบเดิมที่เป็นคน ส่วนใหญ่คงไม่ได้รับอานิสงส์อะไรจากการพัฒนาเช่นนี้ ช้ำร้ายกลับกลายเป็นการแย่งชิงทรัพยากรจากมือของเกษตรกร ที่แปรสภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยว หรือตอบสนองการท่องเที่ยวที่อยู่ในมือของนายทุนรายใหญ่เท่านั้น

ส่วนการขับเคลื่อนพังกาแห่งความสุขได้รับงบประมาณจาก สสส. เพื่อนำมาสร้างรูปธรรมของความสุขในรูปแบบต่างๆ และโครงการผู้นำ แห่งอนาคตที่มีการเติมเต็มความรู้เรื่อง SE (Social Entrepreneur) หรือ ผู้ประกอบการทางสังคม ซึ่งเป็นแนวทางสร้างความยั่งยืนขององค์กร ผ่านเวทีพัฒนาศักยภาพเครือข่ายด้วย *“เครื่องมือ”* สนับสนุนความยั่งยืน

การขับเคลื่อนทางสังคม เพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้และทักษะ 3 ด้าน คือ

1. การสร้างกลยุทธ์ในการขับเคลื่อนสังคม (Strategy for Change Workshop)
2. การคิดและวางแผนการเงินแบบผู้ประกอบการสังคม (Finance Matter for Social Entrepreneurs) และ
3. การจัดการและพัฒนาทีมในช่วงเปลี่ยนผ่าน (Preparing Team for Transition)

ไมตรี บอกว่า เวทีนี้ทำให้เรารู้ว่า งานที่พวกเราทำกันมานานกว่า 10 ปี ไม่ได้มีแค่คุณค่าอย่างเดียว แต่ยังมีศักดิ์ศรี และมูลค่าด้วย ที่ผ่านมามันไม่เคยหือคุณค่ามาแปรเป็นมูลค่าได้เลย

“เมื่อก่อนภูมิใจมากที่มีคนมาดูงานของเรา ทั้งๆ ที่เราต้องเสียเวลาเสียคน มาคอยดูแลต้อนรับ ค่าวิทยากร ค่าดูงานก็ไม่ได้ ได้แค่นาฬิกา ดอกไม้ เป็นของตอบแทน แถมนบางครั้งยังต้องเสียเงินเลี้ยงน้ำ เลี้ยงอาหาร ต้องบรรยายให้ฟังอีก เราทำงานสังคมประสพการณ์มาเป็น 10 ปี แต่สุดท้ายเรามาถ่ายทอดความรู้ให้คนอื่นฟรีๆ พอเข้าหลักสูตรของผู้นำแห่งอนาคตก็คิดว่า เราต้องสร้างมูลค่าให้กับงานของเราให้ได้ แม้วันนี้เราอาจจะยังคิดได้ไม่เป๊ะ แต่ก็รู้วิธีคิดว่าควรจะเป็นอย่างไร”

นอกจากได้วิธีคิดเพิ่มมูลค่าให้กับงานที่ทำแล้ว การมีโค้ชที่เป็น Intrapreneurs ที่เป็นภาคธุรกิจลงพื้นที่ติดตามดูแลอย่างใกล้ชิด เขาจะรู้เลยว่า สิ่งไหนควรทำ ไม่ควรทำ คุ่มทุนหรือไม่ ยิ่งทำให้ทีมงานเห็นภาพการแปรคุณค่าเป็นมูลค่าชัดเจนยิ่งขึ้น

“กระบวนการอบรม...ในพื้นที่ทำให้ทีมงานสามารถ “หลอมรวมใจ” กันได้มากขึ้น จากเมื่อก่อนที่ร่วมงานกันเสร็จก็กลับบ้านใครบ้านมัน แต่เดี๋ยวนี้กลายเป็นว่ามีภาระเจอกันนอกวง หาเวลาคุยกัน คิดอะไร่วมกันมาก เช่น หอการค้าที่เมื่อก่อนเป็นแค่คนรู้จักกัน แต่เดี๋ยวนี้กลายเป็นเพื่อน เป็นทีมเดียวกัน เป็นคนหาเงินมาให้พวกเราขับเคลื่อนงาน “พลังแห่งความสุข” โครงการนี้ทำให้เรารู้จักตัวตนของตัวเองมากขึ้น สามารถจัดระบบความคิด กระบวนการ และงานได้เป็นระบบมากขึ้น นี่คือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น”

ไมตรี บอกประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการผู้นำแห่งอนาคต

กระบวนการเรียนรู้ที่ได้รับจากโครงการผู้นำแห่งอนาคต ทั้งจากเวทีพัฒนาศักยภาพเครือข่ายด้วยเครื่องมือสนับสนุนความยั่งยืนการขับเคลื่อนทางสังคม การโค้ชของ Intrapreneurs รวมไปถึงการทำวิจัยในพื้นที่ และ การเติมความรู้เรื่องทักษะการสื่อสาร เพื่อให้ทีมงานสามารถสื่อสารคุณค่าของการทำงาน (Impact Value) เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการเข้ามาสนับสนุนการทำงาน และให้คนภายนอกได้เรียนรู้การทำงานของพื้นที่ ทำให้ทีมงานเห็น “มูลค่า” ของงานที่ทำ จนสามารถออกแบบกิจกรรมเรียนรู้ให้คนภายนอกได้เข้ามาสัมผัสวิถีแห่งความสุขของคนพังกาในประเด็นต่างๆ ผ่านกิจกรรมท่องเที่ยวที่สอดแทรกความรู้ ความเข้าใจในวิถีท้องถิ่น ที่จะสร้างงาน สร้างอาชีพ และที่สำคัญคือ สร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนในกับคนนอก อันจะนำไปสู่การพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืน

วันนี้การทำงานจึงมุ่งเป้าสู่การสร้างเสริมความเข้มแข็งระดับพื้นที่ บนฐานของการอาสาช่วยกันทำงาน เพราะคณะทำงานแต่ละคนต่างมีอาชีพหลักที่แตกต่างกันไป งานขับเคลื่อนพังกาแห่งความสุขจึงเป็นงานอาสาที่ทุกคน

วันนี้การทำงานจึงมุ่งเป้าสู่การสร้างเสริมความเข้มแข็งระดับพื้นที่ บนฐานของการอาสาช่วยกันทำงาน เพราะคณะทำงานแต่ละคนต่างมีอาชีพหลักที่แตกต่างกันไป งานขับเคลื่อนพังกาแห่งความสุขจึงเป็นงานอาสาที่ทุกคนมาช่วยกัน เพราะมีฐานคิดเดียวกัน คือ การทำงานเพื่อสังคม

มาช่วยกัน เพราะมีฐานคิดเดียวกันคือ การทำงานเพื่อสังคม โดยสิ่งที่จะขับเคลื่อนในระยะอันใกล้ก็คือ การก่อตั้ง “สถาบันการพัฒนาพึ่งพาแห่งความสุข” ที่เปิดโอกาสให้คนต่างถิ่นได้เข้ามาใช้ชีวิต เรียนรู้กระบวนการทำงานทางสังคมในด้านต่างๆ เช่น หลักสูตรการจัดการภัยพิบัติ หลักสูตรการดูแลผู้สูงอายุ หลักสูตรการจัดการขยะ หลักสูตรการจัดสวัสดิการชุมชน ฯลฯ เป็นการท่องเที่ยวเชิงการศึกษาพร้อมกับการเสพความสุขที่อบอวลไปด้วยบรรยากาศของพึ่งพาแห่งความสุข อีกด้านหนึ่งคือการผลักดันให้แผนพัฒนาจังหวัด ซึ่งเป็นแผนงานที่คนพึ่งพาร่วมกันวิเคราะห์และเสนอความต้องการของตนสู่การกำหนดทิศทางการพัฒนาบ้านเมืองที่ตนรัก ไม่ใช่แผนงานที่คิดจากข้าราชการที่ทำงานสนองตอบนโยบายที่ถูกกำหนดมาจากบุคคลภายนอก

ร่วมนำ ร่วมทำ ด้วยใจเดียวกัน

“พึ่งพาแห่งความสุขจะเป็นเส้นทางของความสุขได้ คณะทำงานต้องทำงานอย่างมีความสุขก่อน”

คือคำพูดที่ยืนยันหลักการทำงานของทีม ที่รวมตัวกันบนฐานของการทำงานอาสาเพื่อสังคม ฐานคิดของการทำงานที่หลอมรวมผู้คนที่มีความแตกต่างหลากหลาย ไม่ใช่กลมเม็ดที่เป็นความลับ แต่เป็นเรื่องง่าย ๆ ที่ทำยาก หากไม่มีวุฒิภาวะมากพอ นั่นคือ “การให้เกียรติกัน และรับฟังซึ่งกันและกัน” ที่สะท้อนได้จากวิถีปฏิบัติที่ต่างยอมรับในความสามารถของตนเองและผู้อื่น ยอมถอยเมื่อมือไม่ถึง อาสาเมื่อมีความสามารถพอ ยอมปรับเปลี่ยนจุดอ่อนของตนเอง เพื่อให้งานสามารถขับเคลื่อนไปข้างหน้าได้อย่างราบรื่น

บทบาทของการนำ การตาม จึงสลับสับเปลี่ยนได้อย่างมีพลวัตร การเคลื่อนงานไม่ใช่บทบาทการนำเดี่ยวของใครคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นการร่วมกัน พินิจพิเคราะห์ ร่วมกันวางจังหวะของการก้าวข้าม มีฝ่ายบู๊เมื่อต้องเคลื่อนงานร้อน งานนโยบาย มีฝ่ายนู้นเมื่อยามต้องผลัดงานเย็น ทุกคนต่างมีภาวะผู้นำอยู่ในตัว พร้อมทั้งจะร่วมนำ ร่วมทำ ร่วมกัน อย่างเป็นใจเดียว

เงื่อนไขการหนุนเสริมของหน่วยงานองค์กรต่างๆ ที่หมุนเวียนเข้ามาให้ความรู้ สร้างประสบการณ์ เริ่มขึ้นตั้งแต่โครงการ SIF พอช. มูลนิธิชุมชนไท ที่สนับสนุนการทำงานของภาคประชาสังคมของพึ่งพามาอย่างยาวนาน หรือ LDI และ สกว. ที่เข้ามาขับเคลื่อนงานในท้องถิ่นบางช่วง จวบจนโครงการผู้นำแห่งอนาคตที่

เข้ามาหนุนเสริมในปัจจุบัน ต่างเติมเต็มประสบการณ์ ติดตั้งแนวคิด วิธีการทำงานให้คณะทำงานได้เรียนรู้อยู่ตลอดเวลา

ไมตรี สะท้อนว่า ความเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนคือ วิธีคิด วิธีทำงาน ที่เปลี่ยนมาเป็นรับฟังเพื่อนร่วมงานมากขึ้น จากเมื่อก่อนที่สั่งให้ทำ 1 2 3 4 แต่ตอนนี้เปลี่ยนบทบาทใหม่ เปิดโอกาสให้เพื่อนได้พูด ส่วนตัวเองเป็นคนสรุปงาน ให้ความสำคัญกับกระบวนการพัฒนาคน และระบบความสัมพันธ์มากกว่าผลลัพธ์ของงาน เพราะรู้ว่าถ้าหลอมรวมใจกันไม่ได้ การทำงานจะไม่ยั่งยืน จึงนำกระบวนการพูดคุยจากโครงการผู้นำแห่งอนาคตมาใช้พัฒนาผู้นำแถว 1 แถว 2

“สิ่งที่ระตุกคิดผมมากที่สุดคือ คำถามจากการอบรมในโครงการผู้นำแห่งอนาคตเรื่องความยั่งยืนขององค์กร ที่มากกว่าการรอรับการสนับสนุนงบประมาณ หรือทุนจากหน่วยงานองค์กรต่างๆ แต่คณะทำงานต้องรู้จักวิธีการระดมทุนในพื้นที่มาสร้างให้เกิดทั้งคุณค่าและมูลค่าที่จะเป็นประโยชน์แก่ท้องถิ่น ดังเช่นที่คณะทำงานกำลังผลักดันการสร้างสถาบันการพัฒนาพึ่งพาแห่งความสุขอยู่ในขณะนี้ โดยปีนี้จะทำนาร่อง 5 พื้นที่ก่อน แต่ตั้งเป้าไว้ว่าจะทำ 10 พื้นที่เป็นอย่างต่ำ ใครอยากเรียนรู้เรื่องไหนก็ไปพื้นที่นั้น” ไมตรี เล่า

เรื่องราวเหล่านี้คือ ตัวอย่างรูปธรรมความสำเร็จของการผลักดันแนวคิด “พึ่งพาแห่งความสุข สุขที่คุณสัมผัสได้”

ฐานคิดของการทำงานที่หลอมรวมผู้คนที่มีความแตกต่างหลากหลาย ไม่ใช่กลเม็ดที่เป็นความลับ แต่เป็นเรื่องง่ายๆ ที่ทำยาก หากไม่มีวุฒิภาวะมากพอ นั่นคือ “การให้เกียรติกับและรับฟังซึ่งกันและกัน” ที่สะท้อนได้จากวิถีปฏิบัติที่ต่างยอมรับในความสามารถของตนเองและผู้อื่น ยอมถอยเมื่อมือไม่ถึง อาสาเมื่อมีความสามารถพอ ยอมปรับเปลี่ยนจุดอ่อนของตนเองเพื่อให้งานสามารถขับเคลื่อนไปข้างหน้าได้อย่างราบรื่น

การจัดการพิบัติภัยที่บ้านน้ำเค็ม

การผ่านประสบการณ์ร้ายในชีวิต โดยรอดตายจากพิบัติภัยสึนามิในช่วงปลายปี พ.ศ. 2547 คือ จุดเปลี่ยนครั้งใหญ่ของชุมชนชายฝั่งตำบลบางม่วง อำเภอดำรงวิทยารัตนบุรี จังหวัดพังงา ที่ประกอบด้วย 8 หมู่บ้าน ซึ่งบางหมู่บ้านเป็นที่ราบติดชายฝั่ง และบางหมู่บ้านเป็นที่ราบสูงและที่ราบตามเชิงเขา โดยมีพื้นที่ทั้งหมด 38,750 ไร่ มีประชากร 10,119 คน หรือ 5,371 ครัวเรือน ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมง สวนยางพารา สวนปาล์ม น้ำมัน สวนผลไม้ และค้าขาย ในอดีตผู้คนจากหลากหลายแห่งนับรวมได้ 51 จังหวัดได้โยกย้ายเข้ามาหากินที่นี่ เนื่องจากเป็นแหล่งแร่ดีบุกที่มีค่ามหาศาล จึงเป็นสิ่งดึงดูดให้คนต่างถิ่นเข้ามาลงทุนประกอบอาชีพทำเหมืองแร่ แม้ปัจจุบันแร่ดีบุกจะลดน้อยลง แต่ผู้คนก็ได้ปักหลักตั้งถิ่นฐานทำมาหากินด้วยอาชีพต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น²

เหตุเกิดที่ชุมชนแออัดริมชายฝั่ง

บ้านน้ำเค็ม ชุมชนชายฝั่งในตำบลบางม่วง คนในชุมชนมีทั้งคนพื้นถิ่นคือชาวเล หรือชาวมอแกน และคนต่างถิ่นที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในยุคตื่นแร่ดีบุก และอาศัยอยู่ต่อเนื่องมาเรื่อย ๆ เปลี่ยนอาชีพจากการหาแร่ดีบุกเป็นการทำประมง ชุมชนมีความแออัด แบ่งแยกเป็นซอยเล็ก ๆ ตั้งชื่อซอยตามชื่อจังหวัดที่ตนจากมา เป็นชุมชนที่มีความขัดแย้งสูง ทั้งยังมีแรงงานต่างด้าวที่เข้ามาอาศัยเป็นประชากรแฝง ในช่วงก่อนเกิดเหตุการณีสึนามิประมาณการณว่ามีคนอาศัยอยู่ที่นี้รวม 10,000 คน รวมทั้งพม่า

“สภาพพื้นที่แออัด ถนนแคบมาก คนส่วนใหญ่ต่างคนต่างอยู่ เห็นแก่ตัว ร้านค้าที่ขายของก็เอาโต๊ะเก้าอี้มาวางไว้หน้าร้าน กีดขวางทางจราจร” ประยูร จงไกรจักร บรรยายถึงสภาพชุมชนในอดีต

.....

² www.bangmoung-sao.go.th

ต้นปี พ.ศ. 2547 สมาชิกในชุมชนเริ่มได้รับข่าวสารเรื่องการเกิดสึนามิในพื้นที่ชายฝั่งอันดามันจากการเปิดเผยของ ดร. สมิทธ ธรรมสโรช แต่รัฐบาลในยุคนั้นเกรงว่าจะส่งผลกระทบต่อบรรยากาศของการท่องเที่ยว จึงเพิกเฉย แต่สำหรับคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ นี้เป็นข้อมูลที่สร้างความสนใจ แม้ว่าไม่เคยรู้จัก ดร.สมิทธ และไม่เคยรู้จักสึนามิมาก่อน แต่ก็คิดว่ามีความเป็นไปได้ เพราะอยู่ในพื้นที่เสี่ยง สมาชิกในชุมชนบางคนจึงเริ่มหาข้อมูลเกี่ยวกับสึนามิและผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้น และเตรียมความพร้อมด้วยการโยกย้ายคนในครอบครัวไปอาศัยอยู่นอกพื้นที่แล้วบางส่วน

“พวกเราอาศัยอยู่ในพื้นที่ที่เสี่ยงมาก เลยไปหาเช่าหนึ่งเกี่ยวกับสึนามิมาคู ปี พ.ศ. 2547 เกือบทั้งปี พอดตกกลางคืนในโซนนี้ ละแวกที่มีเรือประมงพื้นบ้านจอดอยู่ เราจะให้เด็กและผู้หญิงอพยพไปอยู่บ้านญาติที่ ต.เหล อ.กะปง ไปอยู่ที่นั่นนานมาก จนรู้สึกเกรงใจญาติเลยย้ายกลับมาอยู่ที่เดิม แต่ยังไม่เชื่อว่าจะเกิดสึนามิแน่ ๆ แต่ไม่รู้ว่าจะเกิดตอนไหน วันเกิดเหตุมีคนที่อยู่ริมทะเลร้องตะโกนว่า มาดูเร็ว ไม่รู้เกิดอะไรขึ้น น้ำทะเลลดลงเร็วมาก พี่ชายคนที่ติดกับผมก็วิ่งไปดู เพราะเขาดูหนึ่งเรื่องสึนามิมานะ แล้วตะโกนบอกว่า นี่แหละสึนามิ ไม่ตรงกับพี่ชายทั้งจูงทั้งลากพ่อแม่หนีไปอยู่บ้านที่สาวบนที่สูง”

แม้จะมีคนตะโกนให้หนี แต่บางคนก็ยังไม่เชื่อ ญาติมิตรที่อยู่ภูเก็ตโทรศัพท์มาบอกว่าเกิดสึนามิให้ออกจากฝั่งขึ้นที่สูงก็ยังไม่ยอมฟัง คนส่วนใหญ่ไม่เชื่อ เพราะไม่เคยเห็นไม่เคยเจอ ยิ่งดีที่เหตุการณ์เกิดขึ้นตอนเช้า ถ้าเกิดช่วงบ่ายที่มีนักท่องเที่ยวเต็มชายหาด สถานการณ์คงแย่มากกว่านี้ แต่กระนั้นสภาพความเสียหายที่ปรากฏแก่สายตา ก็เกินจะเชื่อ

เราไม่ได้ตายด้วยสึนามิ แต่เราตายเพราะชุมชนไม่มีความพร้อม ชุมชนเราไม่มีความเอื้อเฟื้อ และตายเพราะเราไม่ได้เรียนรู้

ก่อเกิดอาสาสมัครบ้านน้ำเค็ม

พิบัติภัยในครั้งนั้นได้ก่อเกิดอาสาสมัครเฉพาะกิจที่สืบต่อการทำงาน มาจนถึงปัจจุบันนี้ ประกอบด้วย ประยูร จงไกรจักร, ศักดา พรรณรังสี, บันลือ ชูศรี, สำนึก สุขเกษม, วันชัย จิตต์เจริญ และประธาน ลายลักษณ์ ทีมงาน เล่าว่า เมื่อทำการเก็บข้อมูลในภายหลัง จึงพบว่า การที่คนไม่สามารถอพยพได้ทัน เพราะถนนในชุมชนแคบ อีกทั้งเมื่อต้องการหนี ทุกคนพยายามชนสมบัติไปด้วย ทำให้มีรถจอดกีดขวางทางสัญจร เมื่อคลื่นสงบแต่กระแสไฟฟ้ายังคงมีอยู่ ทำให้มีคนเสียชีวิตเพราะไฟฟ้าดูดบ้าง กระแทกกับซากปรักหักพังบ้าง และบางส่วนก็เสียชีวิตเพราะแผลที่ดูเหมือนจะบาดเจ็บเล็กน้อย แต่ติดเชื้อ จึงเสียชีวิตในที่สุด

ประกอบกับยังไม่มีใครรู้ที่บ้านน้ำเค็มโดนสึนามิ ทำให้การช่วยเหลือมาช้าไป 3 วัน ซึ่งน่าเสียดายมาก เพราะบางศพที่ค้นพบยังตัวอุ่น ๆ แสดงว่าเพิ่งเสียชีวิตได้ไม่นาน การสรุปบทเรียนของแกนนำผู้รอดชีวิตคือ เราไม่ได้ตายด้วยสึนามิ แต่เราตายเพราะชุมชนไม่มีความพร้อม ชุมชนเราไม่มีความเอื้อเฟื้อ และตายเพราะเราไม่ได้เรียนรู้ ตอนที่ ดร.สมิทธเดือน ถ้ารัฐบาลหรือใครให้ความสนใจ เราจะตายน้อยกว่านั้น

จำนวนผู้เสียชีวิตที่บ้านน้ำเค็มตามข้อมูลในทะเบียนราษฎร์คือ 860 คน แต่คนในพื้นที่ต่างรู้กันดีกว่าจำนวนผู้เสียชีวิตมีมากกว่านั้น ไม่น่าจะน้อยกว่า 1,200 คน เพราะมีคนที่มาอยู่อาศัยและทำงานชั่วคราวจำนวนมาก รวมทั้งแรงงานต่างชาติ

ความโกลาหลหลังเกิดสึนามิ ทำให้ไมตรี จงไกรจักร สมาชิก อบต. บางม่วง ในขณะนั้นต้องเข้ามาเป็นแกนนำจัดการให้เกิดระบบระเบียบในศูนย์พักพิงผู้ประสบภัยสึนามิบางม่วงภายใต้การแนะนำของมูลนิธิชุมชนไท และ พอช. ที่ทีมงานออกปากว่า เป็นมูลนิธิและองค์กรที่ไม่ชอบเลย เพราะเขาไม่ได้เข้ามาช่วยเหลืออะไรเลย มีแต่จะตั้งคำถาม จด ๆ แล้วก็บอกให้ทำเอง

ทีมงานเล่าว่า แม้จะไม่ชอบ แต่ก็ยอมทำตามคำแนะนำ เพราะเห็นศักยภาพของมูลนิธิชุมชนไท ที่พอบอกว่าอยากได้สุขา ก็ได้สุขาพร้อมใช้ภายใน 1 วัน จึงคิดว่ามูลนิธินี้ต้องไม่ธรรมดาแน่ ๆ

“สุดท้ายเราถึงรู้ว่า ที่เขาบอกให้ทำเอง เพราะเขาต้องการฝึกให้เราเข้มแข็ง ให้เราอยู่ได้” ประยูร บอก

การรวมตัวกันสร้างสุขาในครั้งนั้น คือจุดเริ่มต้นที่ทำให้ทีมงานเริ่มเรียนรู้การทำงานช่วยเหลือผู้ประสบภัยอย่างเป็นระบบ เริ่มจากการประชุมสมาชิก เพื่อร่วมกันออกแบบกฎกติกาในการอยู่ร่วมกันแบบหมู่ลูกเสือ ทุกคนมีหน้าที่ที่ต้องช่วยเหลืองานส่วนกลาง ทั้งงานรักษาความปลอดภัย งานครัว งานโกดังดูแลของบริจาค งานรับบริจาค ฯลฯ

ช่วยกันดูแลซึ่งกันและกัน และประชุมกันทุกวัน วันละ 3 เวลา โดยมีคนจากมูลนิธิชุมชนไทเป็นที่เลี้ยง

“มีการประชุมวางแผนวันต่อวัน วันละ 3 รอบ เช้าก็ต้องมานั่งคุยกันว่าวันนี้เราจะทำอะไร ตั้งหัวข้อ ส่วนใหญ่ตนเองจะเป็นคนเขียนว่า หัวข้อนี้ใครทำ ทำอะไร ทำแบบไหน ใช้อะไร พอมาตอนเที่ยงก็นั่งกินข้าว แล้วก็มาสรุปปัญหาในช่วงเช้า เพื่อหาทางแก้ไขต่อไป พอตอนเย็น 6 โมงก็มีการประชุมสรุปงานอีกที **สิ่งเหล่านี้คือการพาดพิง พาทำ เขาสอนเราโดยที่เราไม่รู้ตัว**” ศักดา เล่า

แม้จะมีการจัดระบบการอยู่ร่วมกันภายในศูนย์พักพิงฯ แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่า ความวุ่นวายที่เกิดจากความปรารถนาดียังเป็นเรื่องที่ต้องจัดการ เพราะผู้บริจาคคิดว่า ต้องส่งของให้ถึงมือผู้รับ

“เขาหวังดี อยากให้ถึงมือผู้ประสบภัยจริงๆ แต่คนที่ประสบภัยจริงๆ กลับไม่ได้รับ เพราะมันแต่เดินหาญาติ กลายเป็นว่าคนที่ไปต่อแถวรับบริจาค ไม่ได้สูญเสียมาก ที่ร้ายไปกว่านั้นคือ บางรายบอกว่าชาวประมงพื้นบ้านที่เคยมีเรือ ใครอยากได้เรือให้ไปหาเขา จะพาไปซื้อเรือที่กระบี่ พอซื้อเรือเสร็จไม่รู้จะเอามาทำอะไร เพราะไม่ใช่ตัวจริง ขับเรือก็ไม่มี บางคนพาไปซื้อมอเตอร์ไซค์หรือบางคนเอาเงินใส่ซองมาแล้วบอกให้เข้าแถว โดยไม่ดูเลยว่าคนที่เข้าแถวมีจำนวนเท่าไร ของมีเท่าไร เช่น มี 500 ของ แต่คนมี 3 พันคน แล้วคนที่ 501 กับ 502 เขาก็ทะเลาะกัน เป็นการบริจาคที่สร้างความแตกแยก กว่า จะจัดระบบการรับบริจาคได้ยากมาก” ประยูร ร่ายยาวถึงบทเรียนที่ได้พบ

เมื่อเห็นปัญหา ทีมงานจึงจัดระบบการรับของบริจาคใหม่ โดยให้บริจาคไว้ที่กองกลาง ทำให้ผู้บริจาคบางส่วนหยุดบริจาค เงินกองกลางที่ได้รับบริจาคเมื่อครบ 14 วัน ได้มา 1 ล้านกว่าบาท แต่พอนำไปจัดสรรปันส่วนจริงๆ ได้เพียงครอบครัวละ 800 บาท ซึ่งไม่พอเพียง จึงต้องออกแบบวิธีการใหม่ให้ผู้บริจาคแจ้งความจำนงว่าจะช่วยเหลือด้านใด และสอบถามผู้ประสบภัยว่า ต้องการความช่วยเหลือเรื่องอะไร ปัญหาจึงเริ่มคลี่คลาย

สะสางทีละเรื่อง เรียนรู้ทีละอย่าง

กระบวนการแก้ปัญหาทางกาย ดำเนินการคู่ขนานไปกับการแก้ปัญหาทางใจ ด้วยการเปิดโอกาสให้ผู้ประสบภัยได้มาพูดคุย ปรีกษาหารือกัน ใช้วิถีของชาวใต้ที่นิยมนั่งร้านกาแฟเป็นพื้นที่รวมคน ลงขันกันลงทุนเปิดร้านกาแฟในศูนย์พักพิงฯ การมีร้านกาแฟให้นั่งคุยตามวิถีถิ่น กลายเป็นแหล่งรวบรวมความคิด ความเห็น ความต้องการของผู้ประสบภัยอย่างไม่เป็นทางการ อีกทั้งยังเป็นทางให้ระบายความทุกข์ ความกังวลใจของผู้ประสบภัย และขยายขอบเขตไปสู่เรื่องอื่น ๆ เช่น การฝึกอาชีพ ซึ่งเบื้องหลังความคิดเพื่อต้องการดูแลสุขภาพจิตใจของผู้ประสบภัย

ประยูร บอกว่า นอกจากมีร้านกาแฟไว้ระบายทุกข์แล้ว ทีมงานยังหากิจกรรมให้ทำ เน้นส่งเสริมเรื่องอาชีพ ที่ไม่ได้คาดหวังว่าผู้ประสบภัยจะทำได้ ขอแค่ช่วยคลายทุกข์ ให้สมองเขาออกห่างจากเรื่องญาติพี่น้องที่เสียชีวิตได้พูดคุยแลกเปลี่ยนกับคนอื่นบ้างเท่านั้น

เพราะคนบ้านน้ำเค็มส่วนใหญ่ทำอาชีพประมง เมื่อต้องมาอยู่ในศูนย์พักพิงฯ จึงต้องเรียนรู้เรื่องการทำมาหากิน จนมีกลุ่มอาชีพใหม่ๆ เกิดขึ้น ทำให้ผู้ประสบภัยได้เรียนรู้เรื่องการบริหารจัดการกลุ่ม และมีกำลังใจเพิ่มขึ้นเมื่อเห็นวิธีสร้างรายได้เลี้ยงตัว ผู้ประสบภัยบางกลุ่มจึงเริ่มมีความหวังในชีวิต เรียนรู้ที่จะพึ่งตนเอง มากกว่ารอคอยความช่วยเหลือ บรรรยากาศการอยู่ร่วมกันของคนในศูนย์พักพิงฯ แบ่งเป็น 2 กลุ่มอย่างชัดเจนคือ กลุ่มที่พยายามสร้างงานสร้างรายได้ และกลุ่มที่รอคอยความช่วยเหลือ นอกจากนี้ทีมงานยังชักชวนผู้ประสบภัยไปช่วยเหลือผู้ประสบภัยในที่อื่นๆ เพื่อเปิดมุมมองให้ได้เห็นชีวิตที่ลำบากยากแค้นมากกว่า จะได้เกิดแรงฮึดในการดำรงชีพ

เมื่อทำเรื่องสร้างงาน สร้างอาชีพได้ระยะหนึ่ง ก็มีการตั้งธนาคารชุมชนที่มีธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) เข้ามาเป็นพี่เลี้ยง เพื่อให้ชาวบ้านนำเงินมาฝาก และเป็นช่องทางให้ชาวบ้านได้มาพบปะพูดคุยกัน พร้อมๆ กับจัดตั้งเสียงตามสายและวิทยุชุมชน เพื่อประชาสัมพันธ์ข้อมูล เรื่องราวต่างๆ ที่ต้องสร้างความเข้าใจแก่ผู้ประสบภัยเป็นระยะๆ

ผู้ประสบภัย 3,000 กว่าคนที่อยู่ร่วมกันในศูนย์พักพิงฯ นับว่าแออัดและแม้ในอดีตคนบ้านน้ำเค็มจะมีความขัดแย้งกันบ้าง แต่ก็สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบได้ เพราะเงื่อนไขที่ต่างประสมทุกขั้วเหมือนกัน จึงเห็นอกเห็นใจกัน และการมีกฎกติกาตั้งไว้ตั้งแต่ต้น ไม่มีใครมีอำนาจสูงสุด แต่ทุกคนมีอำนาจในการตัดสินใจและหาทางออกร่วมกันผ่านวงประชุม

วิถีการต่อสู้กับนโยบายที่สาดซัด

โดนคลื่นยักษ์ซัดก็อยู่รอดกันมาได้ แต่นโยบายรัฐที่ออกมาในช่วงหลังสิ้นนามักกลับกลายเป็นคลื่นที่ซัดแรงกว่า เพราะรัฐบาลมีนโยบายชัดเจนว่าห้ามอยู่ในพื้นที่เสี่ยง แล้วตอนคนไปอยู่บ้านพักถาวรที่สร้างให้ที่ห่างไกลออกไปกว่า 1,000 หลัง หรือการสร้างบ้านพักในพื้นที่เดิมก็มีแบบบ้านให้เพียงขนาด 4 x 9 เมตร หรือ 6 x 6 เมตร ที่มีแต่ผนังกับหลังคา ไม่มีห้องนอน ห้องครัว มีองค์ประกอบที่ไม่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต คนบ้านน้ำเค็ม 23 ครอบครัวจึงไม่ยอมย้ายไป จึงเกิดโครงการสร้างบ้านตามใจผู้อยู่ขึ้น โดยให้ออกแบบบ้านเอง ร่วมสร้างบ้านตัวเอง บริหารจัดการงบในการสร้างบ้านเป็นกลุ่ม และบ้านมั่นคงที่ พอช. สนับสนุนขึ้นครั้งแรก

เมื่อต่อสู้ที่จะอยู่ที่เดิม เพื่อรักษาความเป็นบ้านน้ำเค็ม ก็ต้องสร้างระบบเตรียมรับมือกับภัยพิบัติ สำหรับใช้เป็นแผนงานที่จะนำไปต่อสู้ อีกด้านหนึ่งก็เริ่มสร้างบ้านของตนเองภายใต้โครงการบ้านมั่นคง พร้อมๆ กับการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายสินามิ 6 จังหวัดอันดามัน สิ่งเหล่านี้คือการสังสมประสบการณ์ในการต่อสู้เรื่อยมา โดยเฉพาะ “การต่อสู้ด้วยข้อมูล” ที่ทีมงานมูลนิธิชุมชนไท และองค์กรต่างๆ ช่วยฝึกฝน เริ่มจากการทำแผนเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติภัย ที่ต้องใช้ข้อมูลละเอียดพิถีพิถัน เช่น แต่ละบ้านมีถังแก๊สกี่ถัง มีบ้านไหนที่ขายน้ำมัน มีมอเตอร์ไซค์กี่คัน มีรถกี่คันก็ต้องสำรวจ ดูข้อมูลถนน ข้อมูลจำนวนคน จากนั้นนำมาปะติดปะต่อกันจนเป็นภาพรวมของบ้านน้ำเค็ม เพื่อใช้วางแผนรับมือกับภัยพิบัติต่อไป

“รู้กระทั่งว่าในแต่ละซอยมีถังแก๊สกี่ถัง พอมีข้อมูลเลยรู้ว่า แม้นอนแคบหากไม่มีอะไรมาขวาง ก็เพียงพอสำหรับการสัญจร ตอนนั้นเรารู้แล้วว่า ถ้าเกิดแผ่นดินไหวที่อินโดนีเซียจุดที่ทำให้เกิดสินามิรอบนี้ มันมีเวลาการเดินทางของคลื่นกว่าจะมาถึงบ้านเราใช้เวลา 45 นาที เวลาเท่านี้เราจะเอาชีวิตรอดได้ยังไง” ประยูร เล่าข้อดีของการมีข้อมูลอยู่ในมือ

แผนงานทั้งหมดถูกนำเสนอต่อชุมชน แต่หลายเรื่องก็ยังไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้ เพราะต้องผ่านการประชาคม จึงเป็นหน้าที่ของวันชัย ซึ่งเป็นประชาสัมพันธ์หมู่บ้านทำหน้าที่ชี้แจงกับชาวบ้าน ให้ความสำคัญโฆษกประจำงานบุญ งานบวช งานแต่ง ฯลฯ ประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความเข้าใจและสร้างการมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นในชุมชน ให้เด็กและเยาวชนที่กิจกรรมนรงค์ในหมู่บ้าน

“เรื่องทีพุดมีหลายอย่าง เริ่มตั้งแต่อธิบายวิธีการจัดระเบียบชุมชนมีอะไรบ้าง คนในชุมชนต้องทำตามขั้นตอนอย่างไร เช่น แต่ละซอยต้องให้ข้อมูลต้องช่วยดูแลกันเอง ต้องหาคนประจำบางคือ คนป่วย คนแก่ เด็กเล็กในซอยของตัวเอง และหาคนที่พอพพคนประจำบางเหล่านี้ บัตรประชาชน สำเนาทะเบียนบ้าน เอกสารสำคัญต้องอยู่ในกระเป๋าเดียวกัน และมีข้อตกลงของครัวเรือนว่า ห้ามวิ่งตามหากัน ทุกคนต้องวิ่งไปที่จุดปลอดภัย นัดกันไว้เลยว่าจะไปเจอกันที่ไหน” วันชัย เล่า

ลองผิดแล้วจึงเรียนถูก

แต่กระนั้นเชื่อว่าจจะราบรื่น เพราะชาวบ้านบอกว่า คุณกับผมก็ชาวบ้านเหมือนกัน คุณไม่ได้มีหน้าที่อะไรที่จะมาสั่งเขาได้ ทีมงานจึงมีความคิดที่จะเป็น อปพร. (อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน) โดยคิดว่า เป็นกันได้ง่ายๆ แต่กว่าจะเป็นได้ต้องผ่านการอบรมที่ต้องมีงบประมาณสนับสนุน เลยไปหารือกับ นายก อบต. ก็บอกว่า ต้องรอบรรจุในแผนของตำบลก่อน และต้องเขียนโครงการขออนุมัติจากผู้ว่าราชการจังหวัด ทีมงานจึงต้องหางบประมาณนำไปบริจาคให้ท้องถิ่น เพื่อนำมาจัดอบรม แต่ติดขัดระเบียบของ อบต. ทีระบุว่าโครงการจัดอบรมของตำบลต้องแบ่งสรรปันส่วนให้ครอบคลุมทั้งตำบล ทีมงานจึงต้องเฉลี่ยจำนวนคนให้หมู่บ้านอื่นๆ จนได้อบรมครบทั้งหลักสูตร 5 วัน ในที่สุด

“หัวใจ” ของการรับมือภัยพิบัติภัย ถ้าเรารู้ว่าชุมชนมีประชากรจำนวนเท่าไร เมื่ออพยพแล้วต้องลงทะเบียนเพื่อตรวจสอบว่ามีจำนวนครบไหม ต้องมีการค้นหาหรือไม้อย่างไร ซึ่งก็งานก็ค่อยๆ ทำ ค่อยๆ เรียนรู้จนแผนงานทั้งหมดลงตัวในปี พ.ศ. 2551 และทำการซ้อมแผนอพยพเป็นประจำจนเป็นวิถีชีวิตของคนบ้านน้ำเค็ม

แม้จะอบรมมาแล้ว แต่เมื่อต้องมาปฏิบัติจริงก็ยังไม่ดี เพราะสถานการณ์ในบ้านน้ำเค็มตอนนั้น คนยังวิตกกังวลอยู่ เห็นข่าวแผ่นดินไหวที่ไหนก็วิ่งหนีก่อน จนจนวายไปหมด อีกทั้งการนำความรู้ ทักษะจากการอบรมมาใช้ในสถานการณ์จริงก็ติดขัด ใช้งานไม่ได้ เพราะจำได้บ้างไม่ได้บ้าง เนื่องจากอบรมพร้อมกันหลายเรื่อง

“อบรมมา 5 วัน เขาสอนหลายเรื่องมาก พวกเราก็อายุมากแล้ว จำไม่ได้สักอย่าง จะเป่านกหวีดที่เป็นจรรยาจรก็ทำไม่ได้ จะปฐมพยาบาลเบื้องต้นก็ทำไม่เป็น ชุด อปพร. ก็เป็นอุปสรรคกว่าจะใส่เสร็จใช้เวลา 15 นาทีเป็นอย่างน้อย เพราะเป็นชุดพระราชทาน จึงต้องแต่งให้เรียบร้อย แม้แต่กระดุมสักเม็ดก็ผิดไม่ได้ ผลคือ อบรมมาแล้วใช้งานไม่ได้เลย” ทีมงาน เล่า

ทีมงานจึงต้องคิดใหม่ทำใหม่ อบรมใหม่ทีละเรื่อง ไม่นับการบรรยาย แต่เน้นให้ปฏิบัติจริง คราวนี้จึงได้ความรู้ติดตัวและมั่นใจในการปฏิบัติหน้าที่มากขึ้น แต่เมื่อต้องไปปฏิบัติงานจรรยาจรในช่วงค่ำวันเกิดเหตุแผ่นดินไหว ก็พบเงื่อนไขว่ การไปยืนกลางถนนในที่มืดและสี่ผิวที่เข้ม ทำให้คนขับรถมองไม่เห็น จนเกือบจะโดนรถชนตาย พอไปถามครูฝึกจึงรู้ว่า ต้องใช้เสื้อสะท้อนแสง

เมื่อพบคนเป็นลมจะปฐมพยาบาลก็ทำไม่เป็น ต้องอบรมเรื่องการปฐมพยาบาลใหม่ เมื่อเกิดเหตุการณ์ขึ้น ก็อุ่นใจอีกเพราะไม่มีคนทำหน้าที่อำนวยความสะดวก เพราะทุกคนรู้เท่ากันหมด จึงต้องอบรมเรื่องระบบบัญชาการเหตุการณ์ ภายใต้สถานการณ์ฉุกเฉิน ฯลฯ

“จะบอกว่า พวกเราตลกมาก ทุกเรื่องคือการลองผิดลองถูก เดินไปทำไป เจอปัญหาเราก็แก้ปัญหาก็ไปทีละเรื่อง” ทีมงาน เล่าด้วยสีหน้ายิ้มแย้ม

นอกจากเรื่องการติดอาวุธทางปัญญาจนมีความรู้แล้ว ก็มานั่งคิดกันอีกว่า หากมีเหตุการณ์ต้องอพยพ แต่ละคนก็ต่างปฏิบัติหน้าที่ แล้วจะรู้ไหมว่าตัวเองต้องอพยพตอนไหน จึงต้องมีคนทำหน้าที่เฝ้าระวัง เพื่อสั่งการให้อพยพหรือถอนกำลัง **บรรลือ ชูศักดิ์** จึงรับหน้าที่นี้ โดยเฝ้าระวังน้ำอยู่บริเวณอนุสรณ์สถานสีน่าน้ำเค็ม

“เขาต้องอยู่ที่นี้ 24 ชั่วโมงทุกวัน โดยที่เขาไม่ได้มีตำแหน่งหรือหน้าที่อะไรตรงนี้เลย มาเฝ้าเพื่อรักษาชีวิตพวกเรา เขามานั่งดูน้ำทะเลทุกวันอยู่ 2 ปี ทะเลก็ไม่ได้ออก เราไม่รู้จะช่วยยังไง พอดีเป็นช่วงการเปลี่ยนพนักงาน รปภ. 2 คน แม่บ้าน 2 คน จึงเข้าไปต่อรองกับ นายก อบต. ขอให้เขาทำหน้าที่ รปภ.

เพื่อให้มีรายได้เลี้ยงตัว ยังไงเขาก็อยู่ตรงนี้อยู่แล้ว อบต.ก็สนับสนุน แต่พอได้เป็น รปภ. อบต.ยกเลิกตำแหน่งอื่นหมด ให้เขาทำคนเดียว เงินได้เท่าเดิม” ประยูร เล่าบทบาทหน้าที่ของบรรลือ

การได้เรียนรู้ ลองผิดลองถูก และฝ่าฟันอุปสรรคมาด้วยกัน คือการหลอมรวมความเป็นทีมของทีมงาน บทบาทหน้าที่ในฝ่ายต่างๆ จึงเกิดขึ้นตามความจำเป็น เช่น ฝ่ายอำนวยการ ฝ่ายจราจร ฝ่ายสื่อสาร ฝ่ายปฐมพยาบาล รวมทั้งฝ่ายลงทะเบียน ที่ชาวบ้านมักถามว่า แค่อ้อมจะลงทะเบียนไปทำไม ซึ่งทีมงานบอกว่า นี่คือ “หัวใจ” ของการรับมือพิบัติภัย ถ้าเรารู้ว่าชุมชนมีประชากรจำนวนเท่าไร เมื่ออพยพแล้วต้องลงทะเบียนเพื่อตรวจสอบว่ามีจำนวนครบไหม ต้องมีการค้นหาหรือไม่อย่างไร ซึ่งทีมงานก็ค่อยๆ ทำ ค่อยๆ เรียนรู้จนแผนงานทั้งหมดลงตัวในปี พ.ศ. 2551 และทำการซ้อมแผนอพยพเป็นประจำจนเป็นวิถีชีวิตของคนบ้านน้ำเค็ม

“เวลาคนมาดูงานส่วนใหญ่จะพูดแต่เรื่องความสำเร็จ ซึ่งผมคิดว่ามันใช้ประโยชน์ไม่ได้ เพราะดูแต่ความสำเร็จ ไม่ได้ถ่ายทอดเรื่องอุปสรรคหรือความล้มเหลว” ประยูรให้ข้อคิดถึงการถ่ายทอดความรู้ ทั้งยังกำชับว่า การศึกษาดูงานต้องทำให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งถ้าจะติดต่อขอมาศึกษาดูงานที่นี่ต้องใช้เวลาน้อย 2 ชั่วโมง และต้องสนับสนุนชุมชนในเรื่องอาหารและค่าตอบแทนวิทยากรที่ต้องเสียเวลาในการประกอบอาชีพในวันนั้น โดยรายได้ส่วนหนึ่งจะนำไปสบทบเข้ากองทุนเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบภัยต่อไป

การทำงานแม้จะดูเหมือนราบรื่น แต่จริงๆ มีปัญหาอุปสรรคให้ทีมงานต้องแก้ไขอยู่ตลอดเวลา อุปสรรคส่วนใหญ่มาจากราชการที่มีกรอบ ยึดระเบียบ ข้อบังคับ ตัวอย่างเช่น ในพื้นที่บ้านน้ำเค็มมีแรงงานต่างด้าวเข้ามาทำงานจำนวนหนึ่ง เมื่อต้องวางแผนรับมือพิบัติภัย การซักซ้อมแผนแต่ละครั้งก็จะรวมแรงงานเหล่านี้เข้าไปด้วย เพื่อจะได้เข้าใจไปด้วยกัน เพราะทีมงานเห็นว่า

ทุกชีวิตมีค่า แต่ในมุมมองของหน่วยงานราชการกลับมองว่า ทำผิดกฎหมาย
*“ไม่รู้นายอำเภอหรือผู้ว่าฯ หว่าผมเอาแรงงานต่างด้าวที่ผิดกฎหมาย
 มาร่วมงาน ผมก็บอกว่าไม่ผิด ในเมื่อเขาอยู่ในบ้านเรา เรามีหน้าที่อย่างเดียว
 คือ ให้ทุกคนอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ให้ชีวิตเขารอด ไม่ทะเลาะกัน”*
 ประยูร เล่า พร้อมเสริมว่า การที่แรงงานต่างด้าวเข้าร่วมทีมทำให้สามารถ
 คลี่คลายปัญหาการเขม่นกันระหว่างวัยรุ่นในชุมชนกับแรงงานต่างด้าว จนลด
 ปัญหาการทะเลาะเบาะแว้งลงได้ นอกจากนี้ทีมงานยังเคยมีปัญหากฎ
 ผู้ว่าราชการจังหวัดกล่าวโทษ ไล่เบียดเบียนอำนาจในการสั่งการอพยพ
*“การทำเรื่องนี้มันไม่ใช่เรื่องง่าย เป็นเรื่องที่ยากมาก ถ้าเรามัวแต่เกรงใจ
 หน่วยงานก็ทำไม่ได้ เราไม่มีอำนาจเรื่องพวกนี้”* ประยูรบอกข้อจำกัดในการ
 ทำงาน

ดังนั้น ในการทำงานของทีมงานจึงต้องมีการเชื่อมต่อกับ
 การทำงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้รับรู้รับทราบ
 บทบาทหน้าที่ แม้ว่าในทางปฏิบัติหน่วยงานไม่สามารถ
 สนับสนุนงบประมาณใดๆ ได้ เพราะไม่มีกฎหมายรองรับ

ช่วยเพื่อนให้ช่วยตัวเอง

เพราะมีประสบการณ์ความสูญเสียจากพิบัติภัย
 มาก่อน ทำให้ทีมงานทุกคนพิจารณาตัวที่จะนำความรู้
 ทักษะ อุปกรณ์ เครื่องไม้เครื่องมือ ไปช่วยเหลือพื้นที่
 ประสบภัยทั่วประเทศ เพราะซาบซึ้งถึงความช่วยเหลือ
 ของคนไทยทั้งประเทศยามเมื่อบ้านน้ำเค็มประสบภัย
 สึนามิ แต่การไปช่วยเหลือของทีมงานมีเป้าหมายสำคัญ
 คือ ไม่ได้ไปช่วยแบบสงเคราะห์ แต่เพื่อให้ผู้ประสบภัย
 สามารถลุกขึ้นมาช่วยตนเองได้ และเมื่อช่วยตนเองได้แล้ว
 ก็สามารถช่วยคนอื่นต่อไปด้วย ในขณะเดียวกันการออกไป
 ไปช่วยเหลือตามที่ต่างๆ เป็นการสร้างการเรียนรู้ให้กับ
 ทีมงานภายใต้ปฏิบัติการจริง จนทุกวันนี้ทีมงานได้
 หลอมรวมความเป็นทีมอย่างเหนียวแน่น และมีความ
 เชี่ยวชาญการช่วยเหลือในสถานการณ์ภัยพิบัติทุกด้าน

เมื่ออาสาไปช่วยเหลือผู้ประสบภัยอยู่เนื่อง ๆ จนเป็นที่
 ยอมรับ ทำให้มีผู้เสนอชื่อให้รับรางวัลอาสาสมัครดีเด่น
 แต่เป็นรางวัลที่มอบในฐานะบุคคลแก่ประยูร ซึ่งปฏิเสธการ
 รับรางวัลทันที เพราะคิดว่าเป็นผลสำเร็จของทีมงานทุกคน
 จนผู้จัดต้องปรับแก้เป็นรางวัลสำหรับทีม กระทั่งไปปรับรางวัล
 ที่ผู้จัดกำหนดให้ส่งตัวแทนร่วมงานได้เพียง 10 คน แต่ทีมงาน
 ทั้งหมดมี 20 กว่าคน จึงต้องจัดการดูแลเรื่องห้องพักของ

ทีมงานที่เกินจำนวนเอง โดยให้ไปพักอีกที ครั้นถึงวันงานก็มีการแยกที่นั่งของทีมงานเป็น 2 ส่วนให้รู้สึกแปลกแยกกันอีก จนประจักษ์ต้องยืนยันว่า ทีมงานทุกคนต้องนั่งรวมกัน

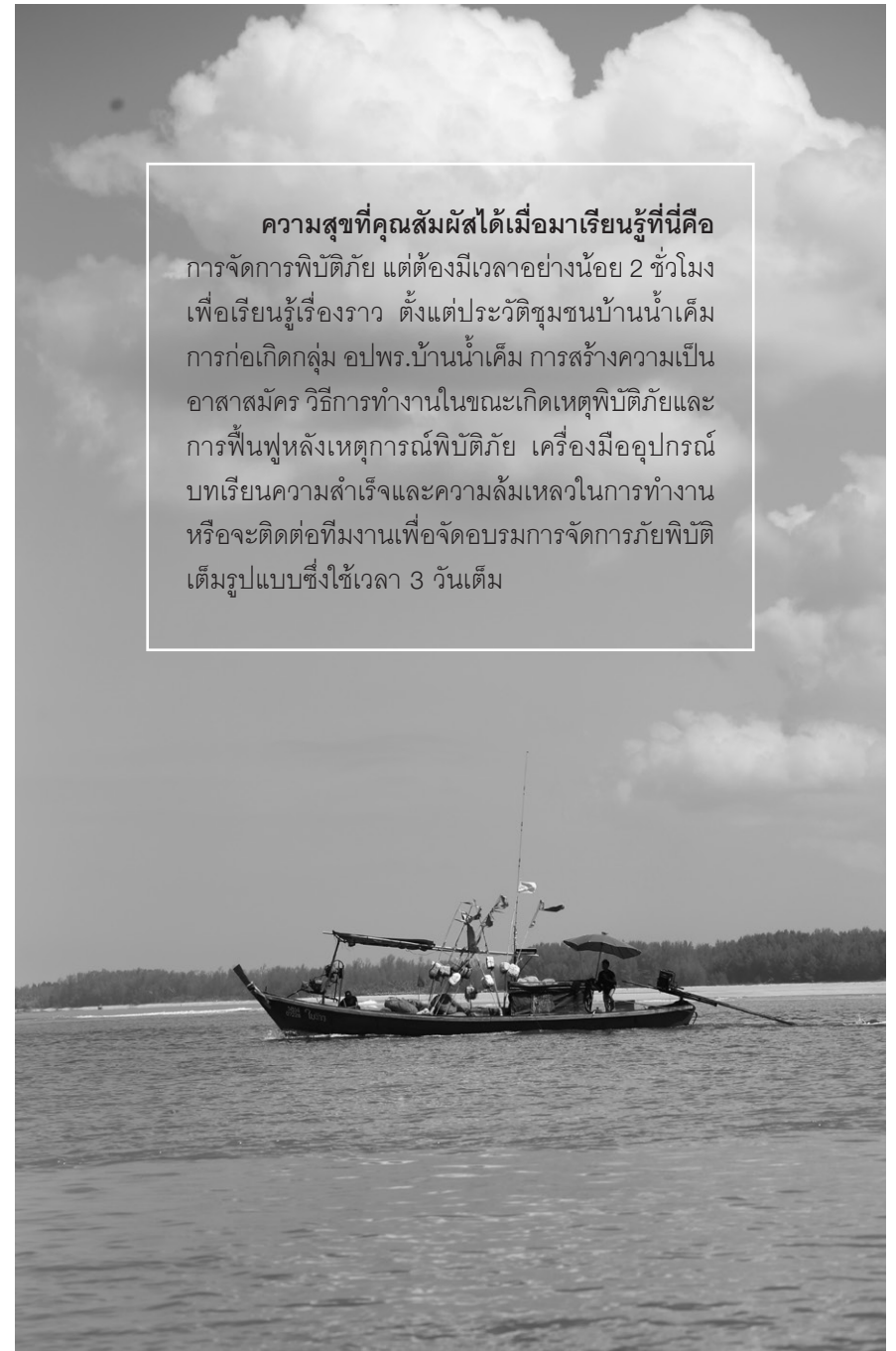
“ผมบอกเขาไปว่า ถ้าให้พวกผมนั่งแยกกันอย่างนี้ ผมขอรับรางวัลข้างล่างหลายคนมองว่าผมเรื่องมาก ผมไม่ได้เรื่องมากนะ **ผมให้ความสำคัญกับทีม** คุณจะมาสร้างความแตกแยกให้ทีมผมเพื่อสิ่งล่อใจหรืออำนาจ ผมไม่ทำ จะเป็นงานระดับประเทศ ระดับกระทรวง ผมไม่เกี่ยว แต่คนเหล่านี้คือ **“ทีม”** ของผม” ประจักษ์ ให้ความสำคัญกับการแสดงออกของความเป็นทีม

กว่า 10 ปีที่ผ่านมา ที่ทีมงานได้เรียนรู้ถูก ผิด จากการลงมือปฏิบัติจริง จนได้สกัดความรู้เรื่องการจัดการพิบัติภัยจากบทเรียนการทำงาน ออกมาเป็นข้อคิดฝากไว้ว่า การให้ความช่วยเหลือในสถานการณ์พิบัติภัยนั้น ประกอบด้วยหลักสำคัญ 2 ข้อ คือ 1. ศูนย์ข้อมูลและใช้ข้อมูลในการวางแผนการช่วยเหลือ 2. การจัดการช่วยเหลือที่เท่าเทียมและทั่วถึง

เพราะเคียวกรำบ่มเพาะประสบการณ์จากสถานการณ์จริงในชีวิต ผสานกับการสนับสนุนของพี่เลี้ยงอย่างมูลนิธิชุมชนไทที่ให้โอกาสลองถูกลองผิด จนได้ความรู้ ทักษะ และหลอมรวมความเป็นทีมที่แข็งแกร่ง เพราะเคยได้รับน้ำใจในวันวาน บทเรียนที่ได้เรียนรู้จึงถูกนำไปช่วยเหลือผู้อื่นต่อในวันนี้ คงปฏิเสธไม่ได้ว่า ทีมงาน อปพร.บ้านน้ำเค็มเป็นแถวหน้าในเรื่องการบริหารจัดการชุมชนในสถานการณ์พิบัติภัยของประเทศไทย

ความสุขที่คุณสัมผัสได้เมื่อมาเรียนรู้ที่นี่คือ

การจัดการพิบัติภัย แต่ต้องมีเวลาอย่างน้อย 2 ชั่วโมง เพื่อเรียนรู้เรื่องราว ตั้งแต่ประวัติชุมชนบ้านน้ำเค็ม การก่อเกิดกลุ่ม อปพร.บ้านน้ำเค็ม การสร้างความเป็นอาสาสมัคร วิธีการทำงานในขณะเกิดเหตุพิบัติภัยและการฟื้นฟูหลังเหตุการณ์พิบัติภัย เครื่องมืออุปกรณ์ บทเรียนความสำเร็จและความล้มเหลวในการทำงาน หรือจะติดต่อทีมงานเพื่อจัดอบรมการจัดการภัยพิบัติเต็มรูปแบบซึ่งใช้เวลา 3 วันเต็ม

เศรษฐกิจชุมชนที่ตำบลรมณีย์

“รมณีย์ สามัคคี ปลอดภัยสิน สันถายมุข มีความสุข อยู่ดีกินดี มีการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” คือวิสัยทัศน์ที่สะท้อนเป้าหมายการพัฒนาชุมชนที่ชัดเจน มุ่งตอบโจทย์ของชุมชนเรื่องเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ภายใต้การขับเคลื่อนของกรรมการชุมชน ที่มีจุดเริ่มต้นการทำงานมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาลก่อตั้งกองทุนหมู่บ้านขึ้น โดยมีเจ้าหน้าที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) เป็นพี่เลี้ยงให้ความรู้และพัฒนาทักษะให้แก่คณะกรรมการ ซึ่งต่อมาได้ขยายการทำงานสู่การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตรมณีย์ศรีสยาม ในปี พ.ศ. 2547 และกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลรมณีย์ในปี พ.ศ. 2549

ตำบลรมณีย์ อำเภอเกาะปง จังหวัดพังงา มีทั้งหมด 4 หมู่บ้าน คือ บ้านรมณีย์ หมู่ 1 บ้านท่าหัน หมู่ 2 บ้านปากคลอง หมู่ 3 และบ้านศรีราชา หมู่ 4 มีประชากรรวม 2,670 คน หรือ 906 ครัวเรือน³ ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ปลูกยางพารา ปลูกมันน้ำมัน มังคุด เงาะ ทุเรียน ลองกอง ฯลฯ รายได้ส่วนใหญ่ของประชากรจึงมาจากพืชผลทางการเกษตร ซึ่งมีความไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับราคาพืชผล และฤดูกาล

ฐานทุนเดิมต่อทุนดีเพื่อชุมชน

เมื่อเกิดสภาพองค์กรชุมชนตำบลรมณีย์ในปี พ.ศ. 2553 คณะกรรมการได้ร่วมกันวิเคราะห์ชุมชน โดยใช้เครื่องมือ SWOT เพื่อจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ได้เห็นถึงทุกข์และทุนที่มีอยู่ในชุมชน จึงได้ร่วมกันบูรณาการทุนชุมชนเพื่อจัดการตนเองเรื่องเศรษฐกิจชุมชน โดย พอช. สนับสนุนทุนก้อนแรก

³ www.rommanee.go.th

เพราะมีพื้นที่ปลูกยางพารามากถึง 30,000 ไร่ เมื่อราคายางพาราตกต่ำ ประกอบกับที่ผ่านมาชาวบ้านจำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลาง ทำให้ถูกกดราคา คนในชุมชนเดือดร้อนกันทั่วหน้า จึงตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนรวบรวมผลผลิตทางการเกษตรตำบลรมณีย์ขึ้นในปี พ.ศ. 2557 รวบรวมผลผลิตยางพาราก่อนด้วยจำหน่ายผ่านการประมูล

อดิศร ทองมาก เลขานุการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนรวบรวมผลผลิตทางการเกษตรตำบลรมณีย์ เล่าว่า ก่อนที่จะตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ คณะกรรมการชุมชนภายใต้การสนับสนุนของสภาองค์กรชุมชน ได้ไปศึกษาดูงานเรื่องการปรับปรุงคุณภาพยางพารา ที่องค์การยางจังหวัดจันทบุรี และจังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อนำมาปรับใช้ เพราะคิดว่าหากต้องรวบรวมผลผลิตเพื่อจำหน่ายต้องมีการควบคุมเรื่องคุณภาพของยางก้อนถ้วยให้ได้มาตรฐาน

โดยทุนเริ่มต้นในการดำเนินการนั้น คณะกรรมการใช้วิธีบูรณาการจากกองทุนที่มีอยู่ในชุมชน เช่น กองทุนสวัสดิการชุมชน กองทุนออมทรัพย์ โดยนำเงินมาลงทุนร่วมกันกองทุนละ 500,000 บาท ที่ทำได้เช่นนี้เพราะคณะกรรมการแต่ละกองทุนเป็นชุดเดียวกัน กล่าวคือ กลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน 5 กลุ่ม จะมีกรรมการที่สับเปลี่ยนหมุนเวียนกันอยู่ในกลุ่ม 25-30 คน จึงเข้าใจเป้าหมายการทำงานของแต่ละกลุ่มเป็นอย่างดี แต่เพื่อให้เกิดความโปร่งใส ก่อนดำเนินการจึงมีการประชุมคณะกรรมการร่วมกันเพื่อวางระเบียบข้อบังคับ ก่อนจะนำเข้าสู่ที่ประชุมร่วมกันของสมาชิกกองทุนทั้งหมด

“กองทุนสวัสดิการมีเงินอยู่ประมาณ 2 ล้านบาทบาท กลุ่มออมทรัพย์มี 4 ล้านบาทบาท ชวนกรรมการและสมาชิกทั้งหมดมาประชุมชี้แจงเป้าหมายการระดมทุนเพื่อแก้ปัญหา”

เนื่องจากเป็นปัญหาใหญ่ที่คนในชุมชนประสบอยู่ เมื่อเปิดรับสมัครสมาชิกกลุ่มฯ จึงมีคนมาสมัครมากถึง 150 คนเร็วเกิน การดำเนินงานของกลุ่มเริ่มจากการรวบรวมยางก้อนถ้วยไว้ที่ลานเท แล้วเปิดประมูลยางทุก 15 วัน แม้คนในชุมชนทั้งหมดจะไม่ได้เป็นสมาชิกของวิสาหกิจ แต่ก็ยังได้รับผลประโยชน์ร่วมจากการดำเนินงานของกลุ่มฯ ด้วยเช่นกัน

“เป้าหมายของการตั้งกลุ่ม ไม่ได้คิดว่าให้กลุ่มรวย แต่ทำอย่างไรให้ชาวบ้านอยู่ได้ เพราะชาวบ้านไม่ได้เอายางมาขายกับกลุ่ม 100 เปอร์เซ็นต์ แต่การรวมกลุ่มครั้งนี้ทำให้พ่อค้าคนกลางต้องอัพราคาขึ้นตามกลุ่มไปด้วย

ชาวบ้านคนอื่นก็ได้ประโยชน์ไปพร้อมกัน” พี่เหมียว-กัลยา โสภารัตน์ ประธานกลุ่มฯ บอก

การทำงานของกลุ่มฯ จึงสร้างประโยชน์ให้คนในชุมชนทั่วกัน เพราะหากมีข่าวว่า กลุ่มฯ จะเปิดประมูลวันใด ชาวบ้านจะรีบเก็บยางในช่วงนั้นเพื่อให้ได้ราคาใกล้เคียงกัน แต่หากไม่มีการทำงานของกลุ่มฯ ชาวบ้านก็จะถูกกดราคาเช่นเดิม

“ช่วงที่ยางราคาถูกที่สุดคือกิโลกรัมละ 16 บาท แต่ถ้าเอามารวมกลุ่มจะขายได้กิโลกรัมละ 19-20 บาท” พี่เอียง-จิราพร ทองมา กรรมการอีกท่านกล่าว

แสวงหากทุกช่องทางเพื่อสร้างทุกโอกาส

เมื่อเห็นโอกาสในการสร้างรายได้ให้คนในชุมชนเพิ่มขึ้น ดั้งนั้นเมื่อมีการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐบาลสู่ชุมชน ไม่ว่างงบประมาณจากส่วนไหน คนในชุมชนยินดีรับไว้หมด โดยนำเงินที่ได้มาจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ที่เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมมากที่สุด เช่น เมื่อได้รับงบประมาณ 500,000 บาท จากโครงการประชารัฐผ่านกองทุนหมู่บ้าน สมาชิกกองทุนหมู่บ้านมีมติให้จัดซื้อรถตัดยางก้อนด้วยชิ้นรถบรรทุก สร้างรายได้กลับคืนกิโลกรัมละ 40 สตางค์ และมีมติให้จัดซื้อรถขนส่งผลผลิต เพื่อรับจ้างขนส่งผลผลิตมายังลานเท ทำให้มีรายได้จากค่าขนส่งเพิ่มอีกกิโลกรัมละ 40 สตางค์ ทำให้เงินกองทุนออกงายมีผลกำไรเพิ่มขึ้น ขณะที่ชาวบ้านก็ลดค่าใช้จ่ายลงได้ครึ่งหนึ่ง เพราะหากต้องจ้างรถขนส่งผลผลิตเอง พ่อค้าคิดค่าจ้างขนกิโลกรัมละ 80 สตางค์

อย่างไรก็ตามเพื่อให้การทำงานของกลุ่มขับเคลื่อนไปด้วยดี ทีมงานจึงตั้ง line group กลุ่มวิสาหกิจฯ ไว้ใช้นัดหมายรวบรวมผลผลิต โดยคณะกรรมการและสมาชิกส่วนใหญ่เป็นสมาชิกใน line group ของการยางแห่งประเทศไทย จึงสามารถติดตามความเคลื่อนไหวของราคายางได้ทันที่

“เวลาจะเปิดประมูลก็จะไลน์ถามกันก่อนว่า รอบนี้มียางกี่ตัน ราคาเท่าไร ถ้ามียาง 20-25 ตัน ก็จะเปิดประมูล” พี่เอี้ยง เล่า

ปริมาณของยางก้อนด้วยที่รวบรวมแล้วค้มนทุนต่อการเปิดประมูล และเหมาะสมแก่การทำงานของกรรมการแต่ละครั้ง คือ 20-25 ตัน เพราะเคยผ่านประสบการณ์การรวบรวมผลผลิตยางพาราถึง 70 ตันแล้วเปิดประมูล ทีมงานพบว่า เกินกำลังที่จะทำไหว

ในด้านของการควบคุมคุณภาพยางก้อนด้วยนั้น ได้มีการกำหนดระเบียบว่า ยางก้อนด้วยต้องสะอาด ห้ามเปียก ห้ามใส่ขี้เถ้า ห้ามใส่ดิน ห้ามใส่เศษหิน เป็นยาง 100 เปอร์เซ็นต์ ไม่มีสิ่งเจือปน โดยทุกครั้งจะมีกรรมการคอยตรวจสอบคุณภาพด้วย

เราทำงานกันแบบพี่แบบน้อง ถ้ามีแต่คิดว่าฉันเป็นประธาน เธอเป็นเลขาฯ กลุ่มอยู่ไม่ได้แน่ๆ ทุกคนมีสิทธิเท่ากัน หากเราต้องการกฎเงินก็กฎได้เท่าสมาชิก กรรมการไม่มีสิทธิพิเศษใดๆ สิทธิพิเศษของกรรมการมีอย่างเดียว คือถ้าคนไหนเจ็บไข้ ไม่สบาย ทุกคนจะต้องช่วยกันดูแล

ประวิทย์ เดชวรวิทย์ ผู้ช่วยเลขานุการกลุ่มฯ บอกว่า เราต้องควบคุมคุณภาพให้ดี ใช้วิธีผ่าพิสูจน์ทุกกอง กองไหนสกปรกให้เอาออกไปเลย เราไม่รับสำหรับการบริหารจัดการกลุ่ม เมื่อประมูลเสร็จและได้รับเงินแล้ว รายรับที่ได้จะถูกหักเข้ากลุ่มฯ กิโลกรัมละ 1 บาท และเงิน 1 บาทนั้นจะถูกจัดสรรปันส่วนดังนี้ คือ 30 สตางค์เป็นค่าตอบแทนกรรมการ 20 สตางค์เป็นค่าบริหารจัดการ 5 สตางค์สำหรับจัดสวัสดิการในชุมชน 5 สตางค์เก็บไว้ประกันความเสี่ยง 6 สตางค์ใช้สนับสนุนกิจกรรมสาธารณะของชุมชน ที่เหลือ 34 สตางค์เก็บไว้ปันผลคืนให้สมาชิก

“ประกันความเสี่ยงคือ สมมุติว่าเกิดผิดพลาดเรื่องการจ่ายเงิน พวกเราเป็นชาวบ้านธรรมดา การจ่ายเงินอาจมีข้อผิดพลาดบ้าง 400-500 บาท เราก็มีประกันความเสี่ยงไว้ทดแทน” พี่เอี้ยง เล่า

ค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่ในเรื่องการบริหารจัดการคือ ค่าจ้างแรงงาน ซึ่งหากคนในชุมชนรวมทั้งกรรมการต้องการมีรายได้เสริม ก็สามารถรับจ้างขนยางลงจากรถจะได้ค่าจ้างรายวัน ส่วนค่าตอบแทนกรรมการทั้ง 22 คนจะได้รับเมื่อถึงสิ้นปี ซึ่งรูปแบบของการบริหารจัดการภายในกลุ่มฯ จะเน้นความเป็นพี่น้องมากกว่าการยึดถือตำแหน่ง

“เราทำงานกันแบบพี่แบบน้อง ถ้ามีแต่คิดว่าฉันเป็นประธาน เธอเป็นเลขาฯ กลุ่มอยู่ไม่ได้แน่ๆ ทุกคนมีสิทธิเท่ากัน หากเราต้องการ กู้เงินก็กู้ได้เท่าสมาชิก กรรมการไม่มีสิทธิพิเศษใดๆ สิทธิพิเศษของ กรรมการมีอย่างเดียว คือถ้าคนไหนเจ็บไข้ไม่สบาย ทุกคนจะต้องช่วยกัน ดูแล” พี่เหมียว เล่าถึงความสัมพันธ์ภายในกลุ่มกรรมการ

นอกจากลงทุนเครื่องมือเครื่องมือในการดำเนินงาน ที่มงานยัง ส่งเสริมให้สมาชิกกลุ่มฯ ร่วมกันทำปุ๋ย โดยเก็บมูลช้างจากปางช้างที่อยู่ ใกล้เคียงมาทำปุ๋ยชีวภาพใช้บำรุงต้นยางพารา ที่ได้ประโยชน์ทั้งลด ค่าใช้จ่ายและการรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน

“ปางช้างเขาเก็บกองไว้ให้เลย เราก็เอารถของประจํารัฐไปตัก บรรทุกมา เทรวมไว้ที่ลาน สมาชิกคนไหนสนใจก็มาลงหุ้นช่วยกันทำปุ๋ย เวลาเอาปุ๋ยไปก็ เอาไปในราคาต้นทุน ลดค่าซื้อปุ๋ยได้กระสอบละ 800-1,000 บาท” พี่เอี้ยง เล่า

มากกว่าการรวมกันขายให้ได้ราคาดี หาช่องทางลดต้นทุน และ หารายได้ให้เพียงพอแล้ว คณะกรรมการชุดนี้ยังได้คิดแผนการออมทรัพย์ เพื่อให้สมาชิกได้มีเงินออมเป็นทุนรอนสำหรับชีวิตและครอบครัวมากขึ้น

เก่งหมู่ดีกว่าเก่งเดี่ยว

การรวมกลุ่มกันทำงาน ยังเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ร้อยรัด คนในชุมชน เพราะวิถีชีวิตชาวสวนยางพารา กลางคืนกรีดยาง กลางวัน พักผ่อน หากไม่รวมกลุ่มกันก็คงต่างคนต่างอยู่ แต่ตอนนี้ทุกคนยังคงวิถี กลางคืนกรีดยาง กลางวันทำงานกลุ่มที่มีมากมายหลายกลุ่มทั้งออมทรัพย์ การเงินชุมชน กลุ่มวิสาหกิจฯ กลุ่มบริหารบ่อน้ำพุร้อน ฯลฯ แม้จะเป็น เรื่องเล็กน้อย แต่ก็ไม่ถึงกับเบียดบังเวลาพักผ่อน หากแต่การได้มาพบเจอกัน คือความสนุก ได้พบปะพูดคุยกัน หุ่นข้าวห่อกับมากินร่วมกัน พร้อมกับ ทำงานไปด้วย เป็นบรรยากาศที่เอื้อต่อการเจริญอาหารกาย อาหารใจ คนในชุมชนจึงไม่มีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งให้รำคาญใจ

“เก่งคนเดียวไม่ได้ เราต้องเก่งหมู่ ถ้าสมาชิกเห็นว่ากลุ่มเป็นของคน ในชุมชนแล้ว กลุ่มอยู่ได้แน่ๆ แต่ถ้าสมาชิกบอกว่า กลุ่มเป็นของประธาน เป็นของคณะกรรมการ กลุ่มนั้นจะอยู่ไม่ได้ เราจะบอกก่อนการประชุมกลุ่ม ทุกครั้งว่า กลุ่มเป็นของทุกคน ไม่ใช่กลุ่มของใคร” พี่เหมียว บอก

“มันเป็นความภาคภูมิใจเวลาเราเห็นเขามีรายได้เพิ่มขึ้น เดือนละเท่านี้ เท่านี้ ผมภูมิใจมาก” อติศร เสริม

การทำงานเพื่อชุมชนมาเป็นเวลายาวนาน คือปัจจัยที่ทำให้สมาชิก ในชุมชนเห็นชอบและไว้วางใจการทำงานของคณะกรรมการ อีกทั้งในการ ทำงานก็จะมีหลักฐานที่สามารถพิสูจน์ความโปร่งใสได้ทุกขั้นตอน ทั้งการทำ บัญชีอย่างเป็นระบบระเบียบ มีการประชุมประจำปีเพื่อชี้แจงผลการดำเนินงาน ต่อสมาชิกทั้งหมด มีการทำรายงานผลการดำเนินงานส่งหน่วยงานที่ สันับสนุนงบประมาณ ดังจะเห็นได้จากจำนวนของสมาชิกกองทุนสวัสดิการ ชุมชน ที่มีสมาชิก 33 เปอร์เซ็นต์ ของจำนวนประชากรทั้งตำบล เกิดว่าที่รัฐบาล กำหนดไว้คือ 30 เปอร์เซ็นต์

ปัจจัยของความสำเร็จในการดำเนินงานอีกอย่างคือ การเป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียนของคณะกรรมการ ที่ไม่ว่าจะทำอะไร ต้องเริ่มต้นที่การศึกษาหาความรู้ก่อน เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจ อีกทั้งยังรู้จักใช้ประโยชน์จากการสนับสนุนของหน่วยงานต่างๆ ในการพัฒนาทักษะความรู้ของตนเอง อยากไปศึกษาดูงานเรื่องใด ที่ไหน ก็จะแสวงหาการสนับสนุนจากหน่วยงาน เช่น ธกส. พอช. และคณะทำงานจังหวัดที่เป็นพี่เลี้ยงชุมชนมาโดยตลอด

“สงสัยอะไรเราก็ถามผู้รู้ ศึกษาจากผู้รู้ เหมือนเราไปประชุมเวทีจังหวัดทุกครั้ง เรามีปัญหาอะไรที่เราปรึกษาคนในชุมชนเราไม่ได้ เราก็เอาเข้าไปในเวทีประชุมประจำเดือนของจังหวัด” ประวิทย์ เล่าภาพการเชื่อมโยงการทำงานกับกลไกระดับจังหวัด

เมื่อการดำรงชีวิตในปัจจุบันไม่สามารถพึ่งพาพืชผลเพียงชนิดเดียวได้ แต่ต้องปลูกพืชให้หลากหลาย โดยพิจารณาถึงความเป็นไปได้ กลุ่มวิสาหกิจฯ กำลังวางแผนที่จะขยายขอบเขตของการทำงานไปสู่การรวบรวมผลผลิตปาล์ม น้ำมัน และผลไม้ตามฤดูกาล โดยทีมงานได้วางแผนจะไปศึกษาดูงานแสวงหาช่องทาง และงบประมาณสนับสนุน เพราะการรวบรวมผลผลิตปาล์มต้องใช้เครื่องจักรขนาดใหญ่ราคาแพง ดังนั้นก่อนจะลงทุนต้องมีการศึกษาข้อมูลให้รอบด้าน

“ก่อนรับซื้อต้องไปศึกษาก่อนแล้วต้องวางแผนเรื่องการตลาด ศึกษาเรียนรู้ต้องไปดูงานอีก แล้วต้องกลับมาคิดว่าใช้งบประมาณเท่าไร ราคาขังเท่าไร ระบบการซื้อเขาเป็นอย่างไรต้องคิดตรงนั้นให้ออกก่อน” อติศร เล่า

คาถาเอาตัวรอด

การรู้จักตนเอง และแสวงหาความรู้เพื่อนำมาวิเคราะห์หาทางเลือกทางออกในการแก้ปัญหาที่ประสบในการดำรงชีวิตและการทำมาหากิน พยายามช่วยตนเองอย่างเต็มที่ ก่อนที่จะขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น ส่งผลให้การทำงานของวิสาหกิจชุมชนรวบรวมผลผลิตทางการเกษตร ตำบลรมณีสยามสามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคง ท่ามกลางกระแสตกต่ำของราคายางพารา ที่ส่งผลกระทบต่อเกษตรกรชาวสวนยางพาราทั่วประเทศ เป็นเพราะฐานคิดสำคัญของคนที่นี่คือ “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” ดังนั้นไม่ว่าจะมีการรวมตัวไปประท้วงรัฐบาลเรื่องราคายางตกต่ำกี่ครั้ง ก็ไม่เคยปรากฏว่า มีคนจากตำบลรมณีสยามเข้าร่วม

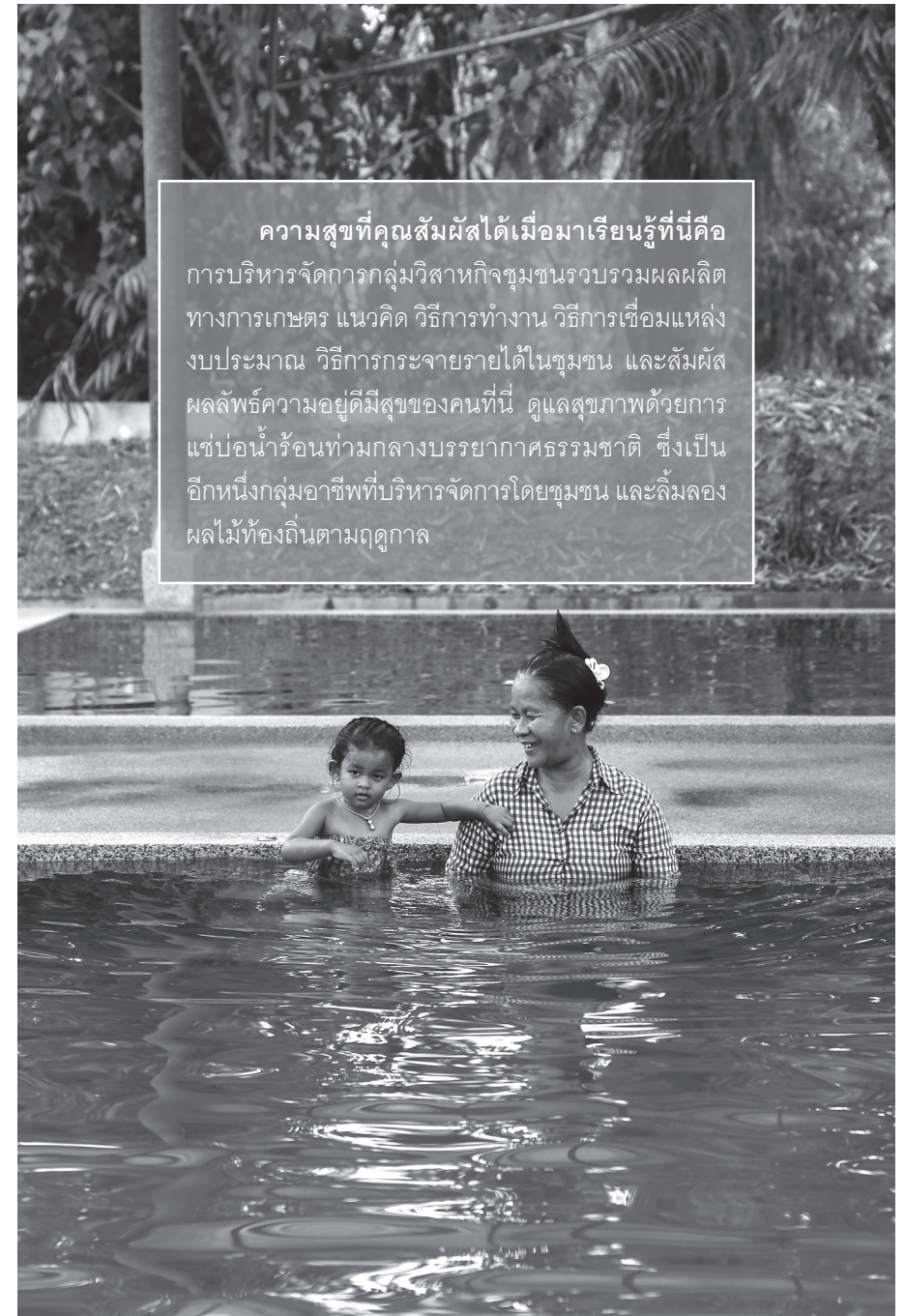
“พวกเราไม่เคยคิดไปประท้วงกับเขาเลย เสียเวลาด้วย คนที่ไปก็ไม่เห็นได้อะไรกลับมา เสียเวลา เสียความรู้สึก แต่เราก็ชื่นชมคนที่ไปนะ ถือว่าเขาเสียสละมาก” พี่เหมียว กล่าว

“เราต้องพึ่งตัวเองก่อนที่ไปเรียกร้องเขา อยากได้เท่านั้นเท่านั้น แต่ว่าเราไม่ยอมทำเอง” อติศร เสริม

อย่างไรก็ตามสิ่งที่ทีมงานยอมรับว่า ยังเป็นประเด็นคาใจ คือ การหาคนรุ่นใหม่เข้ามาสานงานต่อในอนาคต แม้จะเห็นแนวโน้มว่า มีเด็กรุ่นใหม่เรียนจบแล้วกลับมาทำงานในชุมชนค่อนข้างมาก แต่ก็ยังไม่สามารถโน้มน้าวใจให้เข้ามาช่วยงานได้ เพราะต่างอยู่ในระหว่างการสร้างเนื้อสร้างตัว จึงได้แต่พยายามสร้างโอกาสให้คนรุ่นใหม่ได้เข้ามาทำงาน และสัมผัสความสุขจากการทำงานเพื่อชุมชน

“ต้องให้เขาได้มาทำและมีความสุขจากการสัมผัสจริง บางที่ได้ยินคนพูดอะไร เขาเกิดความสุขแล้ว เขาอาจจะไม่ได้คิดว่า เงินเป็นคำตอบสุดท้ายของการทำงาน ต้องมาทำแล้วให้มีคนชม พอมีคนเริ่มชมจะเริ่มรู้สึกมีคุณค่า” พี่เหมียว บอกเคล็ดลับการจูงใจ

เพราะการรวมตัวกันคือ ทางออกทางรอดที่ได้พิสูจน์แล้วว่าเกิดผล ชาวตรวจจากญาติต่างถิ่นบอกมาว่า ช่วงนี้ที่จังหวัดนั้น ยางราคาโลกกรัมละ 15 บาท แต่ที่ตำบลรมณีชัยยกิโลกรัมละ 21-22 บาท นั่นเพราะรวมกลุ่มกันขาย ช่วยกันดูแลเรื่องคุณภาพของยาง อำนาจการต่อรองจึงเพิ่มขึ้น และช่วยให้คนที่ไม่มีหนี้ อยู่ดีกินดี มีความสุขตามอัตภาพอย่างไม่ต้องเดือดร้อนใจในเรื่องใดๆ ของชีวิต

ความสุขที่คุณสัมผัสได้เมื่อมาเรียนรู้ที่นี่คือการบริหารจัดการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนรวบรวมผลผลิตทางการเกษตร แนวคิด วิธีการทำงาน วิธีการเชื่อมแหล่งงบประมาณ วิธีการกระจายรายได้ในชุมชน และสัมผัสผลลัพธ์ความอยู่ดีมีสุขของคนที่นี่ ดูแลสุขภาพด้วยการแช่บ่อน้ำร้อนท่ามกลางบรรยากาศธรรมชาติ ซึ่งเป็นอีกหนึ่งกลุ่มอาชีพที่บริหารจัดการโดยชุมชน และลิ้มลองผลไม้ท้องถิ่นตามฤดูกาล

สวัสดิการชุมชนเพื่อคนทำอยู่

ตำบลท่าอยู่ อำเภอตะกั่วทุ่ง จังหวัดพังงา มีทั้งหมด 7 หมู่บ้าน ปัจจุบัน มีประชากรจำนวน 4,236 คน หรือ 1,012 ครัวเรือน เป็นคนไทยพุทธ 70 เปอร์เซ็นต์ และมุสลิม 30 เปอร์เซ็นต์ มีพื้นที่ทั้งหมด 61,306.25 ไร่ ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม คือ สวนยางพาราและสวนผลไม้ รองลงมาคือ การทำประมงน้ำเค็ม น้ำจืด และอาชีพรับจ้าง มีแกนนำซึ่งเป็นชาวบ้านในท้องถิ่นที่เข้มแข็งร่วมกันขับเคลื่อนงานพัฒนาชุมชนให้อยู่เย็นเป็นสุข ดอนมรักษาบรรยากาศความเป็นชุมชนที่มีความเอื้ออาทรระหว่างกัน

จากความอาทรสู่การจัดสวัสดิการผู้สูงอายุ

ชำนาญ พึ่งถิ่น รองประธานสภาองค์กรชุมชน อรษา โภคบุตร ประธานกลุ่มสวัสดิการตำบลท่าอยู่ จิตรา เทพบุตร เลขานุการ อาจินต์ อินทร์สุวรรณ ประชาสัมพันธ์ ทรง แก้วกล้า ประธานชมรมผู้สูงอายุ สำราญ อินทศุน รองประธานชมรมผู้สูงอายุ แดง กิจประสงค์ กรรมการ อัมพร สอนแก้ว กรรมการ คือตัวแทนคนทำงานในพื้นที่ตำบลท่าอยู่ ที่ร่วมกันขับเคลื่อนกองทุนสวัสดิการชุมชน ที่มีฐานเดิมจากชมรมผู้สูงอายุที่เริ่มต้นตั้งแต่ช่วงต้นปี พ.ศ. 2547 สืบเนื่องจากการเก็บข้อมูลแผนชุมชนของ SIF ทำให้ทีมงานเห็นว่า ในชุมชนมีผู้สูงอายุอยู่เป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่อยู่เฝ้าบ้านหรือไม่กี่เลียงหลาน ทำให้เกิดความเหงา ความเครียด เนื่องจากไม่ค่อยได้ออกจากบ้านไปพบเจอสิ่งใหม่ๆ จึงได้ตั้งชมรมผู้สูงอายุเพื่อจัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุได้มาพบปะ ร้องรำทำเพลง เพื่อคลายเหงา คลายเครียด

ต่อมาเมื่อ พอช.มีโครงการเกี่ยวกับสวัสดิการชุมชน ทีมงานจึงใช้ฐานของชมรมผู้สูงอายุเป็นจุดเริ่มต้นก่อตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนบ้านท่าอยู่ โดยมีสมาชิกเริ่มต้น 3-4 คน ลงทุนทำขนมจีนไปขายในงานแข่งขันนกกรงหัวจุกได้เงินมา 3,000 บาท ใช้เป็นทุนตั้งต้นของกองทุนตามเงื่อนไขของ พอช. ที่กองทุนสวัสดิการชุมชนต้องมีทุนจาก 3 ฝ่ายคือ ทุนของชุมชน ทุนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และทุนที่ พอช.สนับสนุน

“สมัยนั้นถ้าชวนคนมาทำ ชาวบ้านจะถามก่อนเลยว่า เรามีอะไรอยู่บ้าง ถ้าบอกว่า ทำเอง ชาวบ้านจะนึกไม่ออกว่าทำอะไรอย่างไร เราจึงต้องหาทุนให้ได้มากที่สุดก่อน เพื่ออธิบายกับชาวบ้านว่า เราได้ความคิดมาจากหน่วยงานเรามีเงิน และรู้จักวิธีหาเงิน จึงง่ายที่จะดึงคนมาร่วมงานกับเรา” อรษา เล่า

จากจุดเริ่มต้นตอนแรกมีสมาชิก 35 ราย จาก 3 หมู่บ้าน คือ หมู่ 1 หมู่ 2 และ หมู่ 7 ที่มีบริเวณใกล้เคียงกัน มีกติกาเริ่มต้นว่า สมาชิกต้องสทบเป็นรายปี ปีละ 200 บาท โดยสมาชิกจะได้รับสวัสดิการในด้านต่าง ๆ เช่น เงินช่วยเหลืองานศพกรณีเสียชีวิต ช่วยเหลือค่ารักษาพยาบาลกรณีเจ็บป่วย ฯลฯ

โดยทีมงานได้จัดเวทีประชุมประจำเดือนสัญจรไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ ทุกวันที่ 16 เพื่อบอกเล่าถึงหลักการของกองทุนสวัสดิการชุมชน และจัดเวทีย่อยๆ ตามละแวกบ้าน ในซอย เพื่อพูดคุยขยายความคิดเรื่องกองทุนสวัสดิการ เพราะเห็นว่า ชาวบ้านบางส่วนไม่สามารถออกมาร่วมประชุมได้ ต้องอยู่บ้านเลี้ยงหลาน การพาตัวเองเข้าไปหาจึงเป็นการสะดวกกว่าทั้งสองฝ่าย

เพราะทำงานเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายอย่างจริงจังและจริงใจ และบุคลิกของทีมงานที่เป็นคนสนุกสนานเข้าหาคนได้ง่าย ทำให้ชาวบ้านไว้วางใจสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกกองทุนปีละไม่ต่ำกว่า 100 ราย ทำให้ได้รับงบประมาณสมทบเพิ่มเติมตามเงื่อนไขจากรัฐบาลเพิ่มขึ้นทุกปี และมีสมาชิกที่เป็นตัวแทนจากทุกหมู่บ้านร่วมเป็นคณะกรรมการ

“กรรมการทุกคนต้องเป็นสมาชิกกองทุนด้วย ไม่เช่นนั้นเขาจะไม่รู้ค่าของเงินที่ได้มา นี่เป็นเงื่อนไขสำคัญ” อรษา ย้ำถึงแนวคิด

กลไกเกิดผลการทำงาน

เพราะเริ่มต้นทำงานจากคนที่ไม่มีความรู้เรื่องการบริหารจัดการกองทุนเลย ทีมงานจึงได้แสวงหาความรู้เพิ่มเติมอย่างสม่ำเสมอ ทั้งเข้าร่วมประชุม เรียนรู้จากการศึกษาดูงาน หรือการอบรม แล้วคัดสรรนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพของกองทุนและจริตของคนในพื้นที่ เช่นการทำงานต้องเจือบรรยากาศของความสนุกสนาน การตั้งกองทุนไม่ใช่การหาเงิน แต่ต้องคืนสู่สังคมด้วย แม้กระทั่งการประชุมก็ไม่ได้เป็นทางการและเคร่งเครียด แต่จะเปิดประเด็นให้สมาชิกได้พูดคุยกันเหมือนสภากาแฟ ที่คนจากที่อื่นมาเห็นคงแปลกใจ เพราะมีบรรยากาศ นิ่งๆ นอนๆ หรือกึ่งนอยอย่างเป็นธรรมชาติ

ชำนาญ บอกว่า การพูดคุยกันจะปล่อยให้เป็นธรรมชาติ แต่เราจะปล่อยคนเก็บประเด็นไว้เป็นจุดๆ บางทีเราปล่อยให้เขาคุยกันไปเลยวงละ 5-7 คน เสร็จแล้วเราก็มานั่งขมวดเรื่องราวกันในทีมว่า ได้อะไรมาบ้าง หรือจะต้องทำอะไรต่อไป

ดังนั้นในทุกวันที่ 16 ของเดือนที่สมาชิกมาประชุมกัน จึงมีกิจกรรมที่หลากหลาย ทั้งการรับเงินบำรุงรายปี การมอบเงินช่วยเหลือ การตรวจสุขภาพ โดย อสม. หรือเชิญหน่วยงานต่างๆ มาให้ข้อมูลความรู้ในเรื่องที่สมาชิกสนใจ มีอาหารว่างและเครื่องดื่มที่ได้รับการสนับสนุนจากคนในชุมชนที่แสดงความจำนงเป็นเจ้าของภาพ ซึ่งในปีนี้ก็จ้องกันเกือบครบทั้งปีแล้ว

รูปแบบการบริหารงานของคณะกรรมการกองทุนฯ ซึ่งมี 15 คน จาก 7 หมู่บ้าน มีเจ้าอาวาสวัดติดถารามเป็นที่ปรึกษา จะใช้กระบวนการร่วมกันคิด ร่วมกันทำ โดยในวันที่ 9 ของทุกเดือนจะมีการพูดคุยระหว่างกรรมการก่อนที่จะมีการประชุมสมาชิกในวันที่ 16 เพื่อนำข้อมูลไปแจ้ง

ต่อที่ประชุมวันที่ 16 หากสมาชิกมีเรื่องสงสัยก็สามารถสอบถามได้

“การได้พูดคุยกันทุกเดือน ก่อให้เกิดผลดี สิ่งไหนที่สงสัยก็มาพูดคุยถามไถ่กัน มีคำตอบให้ทั้งหมด สามารถตรวจสอบได้ แม้แต่เงินกองทุนก็ขอดูได้ว่ามีเงินเหลือเท่าไร” จิตรา เล่า

เพราะไม่นำเที่ยว กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลท่าอยู่จึงเติบโตขึ้นอย่างมั่นคง จนสามารถขยายสวัสดิการด้านต่างๆ เพิ่มขึ้น จนปัจจุบันมีสวัสดิการรวม 13 เรื่อง คือ ทารกแรกเกิด ค่ารักษาพยาบาล ผู้สูงอายุ-ผู้ยากจน เสียชีวิต ผู้ด้อยโอกาส-พิการ พัฒนาอาชีพ ทุนการศึกษา เยี่ยมไข้ผู้ป่วย เจ้าภาพงานศพ พร้อมข้าวสารและพวงหรีด วัสดุอุปกรณ์ซ่อมแซมบ้าน ของขวัญขึ้นบ้านใหม่ ส่งเสริมประเพณีวัฒนธรรม-กีฬา และรักษาสิ่งแวดล้อม โดยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557-2558 ได้มีการเพิ่มเงินสมทบรายปี ๆ ละ 365 บาท อีกทั้งยังมีเงินสมทบจากผ้าป่าที่พระครูวรดิศพิทักษ์ อดีตเจ้าอาวาสวัดดาดดาราม จัดขึ้นเพื่อสนับสนุนกองทุนฯ ทุกปี และเงินสมทบ 1 ต่อ 1 ตามเงื่อนไข โดยในปัจจุบันมีเงินในกองทุนฯ สูงกว่า 800,000 บาท แต่ถ้าวรวมเงินกองทุนที่มีตั้งแต่เริ่มต้นที่ได้มาจ่ายไปรวมได้ราว ๆ 5-6 ล้านบาท

เจตจำนงเพื่อช่วยเหลือและแบ่งปัน

ปัจจุบันกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลท่าอยู่มีสมาชิกครอบคลุมทั้ง 7 หมู่บ้าน และมีจำนวนสมาชิกประมาณ 50 เปอร์เซ็นต์ของประชากรทั้งหมด คนที่ไม่ได้เข้าร่วมส่วนหนึ่งเป็นผู้ที่มีฐานะค่อนข้างดี หรือมีสวัสดิการจากหน่วยงานต้นสังกัดอยู่แล้ว ซึ่งความมั่งคั่งของน้ำใจจากผู้ที่มีฐานะดีบางคนที่ยินดีเข้าเป็นสมาชิก แต่ไม่รับสวัสดิการใดๆ หากถึงคราวต้องปรับสวัสดิการตามเงื่อนไขที่เป็นสมาชิกก็จะมอบคืนสบทบไว้ให้กองทุนฯ เพื่อนำไปช่วยเหลือสมาชิกรายอื่นที่ลำบากกว่า เช่น มีสมาชิกประมาณ 5 เปอร์เซ็นต์ ที่ไม่สามารถจ่ายสบทบปีละ 365 บาทได้ ก็จะนำเงินในส่วนนี้ไปจ่ายแทน

“ไม่คิดออกเพราะคิดว่า เขาแยกอยู่แล้ว อย่างน้อยจะได้มีสวัสดิการนี้ช่วยเหลือ” อรษา กล่าว

ความเห็นอกเห็นใจ เอื้ออาทรต่อกันเช่นนี้ ยังทำให้เกิดกองทุนรูปแบบใหม่อีกกองทุนคือ กองทุนเพื่อนช่วยเพื่อน ที่ตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือคนในชุมชนกรณีเสียชีวิต จากเดิมที่กองทุนสวัสดิการชุมชนช่วยเหลือศพละ 5,000 บาท ก็จะมีเงินช่วยเหลือเพิ่มจากสมาชิกแต่ละรายที่ฝากเงินไว้ ตามจำนวนสมาชิกคูณ 100 บาท สบทบเพิ่มเข้าไปทำให้ในปัจจุบันมีเงินช่วยเหลืองานศพงานละ 33,000 บาท

นอกจากนี้ ที่นี่ยังใช้หลักยึดหยุ่นในการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชน ตัวอย่างเช่น กองทุนเพื่อนช่วยเพื่อน สมาชิกเจ้าของบัญชีแต่ละรายสามารถถอนเงินออกไปใช้ได้ในวันจำเป็น แต่มีหลักเกณฑ์ว่า ต้องเหลือเงินในบัญชีไว้อย่างน้อย 300 บาท ไว้เป็นค่ากองทุนเพื่อนช่วยเพื่อนในกรณีงานศพ

“เราตั้งความถี่เอาไว้โดยประมาณว่า ใน 1 เดือนไม่น่าจะมีคนเสียชีวิตเกิน 3 ศพ และเราจะได้ไม่ต้องไปตามเก็บทุกงาน อย่างน้อยไม่สร้างความยุ่งยากให้กับฝ่ายเหรียญกษาปณ์ที่จะต้องไปเดินเก็บเงิน เพราะฉะนั้นทุกคนต้องมีเงินเหลืออยู่ พอเสียชีวิตปุ๊บก็ถอนออกมาได้แล้ว เงินที่ทำไม่ได้ฝากธนาคารที่อื่น

ฝากธนาคารหมู่บ้านไว้ เพราะง่าย สะดวก และเป็นการสนับสนุนธนาคารหมู่บ้านด้วย” แดง เล่า

ขณะที่จิตรา เสริมว่า กองทุนเพื่อนช่วยเพื่อนเกิดขึ้นจากประสบการณ์ของเรา เห็นที่อื่นตั้งกองทุนแล้วล้ม เพราะเวลามีคนเสียชีวิต 1 คน เขาต้องเดินไปเก็บ ซึ่งบางคนก็ไม่สามารถให้ได้ เนื่องจากวันนั้นไม่มีเงิน กลายเป็นปัญหา การจัดการยุ่งยาก เลยคิดว่า ถ้าเราทำเรื่องนี้ต้องมีการเงินให้มียู่ในสมุด เพื่อมีคนเสียชีวิตจะได้ถอนมาใช้ได้ โดยกำหนดว่าต้องมีเงินเหลือในสมุดบัญชีอย่างน้อย 300 บาท หากมีการถอนไปช่วยงานศพ เดือนต่อไปต้องเอามาใส่ให้ครบ 300 บาท พยายามกำหนดให้มีระเบียบที่ไม่มากเรื่อง ชัดเจน และจัดการได้

ด้วยกระบวนการคิดรอบด้านที่สอดคล้องกับจริตของคนในพื้นที่ จึงมีการวางกรอบการทำงานที่รอบคอบคือ กรณีที่สมาชิกเป็นสมาชิกกองทุนเพื่อนช่วยเพื่อน ตั้งแต่ครั้งแรกเจ้าของบัญชีต้องระบุว่า หากตนเองเสียชีวิตจะมอบเงินในบัญชีนี้ให้กับใคร เพื่อกันไม่ให้เกิดปัญหาคนที่อยู่ข้างหลังแย่งเงินกัน ดังนั้นเวลาที่สมาชิกกองทุนเพื่อนช่วยเพื่อนรายใดเสียชีวิต ฝ่ายเหรียญกษาปณ์จะต้องเตรียมเงินทั้งหมด ทั้งเงินช่วยเหลือ และเงินของเจ้าของบัญชี เมื่อไปงานศพก็ต้องอธิบายให้กับคนทั้งงานได้ฟัง และมอบเงินให้กับคนที่เจ้าของบัญชีระบุไว้

คือต้นแบบการทำงานเพื่อสังคม

การทำงานที่ยืดหยุ่น ยังหมายถึงการแบ่งงานกันภายในทีม คณะกรรมการ ที่ต่างรู้หน้าที่ของตนเอง และเข้าใจถึงเงื่อนไขชีวิตของเพื่อนร่วมงาน เช่น การเดินทางไปประชุมนอกชุมชน เชื่อว่าทุกคนจะสะดวกไป ดังนั้นคนที่สะดวกก็ยินดีไปแทนเพื่อนโดยไม่เกี่ยงงาน แล้วกลับมาเล่าสู่กันฟัง เพราะทุกคนต่างอาสาทำงานอย่างบริสุทธิ์ใจ โดยไม่ได้รับค่าตอบแทน ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ได้รับความเชื่อถือจากสมาชิกในชุมชน

เพราะได้รับความเชื่อถือจากสมาชิกในชุมชน ดังนั้นนอกจากบทบาทหน้าที่ในการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนแล้ว ทีมงานยังรับหน้าที่เป็นศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชน ภายใต้การสนับสนุนของกระทรวงยุติธรรม ซึ่งเป็นหน้าที่เพิ่มเติมที่ยินดีทำ เพราะรู้ว่าหากคนในชุมชนเดียวกันมีเรื่องบาดหมางกันถึงขั้นขึ้นโรงขึ้นศาล ย่อมนำมาซึ่งการเสียค่าใช้จ่าย เสียเวลาในการประกอบอาชีพ และกลายเป็นความแตกแยกในชุมชน

“สมมติว่าเราไปฟ้องร้องทางกฎหมายว่ามาอย่างนั้น อย่างนี้ มันก็ไม่จบ คนบ้านติดกันก็มองหน้ากันไม่ได้ มันต้องถ้อยทีถ้อยอาศัย คู่กันทั้ง 2 ฝ่าย เราก็จะดูอีกว่า ใครบ้างสามารถไปคุยกับบ้านนี้แล้วเขาเชื่อ ใครบ้างที่จะไปคุยกับคนนี้แล้วเขาฟัง ก็จะสามารถที่จะลอมขอมกันได้ สุดท้ายก็มีทางออก” อรษา อธิบายวิธีคิด

ดังนั้นการไกล่เกลี่ยความขัดแย้งกันเองภายในชุมชน จึงเป็นทางออกที่ดีสำหรับทุกฝ่าย คดีความที่ไม่หนักหนาสาหัสก็ไม่ต้องขึ้นโรงขึ้นศาลให้สิ้นเปลืองงบประมาณแผ่นดิน คู่พิพาทก็ไม่ต้องเสียเวลา เสียเงินเสียทองไปขึ้นโรงขึ้นศาล ยอมความกันได้ แถมยังรักษาความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกันได้ ชุมชนก็ไม่แตกแยก

บทบาทหน้าที่ที่เกินกว่ากรอบของการบริหารกองทุนสวัสดิการชุมชน แต่เต็มใจทำ เช่นเดียวกับที่เต็มใจอาสาทำงานเพื่อชุมชน ทั้ง ๆ ที่ไม่มีค่าตอบแทนจากสิ่งที่ทำ แต่เป็นเพราะสำนึกที่ถูกปลูกฝังจากพระครูวรดิศพิทักษ์ ที่บอกกับทีมงานเสมอว่า บ้านของเราจะให้คนอื่นเข้ามาดูแลเอาประโยชน์ แล้วอนาคตลูกหลานจะเหลืออะไร มันไม่มีเหลือ ทุกคนในตำบลทำอยู่ถือว่าเป็นครอบครัวเดียวกัน คนที่ไม่ดีแล้วเราตัด หรือคนที่ทำไม่ถูกใจเราแล้วเราตัด สุดท้ายเราจะเหลือก็คน เราไม่ให้โอกาสเขา เขาก็จะกลับมาเป็นคนดีไม่ได้

นอกจากคำสอนที่ทีมงานยึดถือปฏิบัติ การประพฤติตนเป็นแบบอย่างของความเสียสละ ไม่ทำงานร้อน ไม่เล่นการเมืองเป็นเครื่องกระตุ้นว่า ทีมงานไม่ได้ทำงานเพื่อประโยชน์แอบแฝง การใฝ่เรียนรู้และคัดสรรความรู้มาปรับใช้

ชื่อสมาชิก	ฝาก	ถอน	คงเหลือ	ผู้ฝาก - ถอน	ผู้รับเงิน
16.2.10	100		900		
16.2.10	100		600		
16.2.10	100		700		
16.2.10	100		800		
16.2.10		100	700		
16.2.10		100	600		
16.2.10	100		700		
16.2.10	100		800		
16.2.10	100		900		
16.2.10	100		1000		
25.10.10		100	900		
16.2.10		100	800		
16.2.10		100	700		
16.2.10		100	600		
16.2.10		300	900		

สมุดคู่มือฝาก-ถอน
กองทุนเพื่อนช่วยเพื่อนตำบลท่าอยู่

การทำงานที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ และใช้ข้อมูลในการตัดสินใจ เพราะทีมงานแต่ละคนต่างมีประสบการณ์ในการเก็บข้อมูลเพื่อทำแผนชุมชนมาก่อน จึงทราบเบื้องลึกเบื้องหลัง ทัศนคติ ความเป็นอยู่ และวิถีชีวิตของสมาชิกในชุมชนมากพอที่จะช่วยเหลือ หรือป้องกันความผิดพลาดได้ สิ่งเหล่านี้คือปัจจัยที่ทำให้กองทุนสวัสดิการชุมชนของตำบลท่าอยู่เติบโตอย่างมั่นคงและยั่งยืน

ให้เหมาะสมกับเงื่อนไขของชุมชน การรู้จักประเมินท่าทีของนักการเมืองท้องถิ่น หรือผู้ประกอบการต่างถิ่นที่มาประกอบกิจการในท้องที่ทำให้รู้จักทางหนีทีไล่ที่จะจัดวางความสัมพันธ์

การทำงานที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ และใช้ข้อมูลในการตัดสินใจ เพราะทีมงานแต่ละคนต่างมีประสบการณ์ในการเก็บข้อมูลเพื่อทำแผนชุมชนมาก่อน จึงทราบเบื้องลึกเบื้องหลัง ทัศนคติ ความเป็นอยู่ และวิถีชีวิตของสมาชิกในชุมชนมากพอที่จะช่วยเหลือ หรือป้องกันความผิดพลาดได้ สิ่งเหล่านี้คือปัจจัยที่ทำให้กองทุนสวัสดิการชุมชนของตำบลท่าอยู่เติบโตอย่างมั่นคงและยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม การทำงานยังคงมีอุปสรรคอยู่บ้าง เมื่อได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองระดับท้องถิ่น เมื่อช่วงตรงข้ามในพื้นที่ได้รับเลือก เงื่อนไขการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงกลายเป็นจุดติดขัด แต่โชคดีที่ทีมงานมีคณะทำงานระดับจังหวัดคอยสนับสนุน จึงสามารถคลี่คลายปัญหานี้โดยขอรับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) แทน

สำหรับการขับเคลื่อนงานต่อไปในอนาคต ทีมงานยังมีเป้าหมายในการที่จะดูแลให้สมาชิกในชุมชนทุกคน รวมทั้งแรงงานต่างถิ่นที่เข้ามารับจ้างทำงานในพื้นที่มีสวัสดิการครบ 100 เปอร์เซ็นต์ให้ได้ภายในปี พ.ศ. 2565 ที่ทุกคนในตำบลท่าอยู่จะต้องมีสวัสดิการ ไม่ว่าจะเป็นของรัฐ กองทุน หรือภาคเอกชน ทุกคนต้องมีสวัสดิการในด้านต่าง ๆ รวมทั้งหาแนวทางในการลงทุนใหม่ๆ ที่จะทำให้เงินในกองทุนงอกเงยเพิ่มขึ้น

“จะได้ไม่ต้องบอกว่าคนในตำบลท่าอยู่ ตายแล้วไม่มีเงินทำศพ ไปรักษาพยาบาลแล้วโดนทิ้ง ไม่มีคนดูแล คนพิการอยู่บ้านแล้วไม่มีคนดูแล เราไม่อยากให้เกิดเหตุการณ์แบบนี้ ไม่อยากให้คนทำอยู่ต้องไปร้องกษาด เราไม่อยากให้คนทำอยู่ออกข่าวโทรทัศน์ เพราะเราสามารถช่วยเหลือกันได้ ในครอบครัวหนึ่งที่เขายากจน ไม่มีเงิน แต่คนรอบข้างที่พอจะช่วยกันได้ก็ขอให้ไปช่วย ประธานผู้สูงอายุจะพูดตลอดว่า อย่าทอดทิ้งให้เขาอยู่เดียวดายนะ เราไม่อยากได้ยินว่าคนนี้เป็นโรคซึมเศร้าแล้วฆ่าตัวตาย เป็นเรื่องที่น่าอัปยศในตำบลว่า เขาอยู่อย่างไร ไม่มีใครดูแล ไม่มีใครช่วยเหลือ ไม่มีญาติพี่น้อง ไม่อยากได้ยินเรื่องแบบนี้” อรษา กล่าวยืนยันปณิธาน

ต้นแบบพัฒนาการที่ต่อเนื่อง

พัฒนาการอย่างต่อเนื่องของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลท่าอยู่ ภายใต้การเฝ้ามองและสนับสนุนของคณะทำงานจังหวัดอย่างชาติรี มูลสาร ที่สะท้อนความคิดเห็นต่อการทำงานของกองทุนฯ ว่า กองทุนฯ ของตำบลท่าอยู่บรรลุเป้าหมายในการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนที่ตั้งไว้ร่วมกันในระดับจังหวัดหลายๆ เรื่อง เช่น 1. ประชากรอย่างน้อย 30 เปอร์เซ็นต์ต้องเป็นสมาชิกกองทุนสวัสดิการชุมชน แต่ที่นี่มีสมาชิกเกินกว่าครึ่งหนึ่งของประชากรแล้ว 2. มีการพัฒนาศักยภาพที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาลต่อเนื่อง 6 รอบ ตามเงื่อนไขเพิ่มจำนวนสมาชิก 100 ราย ต่อปี ซึ่งเมื่อคิดย้อนไปตั้งแต่เริ่มต้นจากสมาชิก 35 ราย ในปี พ.ศ. 2547

ปัจจุบันเพิ่มเป็น 2,000 กว่าราย และแต่ละปีก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง 3.สวัสดิการกองทุนที่มีการกำหนดว่าต้องให้ความช่วยเหลืออย่างน้อย 9 ด้าน แต่ที่นี่มีมากถึง 13 ด้าน และบางด้านก็มีจำนวนเงินสวัสดิการสูงกว่าที่กำหนด เช่น ข้อกำหนดบอกว่าเสียชีวิตจ่าย 5,000 บาท แต่ที่นี่เสียชีวิตจะได้รับสวัสดิการประมาณ 33,000 บาท นอกจากนี้ยังมีรูปแบบกองทุนสวัสดิการที่หลากหลาย และมีการบูรณาการระหว่างกองทุนสวัสดิการชุมชน กองทุนผู้สูงอายุ กองทุนเพื่อนช่วยเพื่อน สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นจุดเด่นที่สามารถเป็นต้นแบบของการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับจังหวัด ระดับภาค หรือระดับประเทศได้

“จากเงินตั้งต้น 3,000 บาท ของคน 30 กว่าคน วันนี้ขยายไปเป็น 2,000 กว่าคน จนเกือบถึงเพดานที่สามารถปลดล็อกกฎเกณฑ์การสนับสนุนจากภาครัฐ ที่ระบุว่า หากกองทุนไหนมีสมาชิกเกิน 50 เปอร์เซนต์จะได้รับเงินสมทบทุกปี โดยไม่ต้องหาสมาชิกเพิ่มปีละ 100 รายเหมือนที่ผ่านมา” ชาตรีกล่าว

การเติบโตอย่างต่อเนื่องของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลท่าอยู่ ยังสร้างแรงกระเพื่อมต่อการก่อเกิดกองทุนสวัสดิการแก่กลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เช่น การเกิดชมรมผู้พิการ ชมรมผู้ด้อยโอกาส ที่ตั้งขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือกันเอง และมีทีมงานจากกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลท่าอยู่เป็นพี่เลี้ยงอย่างใจกว้าง โดยไม่ได้คิดว่าจะต้องรวมยอดให้เข้ามาอยู่ในกองทุนเดียวกัน แต่ต่างมีเป้าหมายเดียวกันคือ คนในตำบลท่าอยู่มีสวัสดิการในชีวิต

วันนี้นับได้ว่า คนท่าอยู่ กินอิ่ม นอนอุ่น เพราะมีทุน มีสวัสดิการ ที่ช่วยให้อบอุ่นในหัวใจว่า ชีวิตจะไม่แร้นแค้นยากจนเกินไป เพราะมีหลายมือที่พร้อมจะช่วยโอบอุ้มยามเดือดร้อน ดังนั้นต้องยอมรับว่า ทุนที่สำคัญที่สุดของท่าอยู่ คือ ทุนน้ำใจของสมาชิกในตำบลที่เอื้ออาทรต่อกัน จนส่งต่อให้เกิดภาพรวมของความเข้มแข็ง มั่นคง และยั่งยืนของกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลท่าอยู่อย่างที่เราเห็นและสัมผัสได้ในทุกวันนี้

ความสุขที่คุณสัมผัสได้เมื่อมาเรียนรู้ที่นี่คือ การบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนอย่างลึกซึ้ง ทั้งมิติแนวคิด ภาวนา วิถีการทำงาน ภูมิธรรมของผลลัพธ์ที่ทำให้สมาชิกกองทุนฯ อบอุ่นหัวใจ และวิถีการขยายผลการทำงานสู่กองทุนอื่น ๆ

ชีวิตที่มีชีวาของผู้สูงอายุโคกเจริญ

ตำบลโคกเจริญ อำเภอทับปุด จังหวัดพังงา ประกอบด้วย 8 หมู่บ้าน บนพื้นที่ 36,238 ตารางกิโลเมตร ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม คือ ปลูกยางพาราและทำสวนผลไม้ รองลงมาคือ ประมง รับจ้างและค้าขาย มีประชากรตามทะเบียนราษฎร์ทั้งสิ้น 679 หลังคาเรือน มีประชากร 3,167 คน⁴ ในพื้นที่มีไทยพุทธ 7 หมู่บ้าน และไทยมุสลิม 1 หมู่บ้านคือ หมู่ที่ 6 บ้านตลิ่งชัน แต่ประชาชนทั้งหมดก็ดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

ผลงานสร้างสุขผู้สูงอายุ

ความโดดเด่นของพื้นที่ตำบลโคกเจริญ ส่วนหนึ่งเป็นผลจากการทำงานของภาคประชาชนคือ กองทุนสวัสดิการชุมชน และภาคราชการคือ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) ที่ได้จับมือกันดูแลชีวิตและความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุทั้งชายและหญิงที่มีอยู่ร่วม 400 คน ด้วยการสร้างแรงดึงดูดให้ผู้สูงวัยที่ติดบ้าน ติดเตียงได้ออกมาพบปะกัน และร่วมทำกิจกรรมเสริมสร้างสุขภาพกาย ใจ จิต และสังคมมาอย่างต่อเนื่อง

แกนนำหลักในพื้นที่ เช่น ป้าติ่ม-บุปผา เทพณรงค์ อดีตผู้อำนวยการ รพ.สต.โคกเจริญ นพัญชา พิรุณรัตน์ พยาบาลวิชาชีพ รพ.สต.โคกเจริญ ดรุณี เนื่องชมภู อสม. พี่ดา-วนิดา ชูสุวรรณ กรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชน รัชณี ณ นคร ประธานกลุ่ม อสม.ตำบลโคกเจริญ สัมฤทธิ์ คล่องการ ประธานกลุ่มผู้สูงอายุตำบลโคกเจริญ และวราภรณ์ แก้วสว่าง เลขานุการกองทุนสวัสดิการชุมชน ร่วมกันบอกเล่าความเป็นมาของกิจกรรมการดูแล

.....

⁴ อบต.โคกเจริญ www.khokjaroen.go.th

ผู้สูงอายุในตำบลว่า มีจุดเริ่มต้นมาจากผู้สูงอายุท่านหนึ่งสนใจการออกกำลังกาย ถึงขั้นเดินเท้าจากบ้านในระยะเวลาทาง 3 กม. ไปร่วมกิจกรรมออกกำลังกายกับ ชมรมผู้สูงอายุอำเภอทับปุดทุกวัน ได้มาปรึกษากับป่าติ่มซึ่งเป็น ผ.อ.ร.พ.ส. ในขณะนั้นว่า ทำอย่างไรจึงจะสามารถจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุขึ้นในตำบล ป่าติ่ม จึงได้นำเรื่องไปหารือกับ นายท. อบต. จนได้งบประมาณสนับสนุนกิจกรรมของผู้สูงอายุในตำบล

“ค่อย ๆ ชวนกันเข้ามา จาก 10 คน 20 คน 30 คน จัดกิจกรรมให้ออกกำลังกาย แรก ๆ ก็เป็นรำไทเก๊ก รำไม้พลอง ทำเรื่อย ๆ มากี่ยังมีกิจกรรมหลากหลายขึ้น จนในที่สุดได้รับงบประมาณจาก สสส. ในปี พ.ศ. 2547” ป่าติ่ม เล่าด้วยความ

งบประมาณที่ได้ถูกนำมาขับเคลื่อนเรื่อง หมู่บ้านสร้างเสริมสุขภาพตาม แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยกิจกรรมประกวดบ้านสวย ครีวสะอาด การปลูกผักปลอดสารพิษ กิจกรรมออกกำลังกายของผู้สูงอายุ โดยเลือกนำร่องที่หมู่ 8 ก่อนที่จะขยายผลเชิญชวนสมาชิกจากหมู่บ้านอื่น ๆ เข้าร่วมจนสามารถจัดตั้งเป็นชมรมผู้สูงอายุตำบลโคกเจริญในที่สุด

ปีถัดมา โครงการของพื้นที่โคกเจริญที่ได้รับเลือกเป็น 1 ใน 20 โครงการ ดีของประเทศ จากความโดดเด่นของกิจกรรมออกกำลังกายของผู้สูงอายุ ทำให้ได้พาผู้สูงอายุไปโชว์ในราหีบิก ซึ่งเป็นการออกกำลังกายที่ผสมผสานท่ารำโนราห์ ศิลปะการแสดงของภาคใต้ร่วมกับท่าเต้นแอโรบิกในงานระดับชาติ ถึง 2 งาน ติดกัน กลายเป็นความภาคภูมิใจของสมาชิก และกลายเป็นพลังผลักดันให้ผู้สูงอายุมีชีวิตชีวา ตั้งใจทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ

นอกจากร่วมกิจกรรมกันเองในกลุ่ม ผู้สูงอายุที่มีความรู้ประสบการณ์ ในเรื่องต่าง ๆ ได้ร่วมเป็นครูภูมิปัญญาถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องต่าง ๆ สู่เยาวชน ในโรงเรียน ทั้งสอนทำลูกประคบ ทำขนมไทย ทำบายศรี งานจักสาน ฯลฯ ที่ทำให้เด็ก ๆ รุ่นลูกรุ่นหลานรู้สึกทึ่งกับความสามารถของปู่ย่า ตายาย จนเห็นคุณค่าของผู้สูงอายุมากขึ้นกว่าเดิม

ผู้สูงอายุที่มีความรู้ประสบการณ์ในเรื่องต่างๆ ได้ร่วมเป็น ครูภูมิปัญญาถ่ายทอดองค์ความรู้เรื่องต่างๆ สู่เยาวชน ในโรงเรียน ทั้งสอนทำลูกประคบ ทำขนมไทย ทำบายศรี งานจักสาน ฯลฯ ที่ทำให้เด็ก ๆ รุ่นลูกรุ่นหลานรู้สึกทึ่งกับ ความสามารถของปู่ย่า ตายาย จนเห็นคุณค่าของ ผู้สูงอายุมากขึ้นกว่าเดิม

พร้อมกันนี้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังเป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียน เข้าร่วมกิจกรรม โรงเรียนเกษียณวัยที่เปิดสอนทุกวันจันทร์ เพื่อเรียนรู้ทั้งวิชาการในระบบของ กศน. ซึ่งเป็นหลักสูตรระยะสั้น มีการสอบเพื่อวัดระดับความรู้และปรับระดับชั้น ทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา มีการเรียนรู้ด้านเทคโนโลยี หรือความรู้ ใหม่ ๆ ให้ผู้สูงอายุมีความรู้เท่าทันต่อความเปลี่ยนแปลงของโลก อีกทั้งยังมีการสอนเพิ่มเติมเรื่องอาชีพเสริม เช่น การทำลูกประคบ น้ำมันมะพร้าวสกัดเย็น ยาหม่องรางจืด ยาเขียว ยาเหลือง ฯลฯ ซึ่งกลุ่มผู้สูงอายุเรียนรู้ฝึกฝนจน สามารถผลิตขายตามออเดอร์ที่มีผู้สนใจสั่งซื้อ

สร้างสังคมสูงวัยใจเปี่ยมสุข

การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ทำให้ผู้สูงอายุที่เคยติดบ้าน ได้ปรับเปลี่ยน พฤติกรรมเข้าสังคมมากขึ้น อาการซึมเศร้าเหงาหงอยที่เคยเป็นจึงลดลง ผู้สูงอายุ 3 รายที่เคยมีปัญหาสุขภาพจิตต้องรับยาเป็นประจำ เมื่อเข้าร่วม กิจกรรมบ่อยๆ อาการดีขึ้น จนไม่ต้องรับยาอีกแล้ว ปัจจุบันมีผู้สูงอายุเป็น สมาชิกของชมรมฯ ถึง 300 กว่าคนหมุนเวียนเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้น โดยมี ผู้สูงอายุประมาณ 50 คนที่เจ็บป่วยติดบ้าน ติดเตียงที่ไม่ได้มาร่วมกิจกรรม ซึ่งทีมงานก็ไม่ได้ละเลย รวมกลุ่มไปเยี่ยมเยียนเป็นประจำ รวมทั้งจัดกิจกรรม

พระเยซุสโดยนิมนต์พระสงฆ์ ไปเยี่ยมผู้สูงอายุซึ่งนับถือศาสนาพุทธที่ป่วยติดเตียงถึงที่บ้าน สร้างโอกาสให้ผู้สูงอายุได้ทำบุญ

“ค่าสมัครสมาชิกคนละ 150 บาท เป็นค่าบำรุง 50 บาท ค่าช่วยเหลืองานศพ 100 บาท ซึ่งจ่ายครั้งแรกครั้งเดียว ปีต่อไปจ่ายเฉพาะค่าบำรุงปีละ 50 บาท เพื่อใช้ในการดำเนินงาน และจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่ม” พ่อสัมฤทธิ์บอกถึงเงื่อนไขการเป็นสมาชิกชมรมฯ

เมื่อได้เข้าสังคม พบปะพูดคุย ทำกิจกรรมกับคนวัยเดียวกัน ส่งผลให้สุขภาพจิตของผู้สูงอายุดีขึ้นอย่างเห็นได้ชัด ลูกหลานที่บ้านสะท้อนความคิดเห็นว่าผู้สูงอายุอารมณ์ดี ความสัมพันธ์กับสมาชิกในครอบครัวก็ดีขึ้นตามไปด้วย

“ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด ท่านอดีตนายฯ อบต. ท่านบอกว่า ชอบคุณน้ำดื่มที่ทำให้แม่เขาสดชื่น อายุ 80 ปีแล้ว ลูกขึ้นตี 3 ถางหญ้า ปลูกผัก มีรายได้จากการขายผัก เขาบอกว่าถ้าพวกเขาไม่มาทำกิจกรรม ยายคงไปแล้ว” ป้าตี๋มยกยกตัวอย่าง

โดยพี่ดาเล่าเสริมถึงความมีชีวิตชีวาของผู้สูงอายุว่า เวลาทำกิจกรรมเราขอรับสมัครคนจัดปิ่นโตฟรี คุณยายทั้งหลายขึ้นอาสามาช่วย ขอให้มีการพาไปเท่านั้น ไม่มีค่าปิ่นโตให้ก็ไม่มีไร เข้ามาแต่งตัวสวย ๆ นั่งรอกันแล้วมาถึงก็ถ่ายรูปโพสต์เฟสบุ๊กทันที

การมาร่วมทำกิจกรรมที่ รพ.สต. ทำให้ได้รับการดูแลเรื่องสุขภาพไปพร้อม ๆ กัน ประกอบกับทาง รพ.สต. ได้เก็บข้อมูลด้านสุขภาพของคนในชุมชน จึงพบว่า มีผู้ป่วยความดันสูง และเบาหวานค่อนข้างมาก จนนำมาสู่การวิเคราะห์หาสาเหตุร่วมกัน จึงได้ข้อสรุปว่า เป็นเพราะอาหารที่บริโภคอุดมไปด้วยรสชาติ หวาน มัน เค็ม จนนำไปสู่การส่งเสริมการปลูกผักพื้นบ้าน ผักปลอดสารเคมี และพืชสมุนไพร เพื่อบริโภคหรือรักษาสุขภาพในครัวเรือน ครั้นปู่ย่า ตายาย ปลูกผักแล้วมีศัตรูพืชรบกวน ก็ได้รับการเติมเต็มความรู้เรื่องการทำสารสกัดจากธรรมชาติเพื่อไล่แมลง หรือใครมีความรู้

ครั้นปู่ย่า ตายาย ปลูกผักแล้วมีศัตรูพืชรบกวน ก็ได้รับการเติมเต็มความรู้เรื่องการทำสารสกัดจากธรรมชาติเพื่อไล่แมลง หรือใครมีความรู้เรื่องใด มีเมล็ดพันธุ์ผักพื้นบ้านชนิดใด หรือหากใครมีความรู้เรื่องแพยกัยพื้นบ้านก็นำมา แลกเปลี่ยนกัน ความรู้ของชุมชนจึงหมุนเวียนเปลี่ยนถ่ายระหว่างกันอย่างไม่หวง

เรื่องใด มีเมล็ดพันธุ์ผักพื้นบ้านชนิดใด หรือมีความรู้เรื่องแพยกัยพื้นบ้านก็นำมาแลกเปลี่ยนกัน ความรู้ของชุมชนจึงหมุนเวียนเปลี่ยนถ่ายระหว่างกันอย่างไม่หวง โดยมีทีมงานแกนนำชุมชน อสม. และเจ้าหน้าที่ รพ.สต. เป็นฝ่ายสนับสนุนด้านวิชาการ

สำหรับการบริหารจัดการกิจกรรมในกลุ่มผู้สูงอายุ มีคณะกรรมการที่เป็นผู้สูงอายุ 11 คน ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน 2 คน และกรรมการที่เป็นตัวแทนของแต่ละหมู่บ้าน หมู่ละ 1 คน และมีที่ปรึกษา เช่น นายก อบต. กรรมการโรงเรียนเกษียณวัย กรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ มีการประชุมร่วมกันเป็นประจำทุกวันที่ 1 ของเดือน ซึ่งส่วนใหญ่เนื้อหาของการประชุมจะเป็นการติดตามสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงของผู้สูงอายุในตำบล ทั้งเรื่องความเป็นอยู่ ความเจ็บป่วย หรือเสียชีวิต การนัดหมายเยี่ยมเยียนสมาชิก หรือการวางแผนกิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะกิจกรรมที่มักจะมีหน่วยงานเชิญให้ไปร่วมแสดงต่าง ๆ

“ถ้ามีกิจกรรมต้องไปร่วมจะใช้เวทีพูดคุยกัน เช่น ชุดการแสดงนี้ต้องการ 10 คนนะ มีใครสมัครใจไปบ้าง ก็นัดฝึกซ้อมกัน แล้วเราจะมีแผนกตัดเสื้อผ้า เย็บเสื้อผ้าไม่ต้องไปจ้าง หรือว่าถ้ามีปัญหาของหมู่บ้าน ตัวแทนก็จะมาบอก” พ่อสัมฤทธิ์ เล่า

ปิ่นโตสร้างสุข

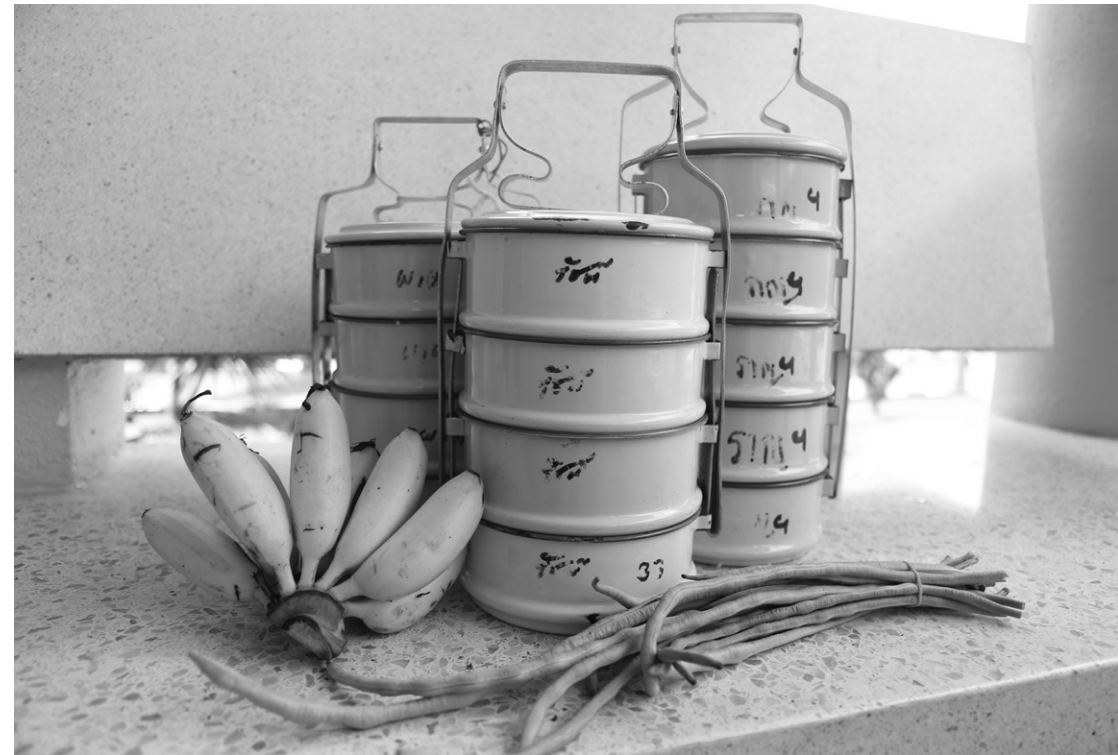
เมื่อรัชนี้ ณ นคร ได้รับรางวัล อสม.ดีเด่นระดับประเทศ ทำให้พื้นที่ตำบลโคกเจริญกลายเป็นแหล่งศึกษาดูงาน ของคนต่างถิ่น ที่มองเห็นโอกาสของการที่มีคนจำนวนมากเข้ามาในชุมชน จึงคิดวิธีการกระจายรายได้ ไม่ให้รายรับในการจัดทำอาหารกระจุกอยู่ที่คนไม่กี่ราย โดยให้สมาชิกในชุมชนแต่ละครัวเรือนที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการ ทำปิ่นโตอาหารพื้นบ้าน เพื่อรับรองแขก 1 ครัวเรือน 1 ปิ่นโต สำหรับแขก 2 คน ราคาถาดละ 150 บาท เน้นใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น ใช้ข้าวกล้อง ผักข้างบ้าน อาหารเน้นปลา ลดรสหวาน มัน เค็ม ให้ดีต่อสุขภาพ ซึ่งผู้ที่สนใจทำอาหารปิ่นโตส่วนใหญ่อล้วนเป็นย่าๆ ยายๆ ในแต่ละครอบครัวนั่นเอง

“เงิน 150 บาท อาจจะเป็นเงินไม่เยอะ แต่เป็นความภูมิใจที่ได้ทำของอร่อยๆ ให้คนอื่นกิน ทั้งยังเป็นการแบ่งปันผู้อื่น วงกับข้าวที่มีกับข้าวเป็นร้อยชนิด คนเลือกไม่ถูกเลยว่ากินอะไรบ้าง” พี่ดา เล่าพร้อมเสริมว่า เคยมีคนคิดว่า เราแกงหม้อหนึ่งแล้วตักใส่ปิ่นโตแต่ละถาด แต่ไม่ใช่ ปิ่นโตของใครก็ใช้กับข้าวบ้านคนนั้น เวลาเปิดกินด้วยกัน แกงพริกเหมือนกันแต่รสชาติต่างกัน

การทำปิ่นโตอาหารของที่นี่จึงกลายเป็นกิจกรรมสร้างรายได้เสริมให้แก่ผู้สูงอายุ และกลายเป็นเอกลักษณ์ที่ทำให้แขกไปใครมารู้สึกถึงและประทับใจ ทั้งยังเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนอย่างทั่วถ้วน ยกเว้นกรณีถ้าแขกที่มาเป็นมุสลิม ก็ต้องให้สมาชิกที่เป็นมุสลิมในหมู่ 6 เป็นผู้รับผิดชอบ เพื่อจะได้ปรุงอาหารได้ถูกต้องตามหลักศาสนา

ปิ่นโตอาหารยังเป็นกลยุทธ์สำคัญที่ทำให้ทีมงาน รพ.สต. และ อสม. ได้ประเมินพฤติกรรมกรรมการบริโภคของชาวบ้าน เพื่อนำไปสู่การปรับพฤติกรรมลด หวาน มัน เค็ม ซึ่งเป็นสาเหตุของโรค NDC ไปในตัว ซึ่งพอสัมฤทธิ์ ยืนยันได้ว่า มาตรการนี้ส่งผลให้ตนเองปรับพฤติกรรมลดการบริโภคอาหารรสจัด ลดการดื่มน้ำหวานลงได้

การทำปิ่นโตอาหารของที่นี่จึงกลายเป็นกิจกรรมสร้างรายได้เสริมให้แก่ผู้สูงอายุ และกลายเป็นเอกลักษณ์ที่ทำให้แขกไปใครมารู้สึกถึงและประทับใจ ทั้งยังเป็นการกระจายรายได้สู่ชุมชนอย่างทั่วถ้วน

ธรรมนูญสุขภาพฉบับบ้านโคกเจริญ

เมื่อสมาชิกส่วนใหญ่ของชุมชนเห็นผลดีของการบริโภคที่ลดหวาน มัน เค็ม จึงสนับสนุนให้ทำเป็นข้อตกลงร่วม โดยจัดทำเป็นธรรมนูญสุขภาพของตำบล ที่มีข้อกำหนด เช่น งานเลี้ยงปลอดน้ำอัดลม ปลอดโฟม ปลอดกาแฟ ใช้ปิ่นโตใส่อาหาร เป็นต้น ซึ่งเนื้อหาในธรรมนูญสุขภาพนี้เป็นส่วนหนึ่งของร่างธรรมนูญตำบลที่ทีมงานขับเคลื่อนพังงาแห่งความสุขร่างขึ้น เพื่อนำไปสู่การทำประชาพิจารณ์ ก่อนจะประกาศใช้ในลำดับต่อไป

การขับเคลื่อนงานด้านผู้สูงอายุได้ดำเนินงานคู่ขนานไปกับกิจกรรมอื่น ๆ ของชุมชน โดยมีทีมงานของ รพ.สต.เป็นพี่เลี้ยง คอยสนับสนุนทั้งการคัดสรรกิจกรรมต่าง ๆ มากกระตุ้นความสนใจให้แก่ผู้สูงอายุที่เบื่อง่าย รวมทั้งแสวงหางบประมาณในการบริหารจัดการ ผ่านการทำโครงการต่าง ๆ รวมทั้งสนับสนุนงานจัดทำเอกสารที่ผู้สูงอายุไม่ถนัด

“ต้องมองกว้าง เพื่อนเขาทำอะไร มีอะไร ปล่อยให้เขาอยู่กันเฉย ๆ ก็เขาเมื่อวันก่อนการกีฬาโทรหาป่าติ่ม เขาไม่รู้ว่ามีป่าติ่มเกษียณแล้ว จะให้ส่งแอโรบิกมวยไทย เขาถามว่ารับไหม ป้าบอกเขาพุงนี้ให้คำตอบ เพราะต้องถามยายก่อน พอมาถาม ยายก็บอกว่าถ้าน้องติ่มลงยาก็ลงด้วย พอรู้ว่าจะเข้าร่วม ทีมงานก็ต้องมาวางแผนเรื่องงบประมาณ ทั้งค่าเดินทาง ค่าที่พัก ค่าอาหาร การซ้อม การคัดเลือกคนที่จะเอาใครไป เพราะคนที่ไปต้องเป็นแกนนำหลักที่สามารถสร้างการมีส่วนร่วมให้กับคนในชุมชนได้แล้ว ยังต้องถ่ายทอดความรู้ให้เพื่อนได้อีกด้วย” ป่าติ่ม เล่ากลยุทธ์การทำงาน

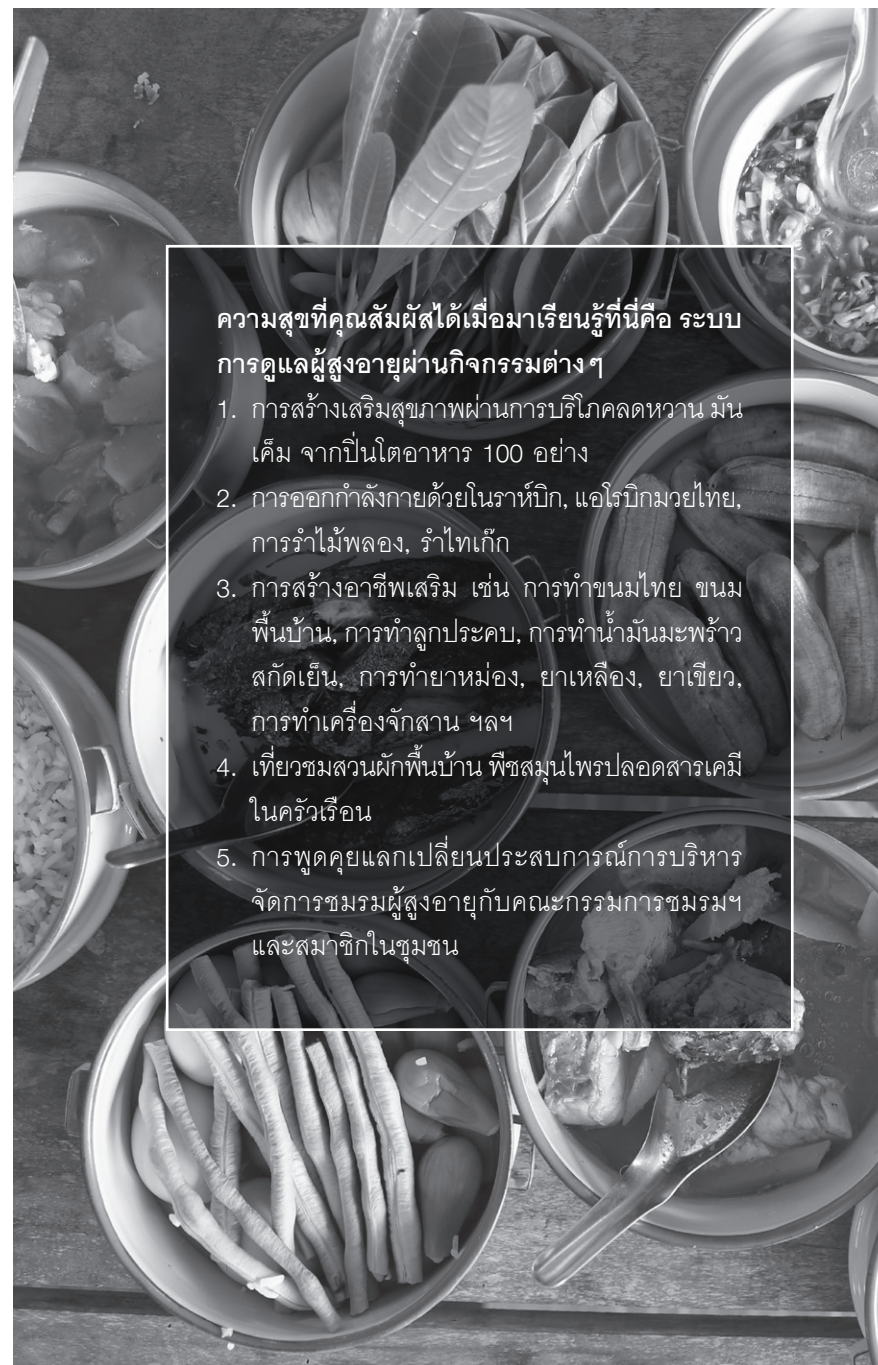
สิ่งที่ทีมงานยังคงห่วงใยผู้สูงอายุคือ เรื่องของการเดินทางที่บางครั้งหากไม่มีลูกหลานมาส่ง ผู้สูงอายุก็จะหมดโอกาสร่วมกิจกรรม หรือหากเดินทางมาเองก็ห่วงใยเรื่องความปลอดภัย จึงได้นำเรื่องนี้หารือกับหน่วยงานในท้องถิ่น ซึ่งในอนาคตอันใกล้นี้ อบต.จะรับที่จัดหารถบริการรับ-ส่งให้ผู้สูงอายุได้เดินทางเข้าร่วมกิจกรรมได้สะดวก และคลายความห่วงใยของลูกหลาน

การได้เข้าร่วมกิจกรรม พบปะพูดคุย เรื่องเก่าๆ ได้ถูกเล่าขานใน หมู่เพื่อนวัยเดียวกัน ความรู้ทักษะที่มีได้ถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่ เรื่องใหม่ๆ ได้เรียนรู้ให้เท่าทันต่อยุคสมัยที่เปลี่ยนไป การมีโอกาสอดฝีมือการปรุงอาหารจากพืชผักสวนครัวที่ปลูกเอง ได้ถอดลีลาร้องรำทำเพลงร่วมกัน ระหว่างฝึกซ้อมและออกแสดงตามคำเชิญชวน กิจกรรมนันทนาการภายใต้การ สนับสนุนของเจ้าหน้าที่ รพสต. อสม. และสมาชิกในชุมชนเหล่านี้ ล้วนสร้างสีสันและควมมีชีวิตชีวาให้แก่ผู้สูงอายุ ให้ได้ใช้ชีวิตอย่างมีความสุข รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า และมีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งกาย ใจ จิต สังคม ความสุขที่ก่อเกิดเมื่อแม่ไปให้ลูกหลานรู้สึกได้ ภาพจำที่เคยได้ยินว่า คนแก่ขี้บ่นจนลูกหลานรำคาญ แปรเปลี่ยนเป็นความรู้สึกรัก เคารพ และ เห็นค่า ดังร่มโพธิ์ร่มไทรที่ลูกหลานยินดีจะดูแลรักษาให้อยู่ด้วยกันอย่าง มีความสุขเช่นนี้ตราบนานเท่านาน

ความสุขที่คุณสัมผัสได้เมื่อมาเรียนรู้ที่นี่คือ ระบบ การดูแลผู้สูงอายุผ่านกิจกรรมต่างๆ

1. การสร้างเสริมสุขภาพผ่านการบริโภคลดหวาน มัน เค็ม จากปิ่นโตอาหาร 100 อย่าง
2. การออกกำลังกายด้วยโนราห์บิก, แอโรบิกมวยไทย, การรำไม้พลอง, รำไทเก๊ก
3. การสร้างอาชีพเสริม เช่น การทำขนมไทย ขนมพื้นบ้าน, การทำลูกประคบ, การทำน้ำมันมะพร้าวสกัดเย็น, การทำยาหม่อง, ยาเหลือง, ยาเขียว, การทำเครื่องจักสาน ฯลฯ
4. เทียวชมสวนผักพื้นบ้าน พืชสมุนไพรปลอดสารเคมี ในครัวเรือน
5. การพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์การบริหารจัดการชมรมผู้สูงอายุกับคณะกรรมการชมรมฯ และสมาชิกในชุมชน

การจัดการท่องเที่ยวที่เกาะยาวน้อย

“เกาะยาวน้อย” ชุมชนท่าเลทองระหว่าง 3 จังหวัดท่องเที่ยว พังงา ภูเก็ต กระบี่ ทำให้ชื่อของเกาะยาวน้อยได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวจำนวนมาก แต่ชื่อนี้ในอดีตเมื่อปี พ.ศ. 2538 ไม่ได้ถูกเอ่ยขึ้นในฐานะแหล่งท่องเที่ยวที่มีธรรมชาติและวิถีชีวิตที่เรียบง่าย แต่เป็นเพราะตำนานการต่อสู้ของกลุ่มประมงพื้นบ้านที่กลายเป็นต้นแบบของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของอ่าวพังงา ให้พื้นที่อื่นๆ ได้เรียนรู้และปรับใช้ในการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่นของตนเอง

เกาะยาวน้อย ตั้งอยู่ในพื้นที่อำเภอเกาะยาว มีประชากรประมาณ 12,000 คน ในพื้นที่ประกอบด้วย 2 เกาะ คือ เกาะยาวใหญ่และเกาะยาวน้อย ทิศตะวันออกติดจังหวัดกระบี่ ทิศเหนือติดจังหวัดกระบี่และพังงา ทิศตะวันตกติดจังหวัดพังงาและภูเก็ต ทิศใต้ติดทะเลอันดามัน มีพื้นที่ 46.46 ตร.กม. ส่วนประชากรของตำบลเกาะยาวน้อยมีประมาณ 5,000 คน นับถือศาสนาอิสลาม 99 เปอร์เซ็นต์ ที่เหลือคือประชากรแฝง คือ เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานราชการที่เข้ามาทำงานในพื้นที่ซึ่งนับถือศาสนาพุทธ ตำบลเกาะยาวน้อยแบ่งการปกครองออกเป็น 2 ท้องถิ่น คือ องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะยาวน้อย (อบต.) กับเทศบาลตำบลเกาะยาวน้อย อาชีพหลักของคนที่นี่คือ เกษตรกรรม เช่น ทำสวน ประมง รับจ้าง และให้บริการด้านการท่องเที่ยว

สร้างทางเลือก...สร้างอาชีพ

จุดเด่นที่ทำให้เกาะยาวน้อยยังมีทรัพยากรธรรมชาติที่สวยงาม และการดำเนินชีวิตแบบเรียบง่ายเช่นนี้ เกิดขึ้นจากกลุ่มแกนนำในพื้นที่คือ บัญญัติ ศรีสมุทร กำนันตำบลเกาะยาวน้อย วิวัฒน์ อุปมา รองนายก อบต. เกาะยาวน้อย ดุสิต แกงข้าวเรียบ ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 7 ตำบลเกาะยาวน้อย

จรรยา ไม้แก้ว ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 2 นกตล ภิญโญ ผู้อำนวยการกองช่าง อบต. เกาะยาวน้อย และวรวิทย์ แดงนุ้ย ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 5 ที่ผสานรวม อาชีพดั้งเดิมของชุมชนคือ การทำสวน ทำประมง กับอาชีพใหม่เรื่อง การให้บริการด้านการท่องเที่ยวได้อย่างลงตัว

ในอดีตคนเกาะยาวน้อยมีอาชีพหลักอาชีพเดียว ไม่ทำประมง ก็ทำสวน แต่เมื่อกระแสการท่องเที่ยวได้รับความนิยม คนในชุมชนเริ่มปรับตัว เช่น หมู่ 4 มีท่าเรือ อาชีพในอดีตคือทำประมงกับสวนยาง เมื่อมีกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว เกิดขึ้น คนบ้านนี้ก็เข้ามาทำงานด้านท่องเที่ยวชุมชนเพิ่มขึ้น ส่วนในโซนพื้นที่ หมู่ 1 หมู่ 2 หมู่ 3 หมู่ 6 และหมู่ 7 สภาพพื้นที่เป็นทุ่งนาและสวนยาง จึงไม่ค่อยมีคนทำอาชีพด้านการท่องเที่ยวมากนัก ทีมงานเห็นร่วมกันว่า การที่คน เกาะยาวน้อยจะอยู่รอดได้ในสถานการณ์เศรษฐกิจที่ผันผวน ทุกคนต้องไม่ ยึดติดกับอาชีพเดิม ต้องปรับตัวเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงให้ได้ ซึ่งขณะนี้ ทีมงานกำลังหาแนวทางพัฒนาความเชื่อมโยงระหว่างฐานทรัพยากรและฐาน อาชีพให้สอดคล้องกัน นั่นคือ ทำอย่างไรให้คนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม หรือประมง มีรายได้จากการท่องเที่ยวด้วย...

ดังนั้นสิ่งที่ทีมงานกำลังดำเนินการอยู่ในปัจจุบันคือ การส่งเสริมให้ ชาวบ้านปลูกผักอินทรีย์ ปลูกข้าวอินทรีย์ เพื่อจำหน่ายให้โรงแรม รีสอร์ท และ สถานประกอบการต่าง ๆ รวมทั้งมีแผนสร้างแลนด์มาร์คใหม่ขึ้นในพื้นที่ เช่น หอชมควายกลางทุ่งนา เพื่อเชื่อมโยงสู่อาชีพดั้งเดิมของชุมชน และของดีของ ชุมชนที่จะพัฒนาเป็นของฝากของที่ระลึก เป็นต้น

“นาที่นี่จะไม่เหมือนที่อื่น เพราะติดทะเล เวลान้ำขึ้นจะไหลเข้าไปในนา ข้าวที่นี่จึงมีรสไอโอดีน รสชาติอร่อย ทำนาเสร็จข้าวยังไม่ออกรวง ก็มีคนจอง หมดแล้ว จึงคิดนำเรื่องข้าวไอโอดีนมาเป็นจุดขาย ซึ่งขณะนี้กำลังประสานกับ กรมชลประทานให้มาช่วยจัดการเรื่องระบบน้ำ เพื่อให้คนในชุมชนทำนาได้ ปีละสองครั้ง เพราะข้าวที่นี่มีราคาดีมาก ปลูกได้หลายพันธุ์ ทั้งหอมมะลิ 105 ปทุมธานี 1 หอมสุพรรณ ไช้เบอริ์ ทับทิมสยาม” กำนันบัญญัติ เล่า

นอกจากข้าวรสชาติดี มีไอโอดีนเป็นของดีที่ผู้คน แยกกันซื้อแล้ว ในพื้นที่ยังมีของดีอื่น ๆ อีก เช่น หมู่ 1 มีอาหารและขนมพื้นบ้าน หมู่ 2 ขนมพื้นบ้าน หมู่ 3 ทำนาข้าวไอโอดีน หมู่ 4 ผ่าบาติก หมู่ 5 มีกระชังปลา หมู่ 6 ทำประมงและเลี้ยงปลาในบ่อดิน เลี้ยงปลิง หมู่ 7 มีกะปิ ปลาแดดเดียว และยังมีกิจกรรมที่ทำร่วมกับหมู่ 3 คือ การทำข้าวเม่า สิ่งเหล่านี้เป็นทุนของพื้นที่ที่สามารถ ออกแบบสร้างสรรค์ให้เป็นเสน่ห์ของการท่องเที่ยวชุมชน ได้ในอนาคต

ย้อนรอยประวัติศาสตร์ “เกาะยวน้อย”

นอกจากทุนด้านทรัพยากรธรรมชาติแล้ว เกาะยวน้อยยังมี **“ทุนมนุษย์”** ที่เป็นฐานการพัฒนาที่สำคัญของชุมชน โดยก่อนเกิด พ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชน ที่นี้เคยมีความขัดแย้งเรื่องการทำประมงผิดกฎหมาย การใช้เครื่องมือการประมงแบบทำลายล้าง เช่น อวนรุน อวนลาก ระเบิดปลา ยาเบื่อเมา ทำลายทั้งสัตว์น้ำ ปะการัง หญ้าทะเล ซึ่งเป็นแหล่งหากินของสัตว์น้ำหายาก เช่น เต่าทะเล โลมา พะยูน และสร้างผลกระทบต่อชุมชน และชาวประมงที่หากินบริเวณชายฝั่ง เพราะสัตว์น้ำที่คนในชุมชนเคยใช้หาอยู่หากินหายไป กระทั่งองค์กรพัฒนาเอกชนหลายแห่ง อาทิ โครงการ CHARM มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคมได้เข้ามาส่งเสริมการจัดทำแผนยุทธศาสตร์การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม นำแกนนำผู้ขัดแย้งทั้งสองฝ่ายมาทำแผนร่วมกัน จนเกิด **“ชมรมประมงพื้นบ้านเกาะยวน้อย”** ในปี พ.ศ. 2537 เพื่อร่วมกันปราบปรามการทำประมงผิดกฎหมาย และส่งเสริมการทำประมงขนาดเล็ก รวมทั้งมีกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ จนเกิดเป็น **“ชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เกาะยวน้อย”** ที่มีชื่อเสียง

“กลุ่มหนึ่งอนุรักษ์แบบชาวสุุด อีกกลุ่มอนุรักษ์แต่ก็นำมาใช้ด้วย โดยวิธีการนำมาใช้อาจจะผิดกฎหมายบ้าง เลยเกิดการขัดแย้งกัน พอได้มาทำแผนร่วมกันก็กลายเป็นทีมเดียวกัน จนต่อมาเกิดสภาที่ปรึกษาพัฒนาการตำบลเกาะยวน้อย ประมาณปี พ.ศ. 2548” กำนันบัญญัติ เล่า

ระยะแรกของการทำงานของชมรมประมงพื้นบ้านตำบลเกาะยวน้อย เน้นการทำงานด้านสิ่งแวดล้อม ต่อมาเมื่อปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อมคลี่คลายลง และเกิดสภาที่ปรึกษาพัฒนาการตำบลเกาะยวน้อย การทำงานจึงขยายประเด็นจากการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง สู่การจัดการระบบนิเวศเกาะยวน้อย ทั้งระบบ มีการจัดโซนนิ่งพื้นที่ใช้สอย และการรักษาป่าต้นน้ำ

ถ้าความเจริญทำให้สภาพพื้นที่เสียหาย สภาพสังคมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนเปลี่ยนไปหมด บ้านไม่เป็นบ้าน ชุมชนไม่เป็นชุมชน มีแต่ผลประโยชน์ ก็ขออยู่แบบนี้ดีกว่า ความสุขไม่ได้อยู่ที่เงินอย่างเดียว แต่อยู่ที่ความเกื้อกูลกัน ความเป็นญาติ เป็นพี่เป็นน้องกันมากกว่า

กระทั่งปี พ.ศ. 2553 พ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชนประกาศใช้ จึงมีการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลเกาะยวน้อย ซึ่งเป็นการทำงานร่วมกันของเทศบาล อบต. ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และสมาชิกเทศบาล

ทิมงาน เล่าว่า การก่อเกิดของสภาองค์กรชุมชน ทำให้เรามีเวทีกลาง ได้พบปะพูดคุยกัน ทุกเรื่องทุกปัญหาเราเอามาคุยกันหมด เช่น ปัญหาขยะจะมีวิธีการจัดการอย่างไร เคยพากันไปดูงานทั้งเกาะสมุย เกาะช้าง ดูแล้วคิดว่าไม่น่าจะใช้ เลยชวนกันคิดต่อว่ารูปแบบการจัดการขยะของเกาะยวน้อยควรเป็นแบบไหนที่เหมาะสมกับพื้นที่ของเราจริง ๆ หรือการมีเฟอร์รี่เข้ามา สิ่งที่มาคือรถขึ้นมาเต็มเกาะ เราไม่อยากเห็นบ้านเราเป็นอย่างนั้น เลยมานั่งคุยกันว่า ถ้าความเจริญทำให้สภาพพื้นที่เสียหาย สภาพสังคม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนเปลี่ยนไปหมด บ้านไม่เป็นบ้าน ชุมชนไม่เป็นชุมชน มีแต่ผลประโยชน์ ก็ขออยู่แบบนี้ดีกว่า ความสุขไม่ได้อยู่ที่เงินอย่างเดียว แต่อยู่ที่ความเกื้อกูลกัน ความเป็นญาติ เป็นพี่เป็นน้องกันมากกว่า

ดังนั้น หลังจากไปศึกษาดูงานแต่ละครั้ง ทิมงานจะนำประสบการณ์ความรู้ทั้งหมดมาถ่ายทอดให้เพื่อนสมาชิกในชุมชนรับรู้ด้วย เพื่อตระหนักถึงปัญหาและผลกระทบของการพัฒนาเศรษฐกิจ จนนำไปสู่การสร้างกติการ่วมของชุมชน เช่น ข้อบัญญัติของตำบล และปัจจุบันอยู่ระหว่างการร่างธรรมนูญตำบล

กลยุทธ์สำคัญในการทำงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลเกาะยาวน้อยคือ การประชุมสภาฯ ที่จัดขึ้นทุกวันที่ 15 ของเดือน ใช้วิธีหมุนเวียนสัญจรไปจัดในพื้นที่ต่างๆ เช่น โรงเรียน อบต. แล้วแต่ว่าคณะทำงานจะตกลงกัน ซึ่งส่วนใหญ่มักเลือกจัดประชุมในพื้นที่ที่กำลังประสบปัญหาที่ต้องการแก้ไขร่วมกัน หลังประชุมเสร็จมีกิจกรรม Big cleaning day เพื่อทำความสะอาดและพัฒนาสิ่งแวดล้อมในบริเวณนั้นควบคู่กันไป เหตุผลที่เลือกจัดในพื้นที่ ทีมงานบอกว่า ถ้าจัดประชุมที่เทศบาล หรือ อบต. คนที่จะเข้าร่วมประชุมก็คือ ผู้นำเพียงกลุ่มเดียว

“ตัวอย่างเช่น หมู่ที่ 6 มีบุคคลภายนอกจะเข้ามาตั้งบ่อน เลยนัดประชุมในพื้นที่ ก่อนจัดประชุมก็ออกอุบายให้ทีมงานและชาวบ้านจัด Big cleaning day ก่อนเพื่อให้ทุกคนเห็นสภาพพื้นที่โดยรอบว่า หมู่บ้านนี้ควรจะมีบ่อนใหม่” ดุษฎี เล่า

ใจยกใหม่ ใจยกใหญ่ที่หนักอก

แม้การแก้ปัญหาต่างๆ จะผ่านไปด้วยดี เช่น การจัดการขยะ ที่มี การคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง โดยนำบางส่วนไปรีไซเคิล นำขยะเปียกมาทำปุ๋ย หรือการจัดการด้านการท่องเที่ยว ที่มีข้อตกลงเรื่องการจัดโซนนิ่ง คือ โซนท่องเที่ยวและโซนชุมชน ที่จำกัดเรื่องการจัดจำหน่ายสุรา สถานบันเทิง และการเข้มงวดเรื่องการแต่งกายของนักท่องเที่ยวที่ต้องมีติดสอดคล้องกับวิถีชุมชนมุสลิม หรือการจัดการทรัพยากรชายฝั่งที่เน้นการทำประมงพื้นบ้าน ที่ไม่ทำลายระบบนิเวศ ซึ่งเป็นข้อตกลงร่วมของทั้ง 3 จังหวัด คือ ภูเก็ต กระบี่ พังงา แต่ก็มีปัญหาบางระดับที่ทีมงานยอมรับว่า อาจจะไม่เกินความสามารถของพื้นที่ที่จะจัดการได้ เช่น นโยบายพัฒนาที่มาจากส่วนกลางที่ส่งผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายของคนเกาะยาวน้อย เช่น การมีเรือเฟอร์รี่ เป็นต้น แม้ปัจจุบันภาคประชาชนในพื้นที่จะพยายามทำประชาคมในหมู่บ้าน นำมติของชาวบ้านไปสู่ แต่ก็ไม่มั่นใจ

ว่าจะต้านทานได้เพียงใด เราไม่ได้กีดกันหรือขัดขวางความเจริญ แต่เพราะเห็นบทเรียนจากเกาะยาวใหญ่ที่อยู่ใกล้เคียง และพิจารณาแล้วว่า เป็นสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ ซึ่งมีระยะทางถนนใช้สัญจรรอบเกาะไม่เกิน 14 กิโลเมตร ถนนแคบพอให้รถยนต์ผ่านได้ แต่กระนั้นคนเกาะยาวน้อยก็ยังนิยมเดินทางด้วยรถจักรยานยนต์เป็นส่วนใหญ่ ส่วนรถยนต์ที่มีไม่ได้นำมาใช้ในเกาะ แต่จอดฝากไว้บนแผ่นดินใหญ่ เพราะถ้าคนเกาะยาวน้อยนำรถยนต์มาใช้ในพื้นที่เกาะ คงไม่มีถนนว่างพอ

“ตอนนี้ชุมชนมีเรือเฟอร์รี่ขนาดเล็กอยู่แล้ว ทำให้คนในชุมชนมองเห็นแล้วว่ามีปัญหาเรื่องรถจากข้างนอกเข้ามามากขึ้น เพราะถนนมันแคบ เกิดอุบัติเหตุบ่อยขึ้น เมื่อก่อนคนแก่ขับรถแบบสบายๆ แต่ตอนนี้ขับไม่ได้แล้ว แถมขยะก็เพิ่มขึ้น เพราะนักท่องเที่ยวบางคนก็เอารถเข้ามาเองก็ไม่ได้พักที่รีสอร์ท แต่กางเตนท์ที่ชายหาดแล้วทิ้งขยะเอาไว้” ดุษฎี กล่าว

ถ้ามีเรือเฟอร์รี่ขนาดรถยนต์เข้ามา การควบคุมเรื่องการเดินทางภายในเกาะจะยากขึ้น รถอาจติดไปทั้งเกาะ ลำพังทุกวันนี้มีรถขึ้นลงประมาณ 20 คัน แต่ช่วงเย็นหรือหัวค่ำบริเวณหน้าตลาดก็เกิดสภาวะรถติดให้เห็นแล้ว แต่ที่สำคัญคือหากนักท่องเที่ยวนำรถยนต์เข้ามา เรือ รถ ที่เป็นของวิสาหกิจชุมชนก็อยู่ไม่ได้ คนในชุมชนก็อยู่ไม่ได้

การต่อสู้เรื่องเรือเฟอร์รี่จึงเป็นปัญหาใหญ่ของคนเกาะยาวน้อย เพราะต้องต่อสู้กับรัฐ นอกจากนี้ยังมีปัญหาร่วมที่คนอำเภอเกาะยาวกำลังจับตามอง คือ การทวงคืนเกาะ สืบเนื่องจากระยะหลังเกาะเล็กเกาะน้อยหลายเกาะของอำเภอเกาะยาวเริ่มหายไปจากแผนที่

ความพยายามทำงานเพื่อถนอมรักษาความสุขสงบในพื้นที่ ต้องอาศัยความเป็นหนึ่งเดียวกันของคนในชุมชนและทีมงาน ซึ่ง “หัวใจ” ที่ใช้หลอมรวมคนเกาะยาวคือ การพูดคุยกัน เป็นประจำสม่ำเสมอ

“ตอนเราเป็นนักเรียน เรียนเรื่องเกาะ อำเภอเกาะยาวประกอบด้วย 40 เกาะ เราก็ท่องจำกันมา ตอนนี่เหลือไม่ถึง 30 เกาะ ส่วนเกาะที่หายไป ก็ไปอยู่ในเขตจังหวัดกระบี่หรือพังงา” ดุษฎี กล่าว

ทีมงานจึงใช้กระบวนการการสืบค้นข้อมูลจากอดีตมายืนยันความเป็นเจ้าของเกาะเล็กเกาะน้อยเหล่านั้น เสนอเรื่องราวเรียนผ่านหน่วยงานระดับจังหวัด ซึ่งขณะนี้อยู่ในระหว่างรอคำตอบการหารือระหว่างจังหวัดพังงาและกระบี่

บททดสอบที่หมุ่นเวียนมาให้ชุมชนตั้งรับปรับตัวมีเข้ามาตลอดเวลา อย่างไรก็ตามเมื่อเริ่มมีกิจกรรมด้านการท่องเที่ยวในพื้นที่ของผู้ประกอบการรายใหญ่ที่มีอยู่ประมาณ 10 เปอร์เซ็นต์ จะมีการตกลงร่วมเรื่องการจัดการกับชุมชน เช่น เรื่องการจ้างงาน ที่ต้องจ้างงานคนตำบลเกาะยำน้อยอย่างน้อย 80 เปอร์เซ็นต์ของแรงงานทั้งหมดในสถานประกอบการ การใช้รถ เรือ ก็ต้องเป็นของวิสาหกิจชุมชนของคนท้องถิ่นเท่านั้น ซึ่งแรกๆ ก็ไปตามข้อตกลงแต่นานวันก็เริ่มหย่อนยาน จนต้องจัดระเบียบเป็นคราวๆ ซึ่งก็ยังโชคดีที่ผู้ประกอบการมากกว่า 90 เปอร์เซ็นต์ให้ความร่วมมือ ร่วมทั้งยินดีสนับสนุนกิจกรรมอื่นๆ ของชุมชน

แต่ในปีนี้ เมื่อผู้ประกอบการค้าปลีกรายใหญ่ของประเทศมาเปิดกิจการในพื้นที่ ปัญหาถุงพลาสติกบรรจุสินค้าที่กลายเป็นขยะให้ท้องถิ่นต้องจัดการ รวมถึงการขอความช่วยเหลือสนับสนุนการทำกิจกรรมของชุมชนก็ไม่เคยได้รับการตอบสนองใดๆ สะท้อนความไร้น้ำใจ ความโลภที่เร่งกอบโกยของ

สถานประกอบการ สะกิดเตือนให้ทีมงานต้องเร่งสร้างค่านิยมใหม่ให้กับ
ผู้คนที่ในพื้นที่ในการเลือกรับ เลือกบริโภค เลือกสนับสนุนกิจการที่ควร
สร้างประโยชน์ย้อนคืนสู่ชุมชน

“ขยะปริมาณมหาศาลก็จะยิ่งเพิ่มขึ้น เพราะทุกวันนี้ อบต.เกาะยาวน้อย
มีภาระที่ต้องจัดการขยะประมาณวันละ 5 ตัน ถ้ารวมกับของเทศบาลอีก 1 ตัน
เป็น 6 ตัน” วิภา กล่าว

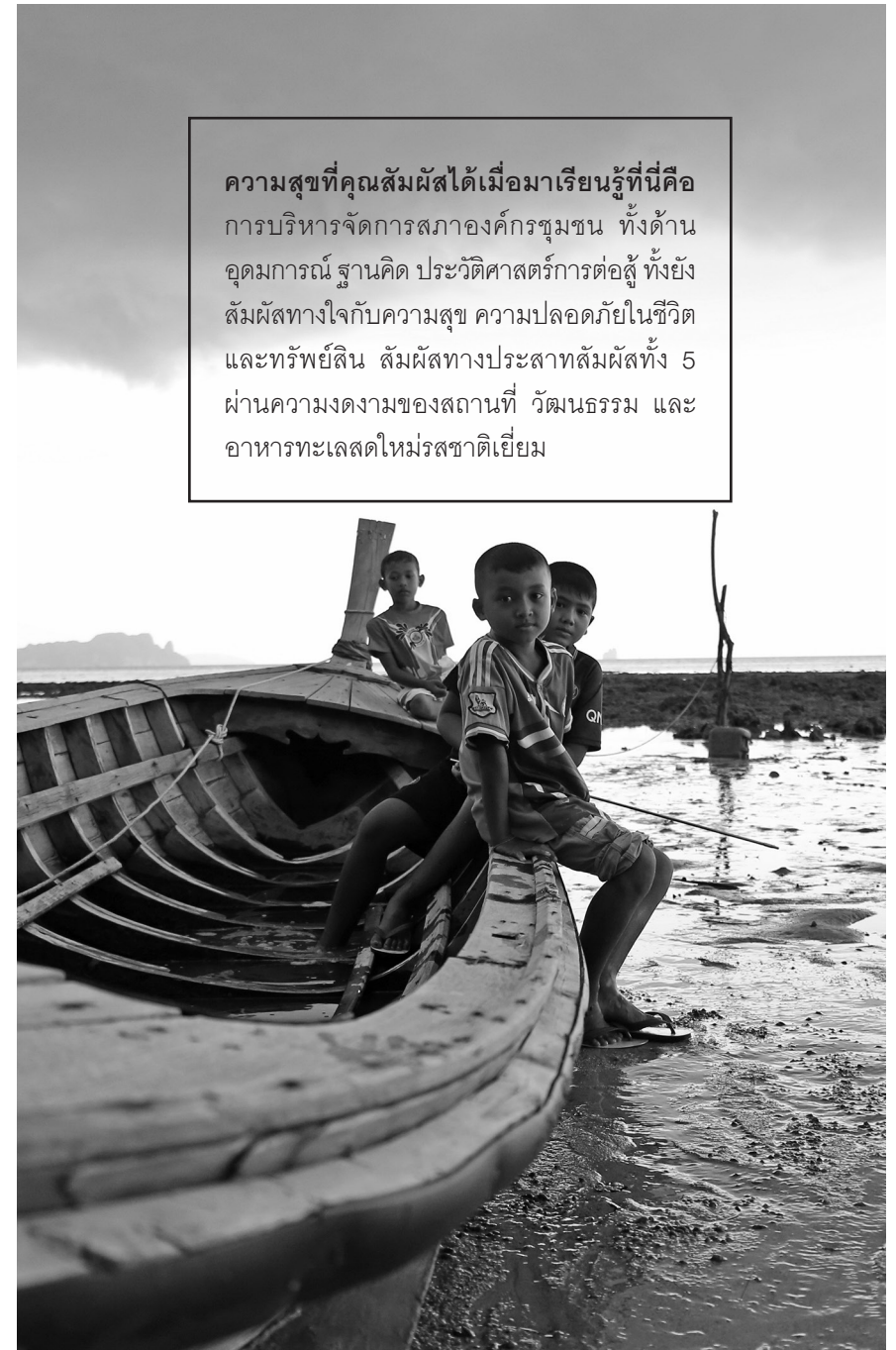
ความพยายามทำงานเพื่อถนอมรักษาความสุขสงบในพื้นที่ ต้อง
อาศัยความเป็นหนึ่งเดียวกันของคนในชุมชนและทีมงาน ซึ่ง “หัวใจ” ที่
ใช้หลอมรวมคนเกาะยาวคือ การพูดคุยกันเป็นประจำสม่ำเสมอ

กำหนดบัญญัติเสริมว่า วงพูดคุยจะมีคนทุกกลุ่มเข้าร่วมด้วย ไม่ว่าจะเป็น
รถ เรือ ชาวสวน ชาวประมง มาประชุมกันที่เป็นร้อยคน คุยกันแบบชาวบ้าน
มีอะไรเกิดขึ้นชาวบ้านก็รู้้อย่างเต็มที่

เช่นเดียวกับการปลูกฝังคนรุ่นใหม่ในท้องถิ่น ที่วันนี้ทีมงานบอกว่า
สำหรับคนรุ่นใหม่ทำงานอยู่ในพื้นที่ มั่นใจว่ามีความเข้าใจ และสามารถ
สืบสานปณิธานให้ร่วมบริหารจัดการชุมชนได้อย่างไม่ขาดตอน เพื่อคงสถานะ
ความเป็นอยู่และวิถีชีวิตแบบคนเกาะยาวน้อยให้ดำรงคงอยู่สืบไป

วิถีชีวิตแบบคนเกาะยาวน้อย การช่วยเหลือเกื้อกูลและเป็นมิตร
ต่อกัน อยู่แบบพี่แบบน้อง ไม่วุ่นวาย ไม่เห็นแก่ตัว ขับรถผ่านทักทายกัน
รู้จักกันทั้งเกาะ จึงเป็นเกราะกำบังให้เกิดความอุ่นใจในชีวิตและทรัพย์สิน
ยืนยันได้จากทุกคนที่นี่สามารถเสียบุญแจ่วไครถมอเตอริไซค์ที่จอดไว้
ได้อย่างสบายใจว่า ไม่หายแน่ อีกทั้งยามมีงานบุญ ก็มีกันไปช่วยงาน
โดยไม่ต้องจ้าง แตกต่างจากภายนอกที่เจ้าภาพต้องจ้างคนอื่นมาช่วยงาน
ภาพที่เห็นจึงยืนยันได้ว่า วิถีแห่งความสุขที่เรียบง่ายเช่นนี้ คุณสามารถ
สัมผัสได้ที่เกาะยาวน้อย จังหวัดพังงา

ความสุขที่คุณสัมผัสได้เมื่อมาเรียนรู้ที่นี่คือ
การบริหารจัดการสภาองค์กรชุมชน ทั้งด้าน
อุดมการณ์ ฐานคิด ประวัติศาสตร์การต่อสู้ ทั้งยัง
สัมผัสทางใจกับความสุข ความปลอดภัยในชีวิต
และทรัพย์สิน สัมผัสทางประสาทสัมผัสทั้ง 5
ผ่านความงดงามของสถานที่ วัฒนธรรม และ
อาหารทะเลสดใหม่รสชาติเยี่ยม

นโยบายไร่รถถังที่ตำบลบางวัน

ตำบลบางวัน อำเภอกระบุรี จังหวัดพังงา มีพื้นที่ 204,900 ไร่ ประกอบด้วย 9 หมู่บ้าน มีประชากร 7,526 คน ประชากร 70 เปอร์เซ็นต์นับถือศาสนาพุทธ ที่เหลือ 30 เปอร์เซ็นต์นับถือศาสนาอิสลาม คนในชุมชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำสวนผลไม้ เช่น เงาะ ทุเรียน ลองกอง มังคุด และทำสวนยางพารา สวนปาล์ม น้ำมัน สวนมะพร้าว มีบางส่วนที่ทำอาชีพประมง รับจ้าง และการท่องเที่ยว

ในอดีตชาวบ้านมีการจัดการขยะตามยถากรรม บ้างก็กองไว้ข้างบ้านทิ้งในสวน หรือเผา สร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่สกปรก รกรุงรัง และเป็นแหล่งเพาะเชื้อโรค โดยเฉพาะเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลาย ที่เป็นสาเหตุของไข้เลือดออก การแพร่ระบาดของไข้เลือดออกในพื้นที่ถูกโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบางวันหยิบยกขึ้นมาหารือกันในที่ประชุมของสภาองค์กรชุมชน ซึ่งเมื่อวิเคราะห์ถึงสาเหตุก็พบว่า เพราะมีขยะเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายในชุมชน อีกทั้ง อบต.มีแนวคิดที่จะส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในชุมชน เนื่องจากพื้นที่ตำบลบางวันตั้งอยู่บนเส้นทางไปแหล่งท่องเที่ยวขึ้นชื่อหลายแห่ง จึงมีขยะทิ้งเกลื่อนกราดอยู่ตามข้างถนนใหญ่ เรื่องการจัดการขยะจึงกลายเป็นวาระเร่งด่วนที่ต้องร่วมกันจัดการ

การจัดการขยะต้นทาง

ทรงวุฒิ อินทสวัสดิ์ นายก อบต.บางวัน บอกว่า นโยบายไร้รถเก็บขยะและถังขยะเป็นของนายกคนเก่า ตนเห็นว่าเป็นแนวคิดที่ดีโดยสานต่อโดยจัดทำเป็นยุทธศาสตร์ตำบลคือ “ตำบลไร้รถถัง” ที่หมายถึงไม่มีรถขยะ ไม่มีถังขยะ

ในฐานะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีหน้าที่ตาม พ.ร.บ.สาธารณสุข ปี พ.ศ. 2535 ที่ระบุให้ท้องถิ่นต้องให้บริการสาธารณะ ดังนั้นบทบาทของท้องถิ่น คือ การสร้างความตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อขยะที่เกิดขึ้นแก่ประชาชนในพื้นที่ สิ่งที่ยกทรงวุฒิทำคือ เดินสายชี้แจงและให้ความรู้แก่ประชาชนเรื่องการคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง

“ประชาชนแต่ละคนเป็นผู้สร้างขยะขึ้นมา คนที่จะแก้ปัญหาได้ดีที่สุดคือผู้สร้างปัญหา จึงใช้วิธีเข้าไปพูดคุยชี้ชวนให้ชาวบ้านเห็นข้อมูล เห็นปัญหาบอกเขาไปตรง ๆ ว่า รถขยะราคา 3 ล้านบาทบาท ถังขยะ 2,000 กว่าใบ ผมซื้อให้ได้ คนเก็บขยะ 4 คนก็จ้างได้ ค่าใช้จ่ายรวมปีหนึ่ง 4-5 ล้าน แต่ถามว่าขยะที่เก็บมาจะเอาไปทิ้งที่ไหน ชวนเขาคิดง่าย ๆ ว่า คน 1 คนทำให้เกิดขยะ 1 กิโลกรัม ประชากรเรามี 7,000 กว่าคน วันหนึ่งตำบลบางวันมีขยะ 7 ตัน ทำอย่างไรขยะจึงจะเหลือน้อยที่สุด”

ด้วยเหตุนี้ อบต.บางวันจึงเดินหน้าให้ความรู้ในการคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง มีกองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม อบต.บางวัน เป็นแม่ข่าย

นนท์ นวลศรี ผู้อำนวยการกองฯ เล่าว่า ได้ทยอยจัดอบรมแกนนำหมู่บ้านละ 50 คนเรื่องการคัดแยกขยะ การจัดการขยะเปียกเพื่อนำมาทำปุ๋ย และได้สนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ในการทำปุ๋ยให้แก่ประชาชนในพื้นที่มาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เหลือเพียงขยะพิษที่ประชาชนไม่สามารถจัดการได้เอง ส่วนใหญ่คือ หลอดไฟ ถ่านไฟฉาย บรรจุภัณฑ์สารเคมี ฯลฯ ซึ่งทาง อบต.ก็ได้จัดให้มีจุดรับขยะพิษตามหมู่บ้านต่าง ๆ เพื่อรวบรวมเก็บแล้วนำส่งให้องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) จัดการต่อไป

การกระตุ้นให้ชาวบ้านมีการคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง เป็นผลงานที่ทำให้ อบต.สามารถประหยัดงบประมาณได้อย่างน้อย 6 ล้านบาท

วิธีการอบรมจะทำเป็นคนต้นแบบของแต่ละหมู่บ้าน รับสมัครครัวเรือนที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการ จัดอบรมกระบวนการคัดแยกขยะว่ามีประเภทและการใช้ประโยชน์จากขยะ เช่น ขยะรีไซเคิลคัดแยกให้ชาวบ้านนำไปขายหรือนำไปแลกของใช้ที่สหกรณ์ศูนย์บาท ส่วนขยะที่ย่อยสลายได้ เช่น เศษอาหารไว้ใช้ทำปุ๋ยหมัก หรือนำไปเลี้ยงสัตว์ ขยะพิษก็มีโครงการขยะพิษแลกไข่ โดยทำตู้รับขยะพิษไว้ที่ศาลาในทุกหมู่บ้าน

กลยุทธ์สร้างเสริมปฏิบัติการ

นอกจากนำวิชาการมาแก้ปัญหาโดยการให้ความรู้อย่างเป็นระบบผ่านการอบรมแกนนำชุมชน กลยุทธ์สำคัญในการทำงานคือ การจัดกิจกรรม Big cleaning day ก่อนการประชุมประจำเดือนของแต่ละหมู่บ้าน ที่กลายเป็นการประชาสัมพันธ์โครงการจัดการขยะได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ในวันดังกล่าว ผู้นำชุมชนต่างร่วมใจกันลงมือลงแรงเก็บขยะ และทำความสะอาดถนน และสาธารณสมบัติของชุมชน สร้างแรงกระเพื่อมให้ประชาชนตั้งใจจัดการขยะให้ดียิ่งขึ้น

การกระตุ้นให้ชาวบ้านคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง เป็นผลงานที่ทำให้ อบต.สามารถประหยัดงบประมาณได้อย่างน้อย 6 ล้านบาท เพราะหากต้องซื้อรถเก็บขยะต้องใช้งบประมาณ 3.5 ล้านบาท ค่าจ้างคนงานจัดเก็บขยะ 4 คนต่อรถขยะ 1 คัน ค่าถังขยะที่แจกตามบ้าน ค่าน้ำมันรถ และค่าทิ้งขยะที่ตอนนี้มีบ่อขยะที่อยู่ใกล้ที่สุด 2 จุดก็ใกล้จะเต็ม ซึ่งการนำขยะไปทิ้งต้องจ่ายค่าทิ้งขยะกิโลกรัมละ 60 สตางค์ ในอนาคตการหาที่ทิ้งขยะจะยิ่งยากขึ้นเรื่อย ๆ

คู่ขนานไปกับการส่งเสริมให้ประชาชนคัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง คือ การกระตุ้นให้ประชาชนลดการสร้างขยะ โดยเฉพาะนโยบาย No Foam โดย อบต.ได้เชิญผู้รู้มาให้ความรู้เกี่ยวกับพิษภัยจากกล่องโฟมแก่ผู้ประกอบการในพื้นที่ และขอความร่วมมือจากร้านค้าในพื้นที่ลดการใช้บรรจุภัณฑ์ที่ทำจากโฟม หันมาใช้วัสดุจากธรรมชาติ รวมทั้งมีการจัดทำ MOU กับหน่วยงานในท้องถิ่นคือ โรงเรียนทั้ง 6 โรงเรียน วัดทั้ง 6 แห่ง มัสยิด 4 แห่ง รพ.สต. 3 แห่ง และร้านค้าทั้งหมดในการงดใช้โฟม

“วิธีการคือ 3R Reuse Reduce Recycle แต่ว่าสุดท้ายตอนนี้สิ่งที่เราพยายามรณรงค์มากที่สุดคือ ลดการใช้ และ No Foam” นายกทรวงวุฒิ กล่าว

นอกจากนี้ ในฐานะหน่วยงานในท้องถิ่น สมาชิกสภา อบต.บางวัน ยังได้ร่วมกันจัดทำข้อบัญญัติท้องถิ่น เพื่อบังคับใช้เป็นกฎหมายของท้องถิ่นซึ่งกำลังอยู่ในระหว่างการร่าง เพื่อนำเข้าสู่สภาตำบลเพื่อลงมติประกาศใช้เป็นธรรมนูญของตำบลต่อไป

ตัวอย่างที่ดีมีให้เห็นที่หมู่ 1

ตัวอย่างรูปธรรมความสำเร็จในการจัดการขยะที่ได้ผลดี คือ หมู่ 1 ที่มี ยงยุทธ โดยดี ประธานสภา อบต.บางวัน เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงใหญ่อยู่ในพื้นที่ ทำการรณรงค์ให้ชาวบ้านร่วมกันจัดการขยะ รักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชนจนได้รับรางวัลบ้านสวยเมืองสุพรรณบุรีประเทศ

“เราเป็นแค่คนตั้งโจทย์ ดึงคนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ชี้ให้เห็นว่าสุดท้ายแล้วคนที่ได้รับประโยชน์คือพวกเขา ส่วนกระบวนการทำงานก็มาจากการร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชน” ยงยุทธ เล่าวิธีทำงาน

แต่การจะสร้างการมีส่วนร่วมจากประชาชนได้นั้น ยงยุทธยอมรับว่า ต้องทำตัวเป็นแบบอย่างให้เห็น แล้วค่อยๆ ชักชวนให้คนร่วมทำ จนทุกวันนี้นับว่าเกินจากเป้าหมายที่ตั้งไว้ในตอนแรกไปไกลมาก เพราะ

ตอนเริ่มต้นหวังเพียงแค่หมู่บ้านสะอาด ปราศจากขยะ แต่ทุกวันนี้หมู่บ้านทั้งสะอาดและสวยงาม เพราะชาวบ้านเห็นถึงคุณค่าของคำว่า บ้านสวย เมืองสุข จึงให้ความร่วมมือในการจัดการขยะ และปรับแต่งภูมิทัศน์ในชุมชน ด้วยการปลูกต้นไม้ ปลูกดอกไม้ในบ้าน ในชุมชน

“การสร้างการมีส่วนร่วมคือ มองที่คณะกรรมการหมู่บ้านก่อน พยายามกระจายความรู้เรื่องที่เราทำ แบบปากต่อปาก และทำให้เขาเห็น เวลาที่มีกิจกรรมอะไรทุกคนก็พร้อมที่จะร่วมมือ แม้แต่การพัฒนาเล็กๆ น้อยๆ ผมบอกว่า ฟรุ้งนี้พัฒนาวันพ่อนะ วันแม่เนะ ทุกคนพร้อมกระตือรือร้นมาก แม้กระทั่งเรื่องอาหารการกินแทบไม่ต้องมีค่าใช้จ่ายเลย เพราะพี่น้องเขาร่วมไม้ร่วมมือทำข้าวหม้อแกงหม้อเอามากินร่วมกัน เรื่องอุปกรณ์ ค่าน้ำมันเครื่องตัดหญ้า ผู้ประกอบการในชุมชนก็หยิบยื่นงบประมาณมาช่วย” ยงยุทธ เล่าถึงบรรยากาศการมีส่วนร่วมของชุมชนที่แม้กระทั่งผู้ประกอบการที่จ้างแรงงานต่างชาติ ก็ให้ความร่วมมือ โดยกำหนดให้ทุกวันที่ 1 ของแต่ละเดือนเป็นวันที่หยุดทำงาน พาแรงงานต่างชาติมาพัฒนาหมู่บ้าน เช่น การตัดหญ้าข้างทาง ทำความสะอาด วัด โรงเรียน ฯลฯ

การเริ่มต้นทำด้วยจิตสำนึกภายในตัว สะท้อนผลลัพธ์ให้หน่วยงานหลายแห่งเห็นผลงานและพร้อมให้การสนับสนุน ดังนั้นเมื่อเห็นว่าสิ่งใดขาดสิ่งไหนต้องเติมเต็มเพื่อกระตุ้น หรือเพิ่มพลังให้แก่ประชาชนในพื้นที่ ประสานสภาฯ และผู้นำในหมู่บ้าน 1 ก็ประสานงานขอความอนุเคราะห์จากหน่วยงานต่างๆ ซึ่งก็ไม่เคยผิดหวัง เพราะได้รับการตอบสนองเป็นอย่างดีเสมอมา

เมื่อนโยบายพร้อม แนวปฏิบัติมี อีกทั้งตัวอย่างที่ดีก็มีให้เห็น ทำให้การลงมือทำเพื่อไปสู่เป้าหมายไร้รถถัง จึงเป็นเรื่องไม่ยากเกิน ก้าวต่อไปของการจัดการขยะในตำบลบางวันที่ประธานยงยุทธได้เสนอกับนายกทรงวุฒิ คือ การขยายผลสู่หมู่บ้านข้างเคียงด้วยยุทธศาสตร์ปิดหลุมขยะในหมู่ 1

“ยุทธศาสตร์ปิดหลุมขยะในหมู่ 1 คือกลยุทธ์ภายใต้การสร้างความตระหนักให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญของการคัดแยกขยะ เมื่อขยะเหลือน้อย หลุมขยะก็จะถูกปิดไปโดยอัตโนมัติ” นายกทรงวุฒิ เล่าถึงท้ายถึงแผนงานที่เป็นเป้าหมายขั้นต่อไป

ความสุขที่คุณสัมผัสได้เมื่อเรียนรู้ที่นี่คือ การจัดการขยะ ตั้งแต่แนวคิดการทำงาน ชุดความรู้เรื่องการค้าแยกขยะ วิธีการสนับสนุนกลุ่มนำร่องจัดการขยะ ภูมิธรรมบ้านสวย เมืองสุขที่ปลอดขยะ และมีภูมิทัศน์ที่งดงาม

เห็นได้ว่า ความสุขของคนพังกา ไม่ได้มาจาก ทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และการมีระบบสวัสดิการที่มีประสิทธิภาพเท่านั้น แต่ยังมาจากเบื้องหลังการทำงานที่แต่ละคนร่วมกันฝ่าฟันอุปสรรค จนก้าวผ่านปัญหาเหล่านั้นมาได้ จนเกิดเป็น “ยุทธศาสตร์พังกาแห่งความสุข” ซึ่งจะเป็นกรอบการทำงานให้คนพังกาสานต่อให้บรรลุเป้าหมายต่อไป ซึ่งบทเรียนการทำงานที่ผ่านมา กำลังจะถูกนำไปใช้ในกิจการเพื่อสังคมในชื่อ “สถาบันการพัฒนาพังกาแห่งความสุข” ที่ไม่เพียงสร้างความยั่งยืนด้านรายได้ผ่านการถ่ายทอดองค์ความรู้ที่สั่งสมมาในรูปแบบการท่องเที่ยวไปพร้อมกับการชื่นชมความงามของธรรมชาติเท่านั้น แต่ผลลัพธ์สำคัญที่มองข้ามไม่ได้คือ กระบวนการจัดทำหลักสูตรนั้นยังเป็นการถอดบทเรียน (KM) ที่จะส่งต่อองค์ความรู้ให้คนรุ่นต่อไปในพื้นที่สานต่อและขยายผลการดำเนินงานให้ยั่งยืนต่อไป

.....

บทที่ 3

“นำร่วม” กระบวนการ
สร้างพึงงาแห่งความสุข

เป็นเวลากว่า 10 ปี ที่คณะทำงานพังกาแห่งความสุข ใช้เวลาเรียนรู้ ปรับตัว ปรับวิธีคิด วิธีทำงาน เปิดใจพร้อมเรียนรู้ จนมีทีมทำงานที่เข้มแข็งที่กำลังจะกลายเป็นต้นแบบ ให้พื้นที่อื่นได้มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในวันนี้ มีผู้อยู่เบื้องหลัง ขบวนการพังกาแห่งความสุขหลายฝ่าย หลายคน หนึ่งในนั้น คือ กองทุนเพื่อการลงทุนทางสังคม (Social Investment Fund: SIF) มูลนิธิชุมชนไทย สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. คณะทำงานการปฏิรูปประเทศไทย สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (LDI) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และโครงการผู้นำแห่งอนาคต สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่ทุ่มเทกำลังคนและงบประมาณร่วมสร้าง “พังกาแห่งความสุข”

ถ้าพังกาแห่งความสุขจะตอบใจกันได้ คนพังกาทุกกลุ่ม ต้องมีส่วนร่วม คนทุกกลุ่มหมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเล คนไร้สัญชาติที่กระบุรี คนที่มีปัญหาเรื่องที่ดิน หรือคนที่ถูกเบียดขับจากการท่องเที่ยว เข้ามามีกระบวนการในการวางแผนของจังหวัด มีสิทธิ์มีเสียงในเรื่องนี้... อะไรที่เขาไม่เห็นด้วยเขาสามารถคัดค้านได้ อะไรที่เขาเห็นว่า จะต้องพัฒนาก็ต้องทำ ไม่ใช่แค่ภาครัฐหรือภาคการท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ทุกคนสามารถส่งเสียงได้ สิ่งเหล่านี้คือกระบวนการทำงานที่นำไปสู่การพัฒนาที่สมดุล และนำไปสู่พังกาแห่งความสุขได้ในที่สุด

เรียนรู้จากการลงมือทำ

ปรีดา คงแป้น กรรมการและเลขานุการ มูลนิธิชุมชนไทย เล่าว่า เป้าหมายการทำงานของมูลนิธิชุมชนไทยคือ การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน สร้างผู้นำเป็นทีม โดยใช้ปัญหาหรือการพัฒนาของพื้นที่เป็นเงื่อนไขสร้างการเรียนรู้ผ่านการลงมือทำ ดังนั้นการลงไปทำงานกับคนพังกา ไม่ได้คาดหวังว่าจะสร้างไม่ตรีคนเดียว แต่ต้องการสร้างทีม

“ถ้าเราสร้างไม่ตรีคนเดียว กระบวนการทำงานของพังกาคงล่มไปแล้วแน่นอนว่า ผู้นำหลักอาจจะมี แต่ต้องดูทีมหรือองค์ประกอบอื่นด้วย”

การทำงานที่ผ่านมาจึงเน้นบทบาทการเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนชุมชน เป็นนักจัดระบบชุมชน นักส่งเสริมกระบวนการชุมชน โดยภาพรวมหวังว่า “ชุมชนต้องเข้มแข็ง” ซึ่งตัวชี้วัดของคำว่าเข้มแข็งคือ ต้องมีทีม มีแผนงาน

ร่วมกัน มีเป้าหมายร่วม มีคนที่มีใจคิดทำเพื่อบ้านของตนเอง หรืออยู่ได้ด้วย การพึ่งตนเอง มีเศรษฐกิจที่ดี มีกองทุน มีธนาคารของชุมชน มีสวัสดิการ ที่ดี หรือมีการออมทรัพย์

สำหรับการทำงานร่วมกับทีมงานพึ่งพาแห่งความสุข เริ่มขึ้นหลัง พิบัติภัยสึนามิในปี พ.ศ. 2547 โดยมูลนิธิฯ ใช้เรื่องการเกิดพิบัติภัยเป็น “เงื่อนไข” ให้ชาวบ้านได้ร่วมคิด ร่วมทำ จนเกิด “ทีมงาน” ที่ต่อมาได้ขยาย การทำงานไปสู่การพัฒนาเรื่องอื่นๆ

นับเวลากว่า 10 ปีหลังเหตุการณ์สึนามิ ที่มูลนิธิฯ ทำงานสนับสนุน เคียงข้างการทำงานของทีมงานมาโดยตลอด จึงได้เห็นพัฒนาการการทำงาน ของทีมที่ได้สร้างความเข้มแข็งของชุมชน อันนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลให้ เกิดขึ้นในพื้นที่ เปิดโอกาสให้คนจังหวัดพังงาได้เป็นผู้เลือกสิ่งที่เหมาะสม กับวิถีชีวิต

“ถ้าพึ่งพาแห่งความสุขจะตอบใจได้ คนพึ่งพาทุกกลุ่มต้องมีส่วนร่วม คนทุกกลุ่มหมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเล คนไร้สัญชาติที่คุระบุรี คนที่มีปัญหา เรื่องที่ดิน หรือคนที่ถูกเบียดขับจากการท่องเที่ยว เข้ามา มีกระบวนการในการ วางแผนของจังหวัด มีสิทธิ์มีเสียงในเรื่องนี้ รวมทั้งกลไกต่างๆ ในจังหวัดที่มี ผู้ว่าราชการจังหวัดนั่งอยู่ หน่วยงานต่างๆ เครือข่ายต่างๆ เช่น เครือข่าย ประชาชน เครือข่ายชาวบ้านจังหวัดพังงาสามารถมีส่วนร่วมได้ อะไรที่เขา ไม่เห็นด้วยเขาสามารถคัดค้านได้ อะไรที่เขาเห็นว่าจะต้องพัฒนาที่ต้องทำ ไม่ใช่แค่ภาคธุรกิจหรือภาคการท่องเที่ยวเท่านั้น แต่ทุกคนสามารถส่งเสียงได้ สิ่งเหล่านี้คือกระบวนการทำงานที่นำไปสู่การพัฒนาที่สมดุล และนำไปสู่พึ่งพา แห่งความสุขได้ในที่สุด”

ปรีดา บอกว่า สิ่งที่ต้องพัฒนาต่อไปในอนาคตคือ การเปิดโอกาสให้ คนรุ่นใหม่เข้ามาสานต่อการทำงาน และสร้างอำนาจในการสื่อสาร และ ที่สำคัญคือกระบวนการเรียนรู้ต้องเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทีมพึ่งพาสอบผ่านเรื่อง การมีส่วนร่วม กระบวนการแก้ปัญหาาร่วมกัน การสร้างการยอมรับในสวน

ราชการ การมีกลไกการทำงานร่วมกับจังหวัด แต่ยังมีโจทย์ท้าทายที่ต้อง ทำให้สำเร็จ เพื่อให้คนพึ่งพาเกิดความสุขจริงๆ คือเรื่องเศรษฐกิจของชุมชน ที่ทำอย่างไรชุมชนจะพึ่งตนเองได้ หากทีมสามารถทำให้คนพึ่งพามีอยู่มีกิน บนฐานทุนของตัวเอง ไม่ว่าจะกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกจะถาโถม เข้ามามากเพียงไร เขาจะสู้ได้ทุกอย่าง

ในท้ายสุด ปรีดาบอกว่า เป้าหมายการจัดตั้งสถาบันการพัฒนาพึ่งพา แห่งความสุขเป็นสิ่งที่น่าสนใจ เพราะจะทำให้มีพื้นที่ที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพราะกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการวิเคราะห์พิจารณาเป็นสิ่งสำคัญ ที่ต้องเกิดขึ้นตลอดเวลาว่า จะมีอะไรเข้ามากระทบพื้นที่ หมู่บ้าน หรือจังหวัด ทำให้เขาสามารถปรับตัวและตั้งรับความเปลี่ยนแปลงได้อย่างทันท่วงที

คนภาคประชาสังคมควรมองรัฐบาลเป็นหุ้นส่วนที่ช่วยกันทำงานเพื่อพัฒนาประเทศ เพราะภาคประชาสังคมเองไม่สามารถพัฒนาจังหวัดได้โดยลำพัง ยังต้องการการสนับสนุนช่วยเหลือ ดังนั้นคนที่ทำงานภาคประชาสังคมต้องเป็นกลาง หมายถึงว่า ต้องรู้สถานการณ์ ยืนหยัดบนความถูกต้องชอบธรรม ทั้งส่วนของประชาชนและภาครัฐ สังคมไทยจึงจะอยู่ได้และอยู่รอด

จุดเริ่มต้นชุมชนจัดการตนเอง

สำหรับผู้อาวุโสสร้างพังงาแห่งความสุขอีกคนหนึ่งคือ **ดร. วณิ ปิ่นประทีป** คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติและเลขาธิการคณะกรรมการสำนักงานปฏิรูป บอกว่า ปี พ.ศ. 2553 คณะทำงานการปฏิรูปประเทศไทยขับเคลื่อนงานเรื่อง **“ชุมชนจัดการตนเอง”** ที่เปิดโอกาสให้แต่ละจังหวัดนำเสนอข้อตกลงของจังหวัด ทำให้มีโอกาสเข้ามาปฏิสัมพันธ์กับคณะทำงานพังงาแห่งความสุข ได้ประสานงานเรื่องการจัดเวทีประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นของคนพังงา จนนำไปสู่การจัดเวทีสมัชชาสุขภาพจังหวัดพังงาที่เป็นเวทีรวมให้คนพังงาได้นำเสนอแนวทางการพัฒนาจังหวัด จนนำไปสู่ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด **“พังงาแห่งความสุข”**

“ต้องชื่นชมคนพังงาที่กล้าประกาศแนวความคิดการพัฒนาจังหวัดพังงาให้เป็นจังหวัดแห่งความสุข เป็นจังหวัดเดียวที่มี road map ชัดเจนว่าจะพัฒนาเมืองไปในเส้นทางนี้ เมื่อภาคประชาชนมั่นคงในวิถีคิด ไม่ว่าผู้ว่าราชการคนไหนมา ก็ต้องรับฟังเสียงประชาชน เพราะเป้าหมายที่คนพังงาอยากเห็นคือ เรื่องคุณภาพชีวิตที่ดีของคนพังงาทั้งจังหวัด ซึ่งไม่ได้ขัดแย้งกับนโยบายการปกครองท้องถิ่นแต่อย่างใด ประกอบกับ

บุคลิกความเป็นผู้นำที่มีความซื่อสัตย์ มีธรรมาภิบาลของแกนนำภาคประชาสังคม ทำให้การทำงานได้รับการยอมรับทั้งจากภาครัฐและภาคธุรกิจในพื้นที่”

จุดแข็งที่ทำให้ภาคประชาสังคมของพังงาได้รับการยอมรับจากทั้งระดับประเทศ และระดับท้องถิ่น คือ เป็นคนมีเหตุมีผล มีบุคลิกไม่นิ่งไม่แข็งเกินไป สามารถทำงานร่วมกับภาครัฐได้ โดยไม่มุ่งโจมตีการทำงานของราชการหรือรัฐบาลเพียงอย่างเดียว ที่สำคัญคือเปิดรับความรู้ใหม่ๆ โดยไม่ปิดกั้นหรือตัดโอกาสตัวเอง เพราะคิดว่าทุกอย่างคือการเรียนรู้ต่อยอดการทำงาน ยืนหยัดปกป้องในสิ่งที่ถูกที่ควร

“คนภาคประชาสังคมควรมองรัฐบาลเป็นหุ้นส่วนที่จะช่วยกันทำงานเพื่อพัฒนาประเทศ เพราะภาคประชาสังคมเองไม่สามารถพัฒนาจังหวัดได้โดยลำพัง ยังต้องการการสนับสนุนช่วยเหลือจากรัฐบาล ดังนั้นคนที่ทำงานภาคประชาสังคมต้องเป็นกลาง หมายถึงว่า ต้องรู้สถานการณ์ ยืนหยัดบนความถูกต้องชอบธรรมทั้งส่วนของประชาชนและภาครัฐ สังคมไทยจึงจะอยู่ได้และอยู่รอด”

ผู้อยู่เคียงข้างการเรียนรู้

ธีรพล สุวรรณรุ่งเรือง รองผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. เล่าว่า พอช.ได้ดำเนินการสนับสนุนการทำงานของชาวบ้านในจังหวัดพังงาและจังหวัดในภาคใต้ตั้งแต่ยังเป็นสำนักงานพัฒนาชุมชนเมืองราวปี พ.ศ. 2542-2543 โดยเริ่มสนับสนุนให้ชาวบ้านรวมกลุ่มจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนหรือกลุ่มออมทรัพย์ ซึ่งต่อมากลายเป็นพื้นฐานของขบวนการภาคประชาสังคมของ

จังหวัดพังงา ภายใต้ความเชื่อที่ว่า ชุมชนเป็นแกนสำคัญที่จะแก้ไขปัญหาของตนเอง โดย พอช.มีบทบาทในการประสานความร่วมมือกับภาคีอื่น โดยเฉพาะภาคราชการด้วยแนวคิดตั้งเป็นกลไกจังหวัด

กระทั่งปลายปี พ.ศ. 2547 เกิดพิบัติภัยสึนามิ พอช.ก็เป็นส่วนหนึ่งในการทำงานเคียงข้างชาวบ้าน โดยเฉพาะบ้านน้ำเค็มในการจัดตั้งศูนย์พักพิงช่วยเหลือผู้ประสบภัยสึนามิ หลังจากนั้นก็ได้สนับสนุนการขับเคลื่อนแนวคิดเรื่องจังหวัดจัดการตนเอง ซึ่งสำหรับที่พังงาคือ “พังงาแห่งความสุข” ที่มีแนวคิดคือทำอะไรให้พี่น้องประชาชนผืนนี้กำลังกันโดยใช้หลักความร่วมมือ

“ถ้าเราทำแค่เป็นกิจกรรมก็เป็นการแก้ปัญหารายพื้นที่ สิ่งที พอช. ทำคือการพัฒนาคนและพัฒนางานผ่านการทำกิจกรรม เป็นการยกระดับขับเคลื่อนเป็นเชิงกระบวนการ เช่น เรื่องสวัสดิการไม่ใช่ทำเพียงแคในตำบล ก. ตำบล ข. แต่รวมกันเป็นเครือข่ายซึ่งจะมีพลังในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่ดิน ที่อยู่อาศัย สิทธิ ความเป็นพลเมือง ที่สามารถแลกเปลี่ยนต่อรอง หรือให้ข้อเสนอกับระบบได้”

สำหรับชาวบ้านที่ไม่เคยทำงานมาก่อน ทีมงานของ พอช. จะเริ่มต้นตั้งแต่สนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่ม ระดมความคิดแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยเริ่มจากเรื่องที่ไม่ซับซ้อนมาก เช่น สวัสดิการชุมชนที่มีการดูแลในเรื่องเกิด แก่ เจ็บ ตาย แล้วจึงคิดเรื่องปัญหาที่ใหญ่ขึ้น เช่น ที่ดินทำกิน แต่ขั้นตอนที่สำคัญในการทำงานคือ การใช้ข้อมูล โดยการทำแผนแม่บทชีวิตชุมชน ศึกษาข้อมูลเรื่องราวข้อเท็จจริงความเป็นอยู่ในชุมชน พัฒนามาเป็นแผนของชุมชน ที่บางเรื่องชุมชนสามารถดำเนินการแก้ปัญหาเองได้ บางเรื่องต้องขอความร่วมมือจากหน่วยงานอื่น หรือบางเรื่องต้องเสนอระดับนโยบาย เพราะเป็นปัญหาเชิงโครงสร้าง ดังนั้นกระบวนการทำงานจึงเป็นลำดับตั้งแต่การรวมกลุ่ม ชัยบจากกิจกรรมมาร่วมกันเป็นเครือข่าย แต่ละชุมชนต้องมีความพร้อมของข้อมูลจากแผนชุมชน ที่จะทำให้เขาู้สภาวะปัจจุบัน

เพราะชาวซึ่งดีว่าไม่ว่าข้าราชการหรือแม้กระทั่งเจ้าหน้าที่ พอช. เข้ามา วันหนึ่งก็ต้องจากไป แต่คนพังงายังคงอยู่ที่นี่ จึงต้องมีหน้าที่สำคัญคือเป็นหลักในการถนอมรักษาวิถีชีวิตของคนพังงา

ของชุมชน เรื่องราวที่เผชิญอยู่ และอนาคตที่จะเป็นการแก้ไขปัญหาที่อาจจะต้องหารือกับบระบบที่จะร่วมกันแก้ปัญหา

ธีรพล กล่าวว่ พัฒนาการการทำงานภาคประชาสังคมในจังหวัดพังงา นั้นเป็นตัวอย่างการทำงานร่วมกันของภาคประชาชน ภาคราชการ และภาคเอกชน ที่มีความเข้มแข็ง ภายใต้เงื่อนไขคือ 1. คนในท้องถิ่นมีสำนึก รัก หวงแหน และดูแลทรัพยากร วิถีชีวิต วัฒนธรรมของตนเอง 2. แกนนำที่ผ่านกระบวนการในการเห็นเรื่องราวที่เป็นวิกฤต เช่น สึนามิ และไม่ได้มองเฉพาะกลุ่มเป้าหมายชุมชน แต่มองครอบคลุมไปถึงคนชายขอบ คนพลัดถิ่น เช่น ชาวเลที่อยู่ในพื้นที่ 3. หลังจากมีการรวมตัวเป็นองค์กรชุมชน ทีมงานมีการประชุมกันอย่างสม่ำเสมอ และเลือกใช้ทักษะความสามารถของแต่ละบุคคล เช่น บางคนถนัดงานเย็น บางคนถนัดงานร้อนที่เป็นการต่อสู้เชิงนโยบาย จึงเป็นการรวมตัวกันของทีมงานที่ผสมผสานกลมกลืนลงตัว 4. สิ่งที่ต้องสู้นอกจากผู้เพื่อชุมชนที่ประสบปัญหาในพื้นที่แล้ว ยังคิดกว้างไปถึงชุมชนข้างเคียง รวมทั้งลูกหลานในอนาคต 5. คนพังงาเรียนรู้ระบบราชการ เมื่อมีหัวหน้าหน่วยงาน หรือผู้ว่าราชการจังหวัดคนใหม่มา ก็จะเข้าพบเพื่อแนะนำตัว นำเสนอข้อมูลสร้างความสัมพันธ์ เมื่อมีข้อมูลรองรับ ระบบราชการจึงยินดีสนับสนุน *“เพราะชาวซึ่งดีว่าไม่ว่าข้าราชการหรือแม้กระทั่งเจ้าหน้าที่ พอช. เข้ามา วันหนึ่งก็ต้องจากไป แต่คนพังงายังคงอยู่ที่นี่จึงต้องมีหน้าที่สำคัญคือเป็นหลักในการถนอมรักษาวิถีชีวิตของคนพังงา”*

ภาพการทำงานในปัจจุบันของภาคประชาสังคมของพังงาที่ประกอบด้วยภาคประชาชน ภาคเอกชน ภาคราชการ จึงสร้างความเปลี่ยนแปลงในทิศทางการพัฒนาของจังหวัดได้ระดับหนึ่ง เพราะแม้ว่าภาพรวมของการพัฒนาประเทศยังเป็นจากบนลงล่าง แต่ที่พังงาเริ่มมีการรับฟังเสียงภาคประชาสังคมมากขึ้น เพราะคนในท้องถิ่นลุกขึ้นมาช่วยและมีบทบาทในการจัดการปัญหาตนเอง โดยไม่มองข้ามภารกิจหน้าที่ของภาคราชการ หรือภาคเอกชนที่จะมาร่วมกันแก้ปัญหาหรือพัฒนาท้องถิ่น

“ขบวนการภาคประชาสังคมของพังงามีบทบาทในการเตือนระบบใหญ่ ว่า ถ้าจะทำโดยไม่รับฟังเสียงประชาชน ความยั่งยืน ความต่อเนื่องของการทำงานจะไม่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง และในที่สุดจะล้มสลายไป นี่เป็นบททดสอบของพี่น้องพังงา ความเป็นขบวนจังหวัดของพังงาที่ส่วนราชการในจังหวัดรับฟังซึ่ง 7-8 ปีที่ผ่านมา เวลามีผู้ว่าราชการจังหวัดคนใหม่มาพี่น้องชาวบ้านจะไปพบและเล่าให้ฟังว่า เขาทำอะไรมาบ้างในฐานะประชาชนในจังหวัด และพวกเขา มองทิศทางการพัฒนาอย่างไร”

อย่างไรก็ตาม สำหรับการพัฒนาการทำงานในอนาคต ชีรพลมีความเห็นว่า ภาคประชาสังคมในจังหวัดพังงายังต้องมีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เพื่อให้การทำงานสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นคือ 1. แกนนำในขบวนของพังงาต้องยกระดับการทำงานของตนเองให้เป็นนักคิด นักวิเคราะห์ ที่คิดในเชิงยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนงานมากขึ้น 2. พังงามีรูปธรรมความสำเร็จของชุมชนแต่ละพื้นที่พอสมควร แต่ควรขยายไปสู่ประเด็นอื่น ๆ ในชุมชนเพื่อจัดการตนเองได้มากขึ้น 3. คิดหาวิธีแก้ปัญหาเรื่องการท่องเที่ยวที่ในอนาคตอาจจะมีปัญหาเรื่องกลุ่มทุน การสูญเสียที่ดิน การแย่งชิงทรัพยากร ซึ่งเป็นโจทย์ใหม่ที่คนพังงาจะต้องคิด และ 4. อนาคตนโยบายรัฐบาลจะกระจายลงสู่ระดับชุมชนมากขึ้น ดังนั้นชุมชนจึงต้องมีแผนพัฒนาที่ผ่านการคิด การวิเคราะห์ การถอดบทเรียน มาเป็นแผนการพัฒนาชุมชนของตนเองไว้ให้สอดคล้องกับความต้องการของพื้นที่

“ในอนาคตสิ่งที่ภาคประชาสังคมต้องพัฒนาเรื่องเศรษฐกิจ แม้เราจะยังไม่สามารถกำหนดราคาได้ แต่ถ้าสามารถเพิ่มผลผลิตและลดต้นทุน ประชาชนก็อยู่ได้แล้ว และต้องทำให้ได้มากกว่า 80 เปอร์เซ็นต์ของประชากรในพื้นที่”

เปลี่ยนนำเดี่ยว...สู่นำร่วม

ดูเหมือนว่าการทำงานของทีมงานพังงาแห่งความสุขจะเดินไปด้วยดี แต่ภาพจำของคนนอกที่มีต่อไมตรี จงไกรจักรคือ ภาพของนักต่อสู้เต็มตัว เป็นผู้นำท้องถิ่นที่อยากเห็นชุมชนเปลี่ยนแปลง ปฏิเสธสิ่งที่เห็นต่างอย่างสิ้นเชิง แต่เมื่อได้เข้าร่วมในเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านภาวะผู้นำในหลากหลายเวที เช่น เวทีร่วมเรียนรู้เครือข่ายแห่งอนาคต (CL2) เวทีเครือข่ายภาวะการนำเพื่อการขับเคลื่อนสังคม (Leadership for Social Facilitation) เวทีผู้นำภาคธุรกิจพบผู้นำภาคประชาสังคม (MPI) เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประจำปี (Annual Reflection)

ส่งผลให้ไมตรีเกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวเองไม่น้อย โดย รศ.ดร.อนุชาติ พวงสำลี ผู้อำนวยการโครงการผู้นำแห่งอนาคต บอกว่า 2-3 ปีที่ไมตรีเข้าร่วมเรียนรู้กับโครงการ สิ่งที่สัมผัสได้คือ ท่าทีของไมตรีที่โอบอุ้มคนอื่นมากขึ้น เปิดรับความคิดเห็นที่แตกต่างหลากหลาย และเชื่อมประสานการทำงานกับคนอื่นมากขึ้น ไม่นำแบบดั่งเดี่ยว เมื่อได้สัมผัสการทำงานในพื้นที่ เริ่มตั้งแต่การแก้ปัญหาพิบัติภัย สึนามิ การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนท้องถิ่น และเห็นความมุ่งมั่นตั้งใจในการทำงานเพื่อบ้านเกิด

นำไปสู่การทำงานร่วมกันในเวทีพัฒนาศักยภาพเครือข่ายด้วยเครื่องมือสนับสนุนความยั่งยืนเพื่อการขับเคลื่อนทางสังคม

รศ.ดร.อนุชาติ บอกต่อว่า โจทย์ของไมตรีคือ 1. จะสร้างผู้นำในระดับพื้นที่จำนวนมากให้ทัดเทียมเขาได้อย่างไร 2. กระบวนการทำงานและทำที่

ด้วยท่าทีการทำงานที่เปลี่ยนไปจากนำเดี่ยวสู่นำร่วม ทำให้โมตรีและทีมสามารถสร้างผู้นำในระดับพื้นที่ขึ้นมาเป็นแกนนำหลักจำนวนมาก ยิ่งก่อเกิด “สถาบันการพัฒนา พังงาแห่งความสุข” ที่นอกจากจะสร้างความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจให้ภาคประชาสังคมในจังหวัดพังงาแล้ว สถาบันแห่งนี้ยังเป็นศูนย์รวมให้คนพังงาและคนภายนอกได้แบ่งปันความสุขร่วมกัน

เชื่อมประสานอย่างสร้างสรรค์กับคนในภาคส่วนต่างๆ และ 3. ความยั่งยืนในการทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายใหญ่ของโครงการคือ การสร้างผู้นำในระดับพื้นที่ และการสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจ การบริหารจัดการที่ดี เพื่อให้ภาคประชาสังคมอยู่รอดได้ ที่กลายมาเป็นโจทย์ในการทำงานร่วมกันในปีนี ด้วยท่าทีการทำงานที่เปลี่ยนไปจากนำเดี่ยวสู่นำร่วม ทำให้โมตรีและทีมสามารถสร้างผู้นำในระดับพื้นที่ขึ้นมาเป็นแกนนำหลักจำนวนมาก ยิ่งก่อเกิด “สถาบันการพัฒนาพังงาแห่งความสุข” ที่นอกจากจะสร้างความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจให้ภาคประชาสังคมในจังหวัดพังงาแล้ว สถาบันแห่งนี้ยังเป็นศูนย์รวมให้คนพังงาและคนภายนอกได้แบ่งปันความสุขร่วมกัน

“จุดเริ่มต้นพังงาแห่งความสุข...สุขที่คุณสัมผัสได้เล่มนี้ มาจากแนวคิดของ ศ.นพ.ประเวศ วะสี และทีปประชา หุตานุวัตร ที่มองเห็นว่า บทเรียนการทำงานภาคประชาสังคมของจังหวัดพังงา คือการสร้าง ความเข้มแข็งของชุมชนในระดับฐานราก ที่มีความเป็นตัวของตัวเอง และมีศักดิ์ศรี เห็นได้จากการทำงานร่วมกับผู้ว่าราชการจังหวัด ที่ไม่ว่าจะ เปลี่ยนกี่คน พวกเขาก็สามารถรับมือและประสานการทำงานร่วมกันได้ จึงอยากนำแนวคิดการทำงานขับเคลื่อนสังคมของทีมพังงามาขยายผลต่อ ให้คนในสังคมเห็นอีกบทเรียนหนึ่งของการสร้างชุมชนเข้มแข็งที่มาจาก ฐานรากจริงๆ”

บทที่ 4

ฟังงา...

หลากหลายความสุข
ที่คุณสัมผัสได้

พังงาไม่ได้มีความสุขอยู่แค่บ้านน้ำเค็ม บ้านโคกเจริญ บ้านท่าอยู่ บ้านรมณีเย้ เกาะขวาน้อย และ อบต.บางวัน เท่านั้น แต่ความสุขยังกระจายอยู่ทั่วทั้งจังหวัดพังงา ดังตัวอย่างเรื่องเล่าจากคนในพื้นที่ที่อยากให้คนนอกเข้าไปสัมผัสความสุขเหมือนที่พวกเขาสัมผัส

รวมพลังอนุรักษ์ป่าชายเลนคลองเคียน

ในอดีตหลายปีที่ผ่านมา ป่าชายเลนในเขตตำบลคลองเคียน อำเภอตะกั่วทุ่ง จังหวัดพังงา มีพื้นที่กว้างใหญ่และอุดมสมบูรณ์มาก จึงได้รับความสนใจจากนายทุนภายนอกเข้ามาสร้างเตาเผาถ่าน ประกอบนโยบายจากภาครัฐที่เปิดโอกาสให้นายทุนสามารถเข้ามาสัมปทานป่าชายเลนได้ คนภายนอกจึงหลั่งไหลเข้ามาใช้ทรัพยากรในพื้นที่แห่งนี้ จนป่าชายเลนและทรัพยากรในทะเลลดลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบต่อรายได้ของคนในชุมชน จึงเกิดกระแสต่อต้านการเผาถ่าน จนต้องประกาศยกเลิกสัมปทาน ป่าชายเลนจึงกลับมาสมบูรณ์ขึ้นอีกครั้ง ต่อมาเมื่อกระแสอนุรักษ์ได้รับความนิยม ป่าชายเลนบ้านคลองเคียนจึงถูกบุกรุกอีกครั้ง ป่าที่เคยสมบูรณ์เริ่มเสื่อมโทรมลง สัตว์น้ำและต้นไม้ในทะเลลดจำนวนลงจากการปนเปื้อนสารเคมี และเพื่อปกป้องป่าชายเลนแห่งนี้ไว้ ชาวบ้านจึงรวมตัวกันยึดคืนพื้นที่บางส่วน เกิดเป็นคดีความกับนายทุน สุดท้ายชาวบ้านชนะคดี จึงทำให้มีการปลูกป่าชายเลนซ่อมแซม โดยขอความร่วมมือและงบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ คือ อบต. สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน (PDA) และภาคเอกชน และได้ตั้งกฎระเบียบของแต่ละหมู่บ้านในการใช้ไม้ และกำหนดพื้นที่ใช้สอย ซึ่งได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนเป็นอย่างดี ทำให้เกิดกลุ่มต่างๆ ขึ้นมากมายเพื่อดูแลรักษาทรัพยากรของตนและพื้นที่ป่าชายเลนในตำบลคลองเคียน

ตำนานของความสุขที่กระบือ

อำเภอกระบือ จังหวัดพังงา ตั้งอยู่ติดกับอำเภอสุขสำราญ จังหวัดระนอง มีประชากรโดยรวม 20,000 คน พื้นที่แบ่งเป็น 4 ตำบล 33 หมู่บ้าน โดยพื้นที่ร้อยละ 80 เป็นที่ดินของรัฐ เช่น เป็นเขตอนุรักษ์ เขตห้ามล่าสัตว์ ป่าไม้ ป่าชายเลน อุทยาน ที่ราชพัสดุ ที่สาธารณะ เป็นต้น ทำให้คนอำเภอกระบือส่วนใหญ่ขาดการเข้าถึงสิทธิในที่ดิน และขาดความช่วยเหลือจากภาครัฐ ปี พ.ศ. 2549 คนในชุมชนจึงลุกขึ้นมาต่อสู้กับปัญหาเรื่องสิทธิในที่ดินอย่างเป็นระบบ เพราะเห็นว่าสิทธิในที่ดินเป็นสิทธิอย่างหนึ่งของประชาชนที่ต้องได้รับการคุ้มครอง ในครั้งแรกมีตัวแทนจากชาวบ้านที่เป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และแกนนำเข้าร่วมประมาณ 10 หมู่บ้าน มีองค์กรที่จัดตั้งขึ้นว่า **“เครือข่ายแก้ไขปัญหาที่ดินอำเภอกระบือ”** ทำการรวบรวมข้อมูลปัญหาที่ดินเป็นรายหมู่บ้าน เพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย และนำเสนอต่อนายกรัฐมนตรีที่จังหวัดภูเก็ต และผู้ว่าราชการจังหวัดพังงา ที่ศาลากลางจังหวัดในปี พ.ศ. 2550 แต่ปัญหายังไม่ได้รับการแก้ไข

ต่อมาแกนนำอีกท่านคือ **นายวิษณุ เหล่าธนาถาวร** ได้เชื่อมต่อเครือข่ายชุมชนเพื่อการปฏิรูปสังคมและการเมือง (คปสม.) ที่มีไมตรี จงไกรจักร เป็นผู้ประสานงาน จนนำไปสู่การจัดตั้งคณะอนุกรรมการร่วมกับรัฐบาลในสมัยนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ และคณะกรรมการระดับจังหวัดในปี พ.ศ. 2552 แต่ข้อเสนอเชิงนโยบายก็ไม่ได้รับการแก้ไขให้เป็นรูปธรรมแต่อย่างใด

ในปี พ.ศ. 2553 คปสม.ได้ร่วมกับขบวนการประชาชนเพื่อความ เป็นธรรมในสังคม (P-move) ชวนสมาชิกทั่วประเทศไปชุมนุมที่บริเวณลานพระบรมรูปทรงม้ากว่าจำนวน 5,000 คน จนรัฐบาลอภิสิทธิ์ต้องขอเปิดเจรจากับตัวแทนของ P-move ในที่สุด ผลจากการเจรจาครั้งนั้นทำให้**กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง** มีคำสั่งให้มีการกันป่าชายเลนออกจากชุมชนในอำเภอกระบือ จนนำไปสู่การออกโฉนดที่ดินของกรมที่ดินให้แก่สมาชิก คปสม. และชุมชนในอำเภอกระบือถึง 400 แปลง เป็นการสร้างความสุขให้แก่คนกระบือในประเด็นที่ดินเป็นครั้งแรก และถือเป็นบททดสอบครั้งสำคัญของภาคประชาชน ซึ่งส่งผลและมีอิทธิพลต่อคนรุ่นต่อ ๆ มาจนถึงปัจจุบัน

ข้าวดีที่ตากแดด

ก่อนที่ยางพาราจะกลายเป็นพืชเศรษฐกิจหลัก คนในตำบลตากแดด อำเภอเมือง จังหวัดพังงา เคยทำนาข้าวไว้กินในครัวเรือน การทำนาจะใช้ควายไถนา ทำให้เกิดวัฒนธรรมการลงแขก ลงแรงช่วยเหลือกัน มีพิธีทำขวัญข้าว เมื่อสภาพพื้นที่เปลี่ยนไปกลายเป็นสวนยางพารา นาข้าวจึงเริ่มหมดไป ชาวบ้านในตำบลต้องซื้อข้าวจากที่อื่นมาบริโภค กระทั่งปี พ.ศ. 2549 กำนันจริพล ฉายแสง มีโอกาสไปศึกษาดูงานการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลบางทอง อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา ได้เห็นการปลูกข้าวไร่นาสวนยางพาราที่มีการตัดโค่นและเริ่มมีการเพาะปลูกยางใหม่ จึงมีพื้นที่ว่างเปล่าที่ใช้ปลูกข้าวได้ 2-3 ปีก่อนที่ยางจะโต แต่เป็นการทำนาแบบข้าวไร่ (หน้าไร่) โดยใช้ไม้แทงดินให้เป็นหลุม เรียกวี “**แทงสัก**” คือคนเดินหน้าจะใช้ไม้แทงดินให้แหลมแทงดินให้เป็นหลุมขนาดประมาณ 3 เซนติเมตร x 3 เซนติเมตร มีคนเดินตามหลังใช้กระบอกล้างไม้ไผ่ยาวประมาณ 70 เซนติเมตรบรรจุเมล็ดพันธุ์ เทใส่มือ หยอดลงไปหลุม ๆ ละ 7-8 เมล็ด แล้วใช้ปลายกระบอกล้างไม้ไผ่เกลี่ยดินปิดหลุม

อบต.ตากแดดเห็นเป็นแนวคิดที่ดีจึงสนับสนุนเมล็ดพันธุ์ข้าว “**ดอกขำ**” ซึ่งเป็นพันธุ์ข้าวพื้นเมือง ทนแล้ง ทนโรค ปลูกได้ทุกสภาพพื้นที่ เมล็ดพันธุ์ข้าวมีลักษณะเรียวยาว สมบูรณ์ เมื่อนำไปหุงสุกข้าวจะนุ่ม มีกลิ่นหอม การปลูกข้าวไร่จึงได้รับการฟื้นฟูขึ้นในปี พ.ศ. 2553 โดยกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เป็นแกนหลักพลิกฟื้นสวนยางให้เป็นไร่ข้าว มีพื้นที่ปลูกในปีแรกจำนวน 5 แปลง เนื้อที่รวมกันประมาณ 20 ไร่ เป็นการปลูกแบบปลอดสารเคมี ไม่ใช้ปุ๋ย เพราะใบยางที่ร่วงหล่นจะทับถมกลายเป็นปุ๋ยอินทรีย์บำรุงต้นข้าว ชาวบ้านจะเริ่มปลูกข้าวไร่นาเดือนสิงหาคม ข้าวที่ปลูกแล้วจะเติบโตไปตามธรรมชาติ ใช้เวลาประมาณ 120-150 วันก็เก็บเกี่ยวได้ ทำให้คนในชุมชนลดรายจ่ายในการซื้อข้าวลงได้ และเมื่อเห็นผลดี สภาพองค์กรชุมชนตำบลตากแดดจึงจัดทำเป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชนในตำบลต่อไป

เกาะปันหยีมีดีที่สวัสดิการชุมชน

“เกาะปันหยี” หรือที่นักท่องเที่ยวรู้จักกันในนาม **“หมู่บ้านกลางน้ำ”** เกาะที่มีชื่อเสียงของตำบลเกาะปันหยี อำเภอเมือง จังหวัดพังงา เป็นเกาะเล็ก ๆ ที่มีลักษณะเป็นเขาหินปูนสูงชะลูด แวดล้อมไปด้วยเกาะน้อยใหญ่ เมื่อรัฐบาลประกาศให้อ่าวพังงาเป็นอุทยานแห่งชาติ และเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญ โดยมีทุนทางวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งล่อใจ ภายใต้การจัดการของภาครัฐและภาคธุรกิจส่งผลให้เกาะปันหยี **“ถูกเที่ยว”** อย่างหนัก แม้จะมีรายได้ดี แต่สวัสดิการชีวิตไม่ดีตามไปด้วย กระทั่งปี พ.ศ. 2553 รัฐบาลมีนโยบายให้จัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลเกาะปันหยี เพื่อให้ชุมชนสามารถดูแลคนในชุมชนได้ด้วยตนเอง โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลเกาะปันหยีเป็นผู้สนับสนุนการดำเนินการ ร่วมกับคณะทำงานพังงาแห่งความสุข จนปี พ.ศ. 2554 ได้รับการรับรองให้เป็น **“องค์กรสวัสดิการชุมชน”** ทำให้คนในชุมชนสามารถเข้าถึงการบริการที่มีความสะดวก รวดเร็ว และเป็นที่น่าพอใจ ตอบสนองต่อความต้องการ และยังสามารถช่วยบรรเทาความเดือดร้อนของตนเองและครอบครัวได้เป็นอย่างดี

ที่มาภาพ © chg7 www.justgola.com

“ทุนชุมชน” ความเข้มแข็งของบ้านนาเตย

ตำบลนาเตย อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่เรียบง่าย ส่วนใหญ่เป็นสังคมเกษตรกรรม พื้นที่เหมาะแก่การเพาะปลูกและการทำประมง มีสถานที่ท่องเที่ยวตามธรรมชาติ ซึ่งสามารถพัฒนาและส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีวัดจำนวน 5 แห่ง ซึ่งเป็นศูนย์กลางในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาของชาวพุทธ ส่วนชาวมุสลิมมีมัสยิด จำนวน 4 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบลนาเตยได้รับคัดเลือกให้เป็นตำบลต้นแบบ ในชุมชนมีแกนนำ อสม.เป็นผู้ดูแลสุขภาพ มีชมรมผู้สูงอายุที่เข้มแข็งและได้รับการคัดเลือกให้เป็น 1 ใน 4 ชมรมผู้สูงอายุของจังหวัดพังงา เพื่อเข้าสู่ชมรมผู้สูงอายุแบบพหุภิกษวะ ซึ่งทั้งหมดล้วนเป็นความภาคภูมิใจของคนในตำบลเป็นอย่างมาก

นอกจากนี้ ยังมีการจัดบริการสวัสดิการให้กับประชาชนอย่างทั่วถึงเป็นธรรม ได้แก่ด้านสุขภาพอนามัย ด้านการศึกษาและด้านบริการสวัสดิการ เป็นต้น สอดคล้องกับพระราชบัญญัติส่งเสริมการจัดการสวัสดิการสังคม พ.ศ.2546 ที่มีการกำหนดแนวทางการจัดสวัสดิการสังคม โดยต้องคำนึงถึงประเด็นการจัดสวัสดิการสังคมตามความจำเป็นและเหมาะสม โดยบูรณาการกับแผนงานโครงการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานในพื้นที่ให้สอดคล้องในรูปแบบตามเบญจวิถี 5 แนวทาง เพื่อให้เกิดการสร้างงานสร้างอาชีพ สร้างสุขภาพที่ดี สุวิถีชีวิตที่ยั่งยืนของชุมชน จัดให้มีสวัสดิการระดับตำบลเพื่อดูแลคนในตำบลตั้งแรกเกิดจนเสียชีวิต เช่น กองทุนสวัสดิการชุมชน กองทุนหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ นอกจากนี้ผู้คนในตำบลนาเตยยังดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ยึดหลักการลดรายจ่าย-เพิ่มรายได้ในครัวเรือน เช่น ส่งเสริมการปลูกพืชผักและเลี้ยงสัตว์ในครัวเรือน การทำน้ำหมักชีวภาพ การรวมกลุ่มอาชีพ เป็นต้น การมีผู้นำชุมชนที่มีวิสัยทัศน์และเป็น

นักพัฒนาที่ดี ส่งผลให้คนในชุมชนมีความรักความสามัคคี มีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ครอบครัวเข้าสู่ภาวะอบอุ่นและเข้มแข็ง ด้วยต้นทุนดังกล่าวข้างต้น ส่งผลให้คนในตำบลนาเตย มีชีวิตความเป็นอยู่ที่มีความสุข

ช่วยเหลือเกื้อกูล...จุดสร้างความสุข ของคนบ้านหล่อยุง

ตำบลหล่อยุง อำเภอตะกั่วทุ่ง จังหวัดพังงา คนเฒ่าคนแก่บอกว่า พื้นที่แห่งนี้เต็มไปด้วย “ต้นหล่อ” ซึ่งเป็นไม้เนื้ออ่อนบาง ใบหล่อสามารถนำมารักษาโรคซางที่มักเกิดกับเด็กได้ ลักษณะภูมิประเทศของตำบลหล่อยุง ประกอบด้วยภูเขาสลับซับซ้อน เป็นที่ราบชายฝั่งทะเล และที่ราบหุบเขา คนในชุมชนประกอบอาชีพทำสวนยางพารา ประมง ค้าขายและรับจ้างทั่วไป

จุดเด่นของตำบลหล่อยุงคือ มีกลุ่มองค์กรต่างๆ ที่เข้มแข็ง เช่น กองทุนเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มแม่บ้าน (เครื่องแกง, ถั่วลิสงคั่ว) กลุ่ม อสม. ชมรมผู้สูงอายุฯ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ และกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลหล่อยุง

ความสุขของสมาชิกภายในชุมชนคือ ความรู้สึกที่ว่า เงิน 1 บาทต่อวันสามารถช่วยเหลือคนได้ทั้งตำบล โดยผู้ที่เจ็บป่วยหรือเสียชีวิตจะได้รับเงินช่วยเหลือ เป็นการให้อย่างมีคุณภาพและรับการช่วยเหลือแบบมีศักดิ์ศรี นี่คือการดำเนินชีวิตในวิถีเศรษฐกิจพอเพียง พึ่งพาซึ่งกันและกัน เป็นพื้นฐานความเข้มแข็ง พร้อมให้ความร่วมมือในการสนับสนุนและขับเคลื่อนกิจกรรมของกลุ่มองค์กรในชุมชน ไม่แบ่งแยกกัน และช่วยเหลือกันเป็นอย่างดี มีความรักสามัคคีกันฉันพี่น้องทั้งไทยพุทธและมุสลิม สิ่งเหล่านี้เป็นจุดที่สร้างความสงบสุขให้กับคนในชุมชน

พลังชุมชนเพื่อชุมชนเข้มแข็ง

ตำบลบางนายสี อำเภอดงตาล จังหวัดมุกดาหารมีคำเล่าต่อกันมาว่า บริเวณที่ตั้งตำบลเดิมเป็นที่รกร้างว่างเปล่าริมทะเล ต่อมามีคนชื่อ **“นายสี”** มาตั้งรกรากอาศัยอยู่บริเวณนี้เป็นคนแรก ส่วนคำว่า **“บาง”** เป็นชื่อของปากน้ำ ล้ำคลองบริเวณที่นายสีอาศัยอยู่ เมื่อราษฎรออกไปทำมาหากินทางทะเลก็จะเรียกบริเวณที่นายสีอาศัยอยู่ว่า **“บางนายสี”** จนติดปาก กระทั่งเป็นชื่อเรียก **“ตำบลบางนายสี”** มาจนทุกวันนี้

จุดเด่นของตำบลบางนายสี อยู่ที่บ้านท่าจูด ซึ่งในอดีตพื้นที่แห่งนี้อุดมสมบูรณ์ด้วยระบบนิเวศ 3 น้ำคือ น้ำเค็ม น้ำกร่อย และน้ำจืด มีผืนป่ากว่า 3,000 ไร่ จึงเผชิญกับการช่วงชิงทรัพยากรอยู่บ่อยครั้ง คือ 1.การทำสัมปทานเหมืองแร่ดีบุกในป่าชายเลนและป่าพรุ ส่งผลให้ลำคลองตื้นเขิน

เกิดน้ำเสีย และน้ำทะเลหนุนสูง ชาวบ้านไม่สามารถทำนา ต้นจูดที่เคยสร้างเศรษฐกิจชุมชนลดจำนวนลง 2. การทำสัมปทานป่าไม้ (ป่าบก) แต่ชาวบ้านร่วมกันคัดค้านจนกลุ่มสัมปทานถอนตัว 3. สัมปทานเตาถ่าน และธุรกิจทำนากุ้ง ส่งผลให้ป่าชายเลนเสื่อมโทรม จึงเป็นจุดเปลี่ยนให้คนในชุมชนหันมาฟื้นฟูทรัพยากรเพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศ 3 น้ำให้กลับคืนมา การที่คนบ้านท่าจูดกล้าลุกขึ้นมาต่อต้านกลุ่มนายทุน เพราะมีผู้นำหลายกลุ่มที่มีความกล้าหาญ มีอำนาจในการต่อรอง ใช้แนวคิดอนุรักษ์ไปปรับปรุงแทนการสร้างความสะดวกขัดแย้ง

หลังจากแก้ปัญหาเรื่องทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของบ้านท่าจูดได้แล้ว คนในชุมชนบางนายสีมีโอกาสเข้าร่วมประชุมสภาองค์กรชุมชนเรื่องสมัชชาพังงาแห่งความสุข ทำข้อมูลเรื่องความสุขความทุกข์ของคนตำบลบางนายสีพบว่า เรื่องที่ชาวบ้านเป็นทุกข์มากที่สุดคือ ที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน จึงมีมติให้สภาองค์กรชุมชนทำเรื่องนี้โดยของบประมาณจาก พอช. จัดเวทีทำความเข้าใจกับชาวบ้าน พบว่ามีผู้เดือดร้อนทั้งสิ้น 1,195 ราย แต่งบประมาณในการเก็บข้อมูลไม่เพียงพอ ชาวบ้านจึงลงแรงช่วยกันทำแผนที่ทำมือจนครบทุกหมู่บ้าน และลงขันจ้างวิทยากรมาอบรมเรื่องการจับจีพีเอส เพื่อยืนยันขอบเขตที่ดินที่ตนมีกรรมสิทธิ์ โดยปัจจุบันคณะกรรมการโฉนดชุมชนได้ลงมาตรวจสอบพื้นที่แล้วในเบื้องต้น

“ฟังงาแห่งความสุข” จัดทำขึ้นจากการถอดบทเรียนการทำงานชุมชน
ร่วมกันของผู้นำชุมชน ประชาสังคม ของจังหวัดพังงา ที่ทำงานร่วมกัน
มากกว่า 20 ปี ในหนังสือจะทำให้เห็นการล้มลุกคลุกคลาน จุดแข็ง
จุดอ่อน หรือแนวทางการทำงานของชุมชน ที่จะทำให้เพื่อน ๆ
หรือคนที่อ่านหนังสือนี้แล้วจะไม่ทำผิดซ้ำอีก “ฟังงาแห่งความสุข”
ไม่ใช่สูตรสำเร็จใด ๆ ของการทำงาน หรือไม่ใช่ตัวอย่างของความสำเร็จ
แต่หนังสือเล่มนี้คือตัวอย่างของการเริ่มต้นการนับหนึ่ง จะเป็นเพียง
กรณีศึกษาอีกกรณีหนึ่งให้ผู้เกี่ยวข้องได้ทบทวน ทั้งชุมชน ประชาสังคม
หรือหน่วยงานสนับสนุนต่าง ๆ ไปพร้อมกัน

ไมตรี จงไกรจักร

นายกสมาคมประชาสังคมพังงาแห่งความสุข

ผู้นำแห่งอนาคต

Leadership for the Future

Ethical • Collective • Transformative

